गूजराती चोथी चोपडीना अर्थ.

કવિતાની સમજુતી વ્યાકરણ તથા વાધેલા વંશસુધી
ગૂજરાત દેશના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ વગેરે.

બનાવનાર.

ફકીરભાઈ કાસીદાસ.

સુરતની નામદાર સર જમસેદજી જીજીભાઇવાળી નંબર
૧ લાની છોકરાની નિશાળના વડા માજી માસ્તર

તેના છોકરા નગીનદાસ ફકીરભાઇ કાસીદાસની
વતી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

(સુધારો તથા વધારો કરેલી આવૃત્તિ પાંચમી.)

કિમ્મત **૪॥ આના.**

મુંબઇ.

મસજીદ બંદર રેલવે સ્ટેશનની સામે
ધિ ઍંગ્લો-જુદાઇશ ઍંડ વરનૅક્યુલર પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સન ૧૮૮૬.

गूजराती चोथी चोपडीना अर्थ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગૂજરાતી ત્રીજા ધોરણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દરએક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પેઠે જાણવું જોઇએ, તેટલા સારૂ દરએક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજી લેવું.

(ના) નામ. (વિ) વિશેષણ. (અ) અવ્યય.
(સ) સર્વનામ. (ક્રિ) ક્રિયાપદ, (કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.

મંડાવીશું (ક્રિ) શરૂ કરાવીશું.
ગમશે (ક્રિ) પસંદ પડશે, સારી લાગશે.
વાર (ના) વખત.
પાછલી (વિ) પછાડીની.
રાજી (વિ) મગ્ન, ખુશી.
સુંદર (વિ) સારી.
ચાહે (ક્રિ) માગે, ઇચ્છે.
કામ (ના) ધંધો.
નવરા (વિ) કામથી પરવારેલા.
પેહેલાં (અ) અગાઉ.
વસ્તુ (ના) ચીજ.
પરમેશ્વર (ના) મોટો ઇશ્વર, પ્રભુ.
પશુ (ના) ચોપગાં જાનવર. ચોપગાં પશુ.
પંખી (ના) પાંખવાળા પક્ષી.
આકાશ (ના) ગગન.
પૃથ્વી (ના) દુનિયા.
સાંભરે છે (ક્રિ) યાદ આવે છે.
ભાઇડા (ના) મરદો.
બાઇડી (ના) બઇરીઓ.
છોડીઓ (ના) છોકરીઓ.
કીડા (ના) જીવડા.
ચંદ્રમાં (ના) ચાંદો.
જગત (ના) દુનિયા.
સર્વે (વિ) બધું, સઘળું.
સરજયું (ક્રિ) પેદા કીધું
વિના (અ) વગર.
દેખતા (ક્રિ) જોતા.
સદા (અ) રોજ.
હરઘડી (અ) વારેવારે.
માલમ (વિ) યાદ, ફોમ.
છાનું (વિ) ગુપ્ત.
ખોટું (વિ) ખરાબ, ભુંડું.
શિક્ષા (ના) સજા.

પાઠ ૨ જો.

જગત (ના) પૃથ્વી, દુનિયા
રેનડીઅર (ના) સાબરના જેવું શીંગડાં વાળું જનાવર.
ગરૂડ (ના) મોટા પક્ષીનું નામ છે.
શીખવાનું (કૃ) ભણવાનું.

દેશ (ના) મુલક.
વસે છે (ક્રિ) રેહે છે.
બોલી (ના) ભાષા.
જાત(ના) તરેહે, પ્રકાર.
જનાવર (ના) ચોપગાં જાનવર--પશુ.
સિંહ (ના) મોટા જબરા પશુનું નામછે.
આંબા(ના) કેરીનાં ઝાડ.
નાળિએરી (ના) નાળિએરનાં ઝાડ.
ખજૂરી (ના) ખજૂરાના ઝાડ.
ટાઢ (ના) ઠંડ, હીમ.
મુલક (ના) દેશ.
અનાજ (ના) દાણો.
ફળ (ના) લીલો મેવા.
નીપજે છે (ક્રિ) પાકેછે.
ભોંય (ના) જમીન.
ધાતુ (ના) સોનું. રૂપું ત્રાંબુ, લોઢું વગેરે.
પર્વત (ના) મોટાપાહાડ.
કોતર (ના) ગુફા.
મેદાન (ના) મોટી પોહોળી ખુલ્લી જગ્યા.
સરોવર (ના) મોટું તળાવ (ચોતરફ જમીનને વચમાં પાણીતે).
અવાજ (ના) સાદ.
કિનારે (ના) કાંઠે.
દરિઓ (ના) સમુદ્ર.
છોળો (ના) છાલકો.
અથડાતી(કૃ)અફળાતી.
પાહાડ (ના) મોટા ડુંગરો જોડાઇને ઉંચા ગયલા તે.
ઊના (વિ) ગરમ.
ઝરણ (ના) ધીમે ધીમે પાણી વેહે તે વેહેળા.
જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
પાલીઆં (વિ) ખરાબ, પીએનેમાંદાપડેએવાં.
માંદા (વિ) કાહેલી.
મુદ્દલ (વિ) બીલકુલ.
થંડા (વિ) ટાઢવાળા.
ભોંયરાં (ના) ભોંય તળિઆ નીચેનાં ઘર.
હેઠે (અ) નીચે, હેઠળ
હુંફ (ના) ગરમી.
ગુજરાતી (વિ) ગુજરાતના.

પાઠ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) સ્તુતિ, ભક્તિ, બંદગી.
સંસાર (ના) દુનિઆ.
પર્વત (ના) મોટાપાહાડ.
જોમ (ના) જોર.
દાતાર(ના) સખી, આપનાર, દોલો માણસ.
પ્રાણીઆ (ના) જીવડા, જીવવાળો માણસ.
હરવું (ક્રિ) ફરવું.
ઇશ્વર (ના) પ્રભુ.
તૈયાર (વિ) તરત કામમાં આવે એવા.
શોભિતા (વિ) શોભાયમાન, શોભાવંતા.
સોમ (ના) ચંદ્રમાં.
રચ્યાં (ક્રિ) બનાવ્યાં.
જબરૂં (વિ) ભારે,મોટું
અદકાં (વિ) વધારે.
જ્ઞાન (ના) સમજણ, અક્કલ.
ભૂલે (ક્રિ) વિસરે.
પાપી (વિ) ચંડાળ.દુષ્ટ.
ઉપકાર (ના) પાડ.
કાપ(ક્રિ) મટાડ.
કલેશ (ના) કજીઓ, કંકાસ.
કંકાસ (ના) કજીઓ, લડાઇ.
પરિતાપ (ના) સંતાપ.
કુમતિ(ના) નઠારી બુદ્ધિ, ખરાબ વિચાર.
કરૂણા(ના) દયા, મેહેર.
કષ્ટ (ના) દુઃખ.
સુખ(ના) ચેન, મજા.

(કવિતાની સમજુતી). (૧).

અરે ! **પ્રભુ** તું તો એકજ છે. તેં આખી દુનિયા પેદા કરી છે, પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેંજ બનાવ્યું છે. (૧). તારા મઝાના શોભાયમાન, સૂરજ ને વળી ચંદ્રમાં, તે બધાને તેંજ બનાવ્યાં છે, એ તારૂં **પ્રભુ** મોટું જોર છે. (૨). અમને બધી વાતની સમજણ ને અમારામાં બધા ગુણો છે, તેનો પ્રભુ તુંજ આપનાર છે, કોઇ ચંડાળ માણસ હોય તે એ બધો તારો આભાર ભૂલી જાય. (૩). માટે હે **ઇશ્વર** તું કજીઆ લડાઇ ટંટા જે હોય તેનું મોં કાળું કર, એટલે તે કાહાડી નાખ, ને પાપનો મોટો જે સંતાપ તેને પણ દૂર કર, અને અમારા બધા દુઃખ મટાડીને સઘળી વાતે પણ અમને સુખી કર. (૪).

પાઠ ૪થો.

પરગજુ (વિ) પરોપકારી, પર કલ્યાણી.
ઢેબરાં (ના) જુવાર બાજરીના જાડારોટલા.
બો (ના) બીક. ડર.
અધમુઓ (વિ) અડધો મરેલો, મુડદાલ.
દેખાડયું (ક્રિ) બતાવ્યું.
ગમ (ના) તરફ, બાજુ.
દયા (ના) રેહેમ.
વેહેલો (વિ) જલદી.
માંદા (વિ) કાયલી, આજારી.
કૂવા (ના) ખાડા.
લેવાઇ ગયો (ક્રિ) મુડદાલ જેવો થઇ ગયો.
શકિત (ના) જોર.
ઉહાડવા (કૃ) ઉભોકરવા.
દુઃખ (ના) સંકટ, પીડા.
છોડવું (ક્રિ) કાહાડવું.
સંભાળ (ના) બરદાસ.
કલ્લા (ના) બાચકા, ચોડા.
તપેલી (ના) પાતેલી.
ટટાર (વિ) હોંશિયાર.
ચરવા (કૃ) ઘાસ ખાવા.

પાઠ ૫ મો.

આથડીઆં (ના) તમ્મર, ફાંફાં.
મેહેનત (ના) કોશિશ.
સૂઝતો (કૃ) દેખાતો.
બાપુ (ના) બચ્ચા, ભાઇ.
પલલીશ (ક્રિ) ભીંજાઇશ.
ભણી (અ) તરફ.
કાઢું (ક્રિ) બાહારઆંણું.
સાદ (ના) અવાજ.
ડૂબી (ક્રિ) બુડી.
આશિષ (ના) સારીદુઆ.
ગરીબ (વિ) કંગાળ.
કાખ (ના) બગલ.
ટેકો (ના) આધાર.
ખોડંગતો (કૃ) લંગડાતો.
હીંડતો (કૃ) ચાલતો.
લ ગડાઉં (કૃ) ખોડાઉં.
ઉતાવળો (વિ) ઝડપથી.

પાઠ ૬ ઠો.

આય (ના) શકિત.
ભૂલો પડયો—રસ્તો વિસરી ગયો.
જંગલ (ના) વગડો, રાન.
આડોઅવળો (અ) વાંકો ચુકો, આણીગમ પેલીગમ.

અટક્યો (ક્રિ) રખડ્યો.
ગભરાઇને (કૃ) અકળાઇને.
પોકેપોક (વિ) મોટે સાદે.
રોયો (ક્રિ) રડ્યો.
પોતીઉં (ના) ધોતીઉં.
ધરાયો (ક્રિ) તરપત થયો.
કટકો (વિ) જરા, થોડું.
ગુણ (ના) ઉપકાર.
વળતી (અ) પછી.
વગડો (ના) વન, રાન.
ચરતો (કૃ) ઘાસ ખાતો.
ભોમિઓ (ના) જાણીતો.
ઉગાડ્યો (ક્રિ) બચાવ્યો.
નજર (ના) ધ્યાન, નીધા.
પકું (વિ) ખરેખરૂં.

પાઠ ૭ મો.

લૂંટવું (વિ) જોરાવરીથી ખુંચી લેવું.
મનસુબો (ના) વિચાર.
અટકળ (ના) વિચાર.
પરોણાગત (ના) પરોણા ચાકરી.
ઘટારત (વિ) લાયક.
ઉજડ (વિ) લોકોની આવ જાવ નહીં તે, અવાગરો.
પકડો (ક્રિ) ઝાલો.
બૂમ (ના) સાદ, ઘાંટો.
પાંગળો (વિ) પગે લુલો.
વેળાસર (અ) વખતસર
વાળવાને (કૃ) બદલો આપવાને.
લંગડો (ના) લુલો, લુલા પગ વાળો માણસ.
મદદ (ના) કુમક.
ટાંટિઆ (ના) પગ.
ખભે (ના) ખાંધઉપર.
લગણ (અ) સુધી.
ભલું (વિ) સારૂં, રૂડું.
ઇચ્છતો (કૃ) ચાહાતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન (ના) જમવાનું.
ભજીઆં (ના) ચણાના લોટના ખીરામાં મસાલા સાથે રતાળું, કેળાં, ભાજી વગેરે નાંખીને ઉના તેલમાં તળી કાઢેલી ચીજ.
વર્ણન (ના) વિસ્તાર.
શીરો (ના) ઘંઉના લોટને ઘીમાં શેકી માંહે ખાંડનું પાણી રેડી લચકા જેવું કરેલું તે.
કમોદ (ના) ઊંચી જાતના ચોખા.
પકવાન (ના) લાડવા, જલેબી, દંહીતરા, ઘેબર વગેરે મીઠાઇ.
વડી (ના) ચોળાની દાળ ભીનાળીને વાટી માંહે આંદુ, મરચાં નાંખીને સોગઠા જેવી બનાવેલી ચીજ.
વડાં (ના) ચોળા કે અડદની દાળ વાટીને પતાસા જેવો આકાર કરીને તેલમાં તળી કાઢેલું તે.
પૂરણપોળી (ના) પડવાળી રોટલી, વેડમી.
પાપડ (ના) અડદની દાળનો લોટ કરી માંહે સંચોરો મરી વગેરે નાંખી પૂરી જેવડી બનાવેલી ચીજ.
કચોરી (ના) ઘારી જેવું ખાંડવાળું ખાવાનું.
સેવો (ના) ચણાનો લોટ કે ઘઉંની પરસુદીને ભીનાળીને તેના લાંબા તાર કરી ગુંચળા જેવું કરેલું તે.
સુણજો (ક્રિ) સાંભળજો.
અતિ (વિ) ઘણી, બહુ.
ભાગીને (ક્રિ) વલોવીને.
ભાતભાત (ના) જાતજાત.
તળીઆં (ક્રિ) તેલમાં વઘાર્યાં.

દૂધપાક (ના) દૂધમાં ચોખા ખાંડ નાખી પાક કરેલો તે.
લાડૂ (ના) લાડવા.
સાર (વિ) સારા.
કંસાર (ના) ઘઉંના છેક ઝીણાઝીણા કટકા કરી પછી તેને ગોળ કે ખાંડના પાણીમાં બાફેછે તે.
સ્વાદ (ના) લેહેજત.
અપાર (વિ) ઘણોજ.

(કવિતાની સમજુતી). (૨).

અમે **આજે** જે જમણ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો, કમોદના ચોખાનો ભાત કીધો હતો. અને દાળ ઘણી સરસ બની હતી (૧). દહીંને વલોવીને જાડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાખી હતી. જૂદી જૂદી જાતનાં શાક તળ્યાં હતાં, બાસુદી, પૂરીને દૂધપાક કર્યા હતા. (૨). વેડમીને લાડવા સારા હતા, ને વડાં કચોરીને કંસાર કીધો હતો, ભજીઆં તળેલાં ને સારી ભાજી કરી હતી, ને શીરો સારો ને રોટલી બનાવી હતી. (૩). પાંચે પક્વાન કરેલા તે જમતાં જમતાં ઘણી મઝા પડે, ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણો સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.

આંબા (ના) કેરીનાં ઝાડ.
મરવા (ના) નાની કુમળી કેરી.
કાછીઓ (ના) તરકારી વેચનારો, પસ્તાગીઓ.
શાખો (ના) પાક્વા પર આવેલી કેરી.
ટોપલા (ના) વાંસની છાલની બનાવેલી મોટી ટોપલી.
આફૂસ (ના) બીન રેસાદાર કેરીની જાત.
કલમ (ના) લાંબડી કેરીની જાત.
થીર(વિ)હાલ્યાવગરનો.
મૂળ(ના)મુળિઆં. જડ.
થડ (ના) ઝાડની મોટી શાખા.
ડાળીઓ (ના) ડાળામાંથી ફૂટેલી મોટીશાખા.
પાંદડાં (ના) પાંતરાં.
મોર(ના)આંબાનાં ફૂલ.
તૂરા (વિ) ફિક્કા.
જીણ (ના) પડ.
કઠણ (વિ) સખત.
અથાણાં(ના) આથણાં.
ખરો(વિ)સખત, ઘણો.
ગળી (વિ) મીઠી.
લટકેલી(ક્રૃ) ટીંગાએલી.
બજાર (ના) ચૌટું.
સરસ (વિ) સારી.

પાઠ ૧૦ મો.

માબાપ (ના) માતા પિતા, માત તાત.
આજ્ઞા (ના) હુકમ.
સંભાળ (ના) બરદાસ.
ધર્મ (ના)ફરજ, કામ.

પાડ (ના) ઉપકાર.
ભોગવવું (ક્રિ) વાપરવું, ફોડી લેવું.
બદલો (ના) પાડ.
આભાર (ના) ઉપકાર.
ભુંડા (વિ) ખરાબ.
માનવી (ક્રિ) પાળવી.
સારૂં નરસું (વિ) સારૂં નઠારૂં.
આડું (વિ) વાંકું, ઉલટું.
રળીને (કૃ) પેદા કરીને.
નભાવેછે (ક્રિ) ચલાવેછે.
માન (ના) આબરૂ.
ઉછેર્યા (ક્રિ) મોટા કર્યા.
વેઠયું (ક્રિ) ખમ્યું.
ઘરડાં (વિ) બુઢાં, જઈફ.
હેત (ના) પ્યાર.
વેળા (ના) વખત.
પજવવાં (ક્રિ) કાયરકરવાં, દુઃખ દેવું.

પાઠ ૧૧ મો.

નઠારો (વિ) ખરાબ.
પરખવું (ક્રિ) જાણવું.
બેફિકર (વિ) ચિંતાવગરનું.
કાયર (વિ) હેરાન.
ઠરતા (ક્રિ) સ્થિરરેહેતા.
પૂરો (વિ) બરાબર.
ભૂલો (ના) ચૂકો.
ઠામઠામ (ના) ઠેકાણે ઠેકાણે.
અચકાય (ક્રિ) અટકે, ખાંચો ખાય.
શરમાતો (ક્રિ) લજવાતો
આળસ (ના) સુસ્તી,
બેફિકરાઇ (ના) બેપરવા.
મેલા (વિ) ધુળવાળા.
ઝટ (અ) જલદી.
વર્ગ (ના) હાર, કલાસ
દસ્કત (ના) અક્ષર.
બેવકૂફ (વિ) મુર્ખ.
અથડાય (ક્રિ) અફળાય.
પંડે (વિ) જાતે, પોતે.
કડવો (વિ) નઠારો.
મન (ના) ચિત્ત.
છૂટી (ના) રજા.
વાટ (ના) રાહા.
નડે (ક્રિ) કાયર કરે.
મસ્તી (ના) તોફાન.
ફજેત (વિ) બેહુરમત.

પાઠ ૧૨ મો.

ગુરૂજી (ના) મેહેતાજી.
સમીસાંજ (ના) સંધ્યાકાળ.
પાય (ના) પગ.
લવારો (ના) બકબકાટ.
ગલ્લાબો (ના) બચકો, છાબ.
પોથી (ના) ચોપડી.
લીખ (ના) જૂ, જૂનાં ઇંડાં.
આપ (સ) પોતે, જાતે.
ધારે (ક્રિ) માને, વિચારે.
ધારો (ના) કાયદો.
ધ્રૂજે (ક્રિ) થરથરે, કાંપે.
જોડણી (ના) અક્ષરજોડવાનું કામ.
અતિશે (વિ) ઘણીજ.
ચિંતા (ના) ફિકર.
ચૂક (ના) ભૂલ.
લેખણો (ના) કલમો.
ઘેલી (ના) ગાંડી.
લેખીએ (ક્રિ) જોઈએ.
લુગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાની સમજુતી). (૩).

જે **નઠારો નિશાળીઓ** હોય તે નિશાળમાં બધા છોકરા આવી રહ્યા પછી પોતે આવે, ને બીજા સૌ બેશી રહ્યા પછી

પોતે બેસે, મેહેતાજી જે ધારા પ્રમાણે ચાલવાને કેહે તે પ્રમાણે ચાલે નહીં, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો, (કંઇજ નહીં). (૧). તે નઠારા નિશાળીઆને સાંઝ પડે કે સુવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થરથર ધ્રૂજ્યા કરે, લખવા બેસેતો લીસોટા લીસોટા પાડે ને ભણવા બેસે તો બકબકાટ કર્યા જાય, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૨). શબ્દોની બરાબર જોડણી પણ તેને આવડે નહીં, ને મનમાં ઘણી ફિકર નહીં તેથી ઘણી ભૂલો તેને પડે, કલમો ભાંગીને બધી તે એકઠી કર્યાકરે, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શિખવાનો હતો. (૩). તેના ધૂળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઇ ગાંડી છોકરી હોય ને તે બધું એકઠું કર્યાં કરે તેમ તે કરે તેના લૂગડાંમાં આપણે હજારો જૂ જોઇએ, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૪).

પાઠ ૧૩ મો.	ઠોઠ (વિ) અણઘડ.	સુણી (કૃ) સાંભળી.
આરો (ના) પાર, છેડો.	વડી (વિ) મોટી.	ખૂબ ખારો (વિ) ઘણો.
માકડો (ના) રાતામોંનો વાંદરો.	બાળકો (ના) બચ્ચાંઓ.	નઠારો.
સંગ (ના) સોબત.	ટાળો (ક્રિ) મૂકી દેઓ.	ફૂટયો (ક્રિ) ફૂટેલો, અભાગીઓ.
પિતા (ના) બાપ, તાત.	કશી (વિ) કંઇ પણ.	પ્યારો (વિ) વહાલો.
પ્રકાશવું (ક્રિ) તેજકરવું.	વઢે (ક્રિ) લડે.	જોર (ના) બળ.
માતા (ના) મા, માજી.	આડ પાસે—આડી બાજુએ.	ઠીક (ક્રિ) બરાબર.
રૂપ (ના) કાન્તિ.	પૂરૂં (વિ) બરાબર.	ઠાલો (વિ) અમથો.
પુત્ર (ના) છોકરો.	ખરો બોલ—સાચીથી	ભીખીને (કૃ) ભીખ માંગીને.
કર્મ (ના) નસીબ, કામ.	ખામણ.	

(કવિતાની સમજુતી). (૪).

તે **નઠારો નિશાળીઓ** કંઇ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા માંડી જાય. તેથી બચ્ચાંઓ તમે તે નઠારાની સંગત મૂકી દેઓ, એમ કરશો તો કશી વાતનો છેડો તમારો આવવા

નો નથી. તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નઠારો બીજા જોડે લડે ને વઢયા કરે કે આડી બાજુએ પડે, પછી તેનું ખરૂં ડોળ તે જણાઇ આવે તેને કોઇ સારી શીખામણ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નઠારો કીસમતનો પૂરેલો નિશાળમાં મેહેતાજીને પણ કાયર કર્યાકરે, ને નિશાળમાંથી છૂટે ત્યારે વાંદરાંની પેઠે કૂદકો મારી દોડયો જાય, પછી તે છોકરો માબાપને પણ વહાલો લાગે નહીં, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નઠારાને ઘણા જોરથી પકડીને નિશાળમાં લાવીને ગોંધો, તો પણ તે બરાબર શીખવાનો નહીં ને મૂરખોજ રેહેવાનો, પછી ભીખ માંગીને અથવા ભારો વેચીને ગમે તેમ પોતાનો ગુજારો કરે, તો તે નઠારો નિશાળે જઇને શું શીખવાનો હતો. (૮).

પાઠ ૧૪ મો.

કમાયો (ક્રિ) પેદા કીધો.
પત(ના)પતીજ, ભરોસો.
સાટું (ના) કરાર, વેચાણનો બંદોબસ્ત.
ઉજાણી (ના) મેજબાનીની, જીઆફત.
કને (અ) પાસે, સોડે.
બાળક (ના) બચ્ચું.
લુચ્ચા (વિ) દોંગા.
છેતર્યો (ક્રિ) ઠગ્યો.
વિશ્વાસ (ના ભરોસો.
જૂઠું (ના) ખોટું.
ઠગ્યો (ક્રિ) છેતર્યો.
કાળુંકર—માં છુપાવ.
ઠગ(ના) ઠગારો, ધૂતારો.
હરામ (વિ) અધરમ,
જન્મ (ના) જીંદગાની.
ફજેતી(ના) ગેરઆબરૂ.
માં (અ) નહીં.
છેતરાય (ક્રિ) ઠગાય.
ભુલી ગયો (ક્રિ) વિસરી ગયો.
નફો(ના) ફાયદો, હાંસલ.

પાઠ ૧૫ મો.

દેવ(ના)પ્રભુ, પરમેશ્વર.
ગાડીવાન (ના) ગાડીવાળો, ગાડીહાંકનારો.
ખંત (ના) ચેટક.
ઉદ્યમ(ના) ધંધો, વેપાર.
વગડો(ના)વન, જંગલ.
ચીકણો (વિ) ચીકાશવાળો, ચોંટી જાયએવો.
ચોંટી(ક્રિ)વળગી,બાઝી
વાટ (ના) રાહા.
રોઇ (કૃ) રડી.
વિનતિ(ના)કાલાવાલા, અરજ.
સહાય (ના)મદદ.
વાણી (ના)વાચા.
મૂરખ (વિ) બેવકુફ.
ટેકો (ના) આધાર.
આળસુ (વિ) સુસ્ત.
આશરો (ના)મદદ.
જોડી કાઢેલી(કૃ) બનાવટની,બનાવેલી.
ભરોસો (ના) વિશ્વાસ.
પંડેજ (વિ)પોતેજ.

આધાર (ના) આસરો.
ગરજ(ના)દરકાર, પરવા.
ગુનો (ના) અપરાધ.
આજ્ઞા (ના) હુકમ.
મેહેનત(ના)શ્રમ, ઉદ્યમ.

પાઠ ૧૬ મો.

કેળ (ના) કેળાનું ઝાડ.
તાપોડીઆં (વિ) ખાસ ડીઆં, લાંબાજાડી છાલના કેળાં.
સોનેરી (વિ) ટુંકા, પાતળી છાલનાં કેળાં.
કુંકણી (વિ) ચોધારા લાલ તથા લીલીછાલનાં.
મથાળે (ના) ઉપર, ટોચે.
આસપાસ (અ) આજુ બાજુએ.
જથો (ના) ઝુમખો.
ફળેછે (ક્રિ) ફળ આવેછે.
પીલા (ના) ફણગા.
લૂમ (ના) કાતરો.
ટુંકી (વિ) થોડી.
મુદત (ના) વખત.
મેવો (ના) ફળ.
બાફીને (ક્રિ) રાંધીને.
ફરાળ (ના) વ્રતમાં ખાવાનાં ફળ વગેરે, ફળખાવાંતે.
મુખ્ય (વિ) મોટી.
જણસ(ના)ચીજ, વસ્તુ.
રેસા(ના) દોરા.
સ્વાદે (ના) લેહેજતમાં.
બારેમાસ—આખું વર્ષ.
કોહોતાં(ક્રિ) કોહીજતાં, સડતાં.

પાઠ ૧૭ મો.

નીળ (ના) કાળા ડીલના વાંદરા.
કાઠું (ના) શરીરનું કદ.
પવાલું(ના) જામ, પ્યાલું.
ગરમ (વિ) તાપવાળા.
જાત (ના) તરેહે.
ડીલે (ના) શરીરે.
માકડાં(ના) રાતા મોંના વાંદરા.
કૂદવાનું(કૃ) કૂદકો મારવાનું, છલંગમારવાનું.
ફાળ(ના) કૂદકો, ફલંગ.
વળગી (કૃ) બાઝી.
લાગ (ના) દાવ.
રાંધેલું (ના) બાફેલું.
ધાન્ય (ના) અનાજ.
પાળી (કૃ) પોષી, ખવડાવી પીવડાવી.
ઘાટ (ના) આકાર, ડોળ.
મળતો (કૃ) સરખો.
બેટો (ના) ટાપુઓ.
ઝુંપડી (ના) નાનું ઘર.
વાળ(ના) બાલ.
અજાણ્યો (વિ) ઓળખાણ વગરનો, અતરાપી.
આઘેથી (અ) દુરથી.
ભૂલમાં(ના) ગફલતમાં.
જંગલી (વિ) રાનમાંરેહેનારો, રાંની.
વિલાયત (ના) અંગ્રેજ લોકોનો દેશ.
ખારવા (ના) ખલાસી.
હળીગયો (ક્રિ) મળી ગયો.
બિચારો (વિ) બાપડો.
સંભાળીને (કૃ) બરદાસ લેઇને, સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ખોદે તે • પડે—આપણે કોઇનું ભુંડું કરવા જઇએ તો આપણુંજ માઠું થાય.
દાનત(ના)નિષ્ટા, નજર.
ગીધ (ના) લોહી, માંસ ખાનારૂં મોટું પક્ષી.
નગરશેઠ (ના) શેહેરનો શેઠીઓ.
માલ (ના) માલમત્તા, ભંડોલ પાણી.

વહેંચીલેવાને (કૃ) ભાગ પાડવાને.
ઝાડી (ના) નાનાં મોટાં ઝાડ એક બીજા ઝાડ સાથે આવી ગુફા જેવું બનેલું તે.
તરસ (ના) સોસ.
વેઠી (ક્રિ) ખમી, સહી.
નિરાંતે (ના) ચેનથી.
ગમી (ક્રિ) પસંદ પડી.
ઉઠયો (ક્રિ) આવ્યો.
તાલેવાન (વિ) પૈસાદાર.
કપાળે (ના) નશીબે.
કંદોઇ (ના) મીઠાઇ, ભજીઆં વગેરે વેચનારો.
મીઠાઇ (ના) કોરી સુખડી (બરફી, પેંડા વગેરે).
ઝેર (ના) વિખ, સોમલ.
ખુશ (વિ) મગન.
મોત (ના) મરણ.
મડદાં (ના) લાસ, લોથ.
ફોલી (કૃ) કોતરી, ફોડી.
કહેવત (ના) કહેવાતી કાહાણી.
चोरनीमा—चंडालेजाय.
—ચોરનો માલ ચંડાળને હાથ ચઢે.

पापीहाथ घसंताजाय
—પાપી લોકો કંઇ પુન્ય દાન કર્યાં વગર હાથ ઘસતા મરી જાય.
ચંડાળ (વિ) પાપી, દુષ્ટ.
ઘસંતા (કૃ) ઘસતાં, ઘસડાયા.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીંત (ના) કાદવનો કરો.
જઇશમાં—જઇશ નહીં.
ઉકળતું (વિ ગરમ થતું.
મહાખોટું (વિ) ઘણું ખરાબ, બહુ નઠારૂં.
માનવું (ક્રિ) કહ્યું કરવું, કબુલ કરવું.
ઉગર્યું (ક્રિ) બચ્યું, જીવ્યું.
શીખામણ (ના) બોધ, ફાયદાની કહેલીવાત.
સમજીને (કૃ) જાણીને.
હસવા (કૃ) ઠિઠિઆરા કરવા, હાંસી કરવા.
ડોશી (ના) ઘરડીબઇરી
ફિકર (ના) ચિંતા.
અક્કલ (ના) બુદ્ધિ.
પુંજી (ના) ગાસડો.
ડાહીડાહી (વિ) ડાહાપણ ભરેલી.
ટેવ (ના) આદત.

ચરૂ (ના) બે કડાવાળું તાંબાનું કે પિત્તળનું વાસણ.
ઉની (વિ) ગરમ.
વરાળ (ના) બાફ.
તમ્મર (ના) ચકરી.
મૂરખાઇ (ના) બેવકૂફાઇ
માની (ક્રિ) કબુલ કરી.
વલે (ના) હાલ, હવાલ.
નાદાન (વિ) અણસમજુ, થોડીબુદ્ધિનું.
કડવી (વિ) નઠારી.
ડાહ્યાં (વિ) શાણાં.
મરજી (ના) ઇચ્છા.

પાઠ ૨૦ મો.

ઉનામણો (ના) ઉનાપાણીનો દેગડો.
ચોટ (ના) ટક્કર, દાવ.
ડાળવું (કૃ) હાલવું, ધ્રુણવું.
તત્કાળ (અ) તરત.
અંજાઇ (કૃ) તમરખાઇ.
વિનાશ (ના) નાશ.
મુખ (ના) મોઢું.
પ્યારા (વિ) વાહાલા.
પાસ (અ) પાસે.
ઉકળેછે (ક્રિ) ગરમ થાય છે.
ચૂકે (ક્રિ) ભુલે.

જીવ (ના) પ્રાણ, આત્મા.
જોખમ (ના) નાસ થવાની ધાસ્તી, સંકટ.
બુદ્ધિબાળ–થોડી અકલ.
ડાહપણ (ના) શેખી, ચતુરાઇ.
વેહેમ (ના) શક.
બોલ (ના) શબ્દ.
ચાલ (ના) રીત.
હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાની સમજુતી). (૫).

એક માખીએ મોઢે થકી બોલીને કહ્યું કે હે મારા વાહાલા બચ્ચા, જ્યાંહાં સુધી હું જઇને પાછી આવું ત્યાં સુધી તું ઉડીને ઊંચે આકાશમાં જતું નહીં. (૧). ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો ઉકળેછે, ને તેની પાસે જો કોઇ જાય, ને એવામાં તેની કાંઇ નજર ચૂકી તો તે વખતે તરત તેનો જાન જતો રેહેછે (માટે તું ત્યાં જઇશ નહીં). (૨). એવી શીખામણ બચ્ચાને દઇને માખી તો ઉડી ગઇ. પણ બચ્ચું નાદાન બુદ્ધિનું, તેથી તુરત તેના મનમાં એ બાબતનો ધોળાટ કરવા લાગ્યું. (૩). તે બચ્ચું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે ઘરડા માણસો વેહેમ ઘાલીને ઘણી વાતો કરેછે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આવું તેમાં તે હું શી રીતે મરી જઇશ! (૪). એવો મનમાં વિચાર કરીને તે બચ્ચું ઉડી ગયું, ને તે પાણીના ચરૂ કે દેગડા પાસે પહોંચ્યું, તેવુંજ પહોંચતાવારને તમ્મર ખાઇને તેમાં પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતાં મરતાં બોલ્યું જે છોકરાં આવી ચાલ ચાલે, **માબાપનું** કહ્યું માને નહીં ને પોતાની જીદ્દ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ મો.

સાચો (વિ) ખરો, સાચા બોલો.
વર્ગ (ના) સરખું શીખનારા છોકરાની હાર.
ભોગજોગે (અ) એકાએક, દેવયોગે.
નંબર (ના) આંકડો.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આવતું.
અજાણતાં (અ) ઓચિંતા, અજાણ પણે.
ધારો (ના) કાયદો.
તોડે (ક્રિ) અમલમાં નહીં લાવે.
નાનીસરખી (વિ) નાની જેવી.
વળગાડી (કૃ) બઝાડી.
સરત (ના) નજર, ધ્યાન.
ભૂલ્યો (ક્રિ) વિસર્યો.
છૂટું (વિ) જૂદું, નોખું.

જવાબ (ના) ઉત્તર.
નીચું ઘાલી—શરમાઇ.
ઉમેરીશ(ક્રિ) વધારીશ.

પાઠ ૨૨ મો.

ટેબલ (ના) લખવાની મેજ.
સાંભર્યાં (ક્રિ) યાદ આવ્યાં.
છાતી (ના) હિમ્મત.
સાચું (ના) ખરૂં.
સાહેબ (ના) મેહેરબાન.
રજા (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી, કબુ.
છાની (વિ) છૂપી.
ખરેખરૂં (વિ) સાચેસાચું
માન્યું(ક્રિ)કબુલ કર્યું.
અગાઉ (અ) પેહેલાં.
શરમ (ના) લાજ.
વિચાર (ના) મનસુબા.
ફોકટ (વિ) નકામાં.
ધીરજ(ના) હિમ્મત.
ત્યારકેડે (અ) ત્યાર પછી.
પેહેલાં (અ) આગળ.
ઉઘાડી (ક્રિ) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.

પાઠ ૨૩ મો.

આળ (ના) તોહોમત.
નવાઇ(ના) અચરત.
નિત્ય (અ) રોજ.
વાંક (ના) તકસીર.
વગરપૂછે—પૂછ્યાવિના.
સૂઝે (ક્રિ) જણાય.
માંહેમાંહે (અ) એકબીજા, અરસ પરસ.
નક્કી (અ) ખચીત.
છૂટવાની (કૃ) છોડવાની.
પકડાયો (ક્રિ) ઝલાયો.
ખરો (વિ) સાચો.
ઉતર્યું (ક્રિ) ગયું.
પૂરો (વિ)પક્કો, બરાબર.
ચાલ (ના) ચાલચલગત
આબરૂ(ના) ઇજત, માન.
વખાણ (ના) તારીફ.

પાઠ ૨૪મો.

પંચાત (ના) ચૂકાદો.
પલ્લાં(ના) છાબડાં.
આવકાર (ના) આદરમાન, આદરભાવ.
બચકું (ના) ડાચૂં.
ન્યાય (ના) ઇનસાફ.
ઇનસાફ (ના) ચુકાદો.
ત્રાજુડી (ના) ત્રાજવા.
કરગરી (કૃ) કાલાવાલા કરી, દલગીર થઈ.
વહેંચતાં (કૃ) ભાગપાડતાં.
વઢીપડી(ક્રિ) લઢીપડી.
વઢવાડ(ના) લડાલડી.
વાંધો (ના)તકરાર.
તોડ (ના) નીકાળ.
વાજબી (વિ) અદલ.
કશી(વિ) કંઇ,જરાપણ.
કટકા(ના) ટુકડા, કકડા.
નમ્યું (ક્રિ) નીચે ગયું.
સમજી (ક્રિ) ચેતી.
બાઇઓ (ના) બેહેનો.
ધીરજ (ના) સબુરી.
રાહે ([illegible]) રીતે.
છૂટકો (ના) નીકાળ.
લાગેવળગે (ક્રિ) પહોંચે,
ગટ કરી ગયો—ખાઈ ગયો.
ઠાઉકું (વિ) ડાહ્યું.
ઉપાય (ના) ઇલાજ.
સુખેથી (ના) મઝાથી.
બેલાશક (અ) નિરભે.
લડાઇ (ના) ટંટો.

પાઠ ૨૫મો.

પ્રાણી (ના) જીવવાળા પશુ, જાનવર.
ભૂકો(ના) ચૂરેચૂરા.
પશુ (ના) ચોપગાજાનવર.

અટકચાળાં(વિ) આડાં, ચાળાકરનારા.
પંખી (ના) પક્ષી.
માછલાં(ના)નાનામચ્છ.
ઉન(ના) ઘેટાના બાલ.
કર્યાં (ક્રિ) પેદા કીધા.
ઠીક(અ) દુરસ્ત, બરાબર.
મળતો (ક્રિ) સરખો.
ફેર (ના) તફાવત.
વાચા (ના) બોલવાનું ભાન.
મરજી (ના) ઇચ્છા.
બંડી (ના) બદન.
સુધ્ધાં(અ) સાથે.
હરકત (ના) અડચણ.

પાઠ ૨૫મો.

રૂવાંટી (ના) ઝીણાબાલ.
રૂપાળા (વિ) શોભીતા.
જ્ઞાન (ના) ભાન, સમજણ.
બસ (અ) બહુ, ઘણું
સુવાળા (વિ) કુમળા, નરમ.
ઘટ (વિ) જાડા.
આછા (વિ)થોડા.
લીસા (વિ)સાફ.
ચટાપટાવાળા–કાબરચિત્રાં.
ખરી (વિ) સાચી.
ઝાલવાના(કૃ)પકડવાના.
સીધાં (વિ) પાધરા.
ઢાંકણુ (ના) કવર.
સરજનાર (ના) પેદા કરનાર, (પરમેશ્વર).

પાઠ ૨૭મો.

હેત (ના) પ્રિતી, પ્યાર
હથોડો (ના) લુવારનું લોઢાનું ટીપવાનું હથિઆર.
અનર્થ (ના) નુંકસાન.
પ્રભુ (ના) ઇશ્વર.
મુવાળો (ના) બાલ.
શૂળી (ના) ફાંસી.
ગલોલ (ના) ગોફણો.
નમેરી (ના) દયા વગર.
સમે (ના) વખતે.
ભમે (ક્રિ) ભટકે.
દયા (ના) મેહેર.
તજી (કૃ) છોડી દઈ.
દમે (ક્રિ)દુઃખ દે.
પરોવી (કૃ) ઘોચી.
કાંતો (અ) નહિતો.
છોડે (ક્રિ)મુકી દે.
અર્થ(ના) મતલબ.
અકલ (ના) બુદ્ધિ.
આગ (ના) દેવતા.
તજો (ક્રિ) મુકી દો.
ડરી (કૃ) બીહીને.
ધારો (ક્રિ) વિચારો.
પ્રેમ (ના) હેત.
કૂળ (ના) વંશ.
કેક (વિ) કોઇક.
ફાંસો (ના) કબજો.
તરફડતા (કૃ) તરફડીઆ ખાતાં.
ભાળે (ક્રિ) જુવે.
પાપી (ના) દુષ્ટ માણસ.
ચિત્ત (ના) મન, ધ્યાન.

(કવિતાની સમજુતી). (૬).

કોઇ વખત જ્યારે જાનવરનું મન ભમેછે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરેછે, તેવારે કોઇ માણસ તે બિચારા પશુને શૂળમાં ઘોંચી નિર્દય પણે દુઃખ દેછે; કે નહીંતો પછી તેનો પગ તોડેછે. ને છોડી મૂકેછે કે નહીંતો તેની આંખ ફોડેછે, કે નહીંતો તેને જોડા વતી

માર મારેછે ને પછી હથોડા વતી મૂળમાં દાટી દેછે; એવું નુકસાન મતલબ વિનાનું ઘણું કરેછે, જેમકે બુદ્ધિ વગરનો માણુસ ઝાડના મૂળમાં આગ મૂકીને તેને બાળી મૂકે તેમ; માટે **ઇશ્વરથી** બીહીને તમે તેવાં પાપ કરવાં મૂકી દો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવા વિશે **પરમેશ્વરને** હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઇ માણુસ પશુના પગને પાંખોને પકડીને તોડી નાખેછે ને પછી ખુશી થઇને જોવાને તેને છોડી દેછે; વળી કોઇક તો બાલથી ફાંસો ઘાલેછે ને પછી તે પશુના હાથ પગ તરફડેછે તે જુવેછે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવી હોયછે તે વગર દયાથી હાથે વતી ઘોંચી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોફણ ફેંકેછે તે દુષ્ટ માણુસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી (કે રખેને એને દુઃખ થતું હશે). (૨).

પાઠ ૨૮ મો.

પેચ (ના) આંટો.
મશકરી (ના) મજાક.
ચાદર (ના) ખાદીની જાડી પીછોડી.
ઓરવું (ક્રિ) નાંખવું.
સકંજો (ના) સંચો.
જોડેલી (ક્રિ) બનાવટની.
તરતજ (અ) પાધરો.
મજે (ના) રમુજ.
અચરજ (ના) નવાઇ.
કપાસ (ના) રૂનાં ઝાડ.
હીંચકા (ના) ઝોળલા.
સોબતી (ના) સાથી.
ધાડું (ના) ટોળું.
હીંચવા (કૃ) હીંચકા ખાવા, ઝુલવા.
પછવાડે (અ) પાછળ.
ઝોળીઓ (ના) ઝુલતી ઝાંસડીઓ.
ઢગલા (ના) ગંજ.
ચરખા (ના) કપાસ પીલવાના નાના રેંટીઆ.
કપાસીઆ (ના) કપાસનાબી.
છૂટા (વિ) નોખા, જુદા.
દાબવા (કૃ) ચાંપવા.
ચકદાઇને (કૃ) કચડાઇને, છુંદાઇને.
ટાટ (ના) શણનું કપડું
કસ્યા (કૃ) તાણ્યા કકડીને બાંધ્યાં.
જાળીઆં (ના) ઝીણાં ઝીણાં બાકાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ગુંગળાવું (ક્રિ) અકળાવું, ગભરાવું.
કાંતવું (ક્રિ) લાંબા કાચા દોરા કરવા.
વેઠવું (ક્રિ) સેહેવું.
આંટી (ના) સુતરનું ગોળ ગુંચળું.
તાંત (ના) બકરાના આંતરડાની દોરી.
વેપારી (ના) રોજગાર કરનાર.
પૂણી (ના) રૂના ગાળા ને સળીથી વાળીલાંબો આકાર કરેલો તે
વણકર (ના) સાળવી.
મળસકું (ના) સવાર.

રંગરેજ (ના) રંગારા.
સૂતરીઓ (ના) સૂતરના વેપારીઓ.
કસુંબી (વિ) રાતી.
અથડાતાકૂટાતા (કૃ) અફળાતા ઝોકાતા.
ગુંગળાઇ (કૃ) અકળાઈ.
અંતે (અ) છેલ્લે.
વારો (ના) વખત.
પીંજારા (ના) રૂને તાંત વડે સાફ કરનારા લોકો.
પીંજયા (ક્રિ) સાફ કીધા.
ઝપાટા (ના) લાકડાના ધુટકાના સપાટા.
સાળ (ના) લાકડાનું વણવાનું ઓજાર.
આકાર (ના) ડોળ.
નિરાંત (ના) ચેન, સુખ
પોત (ના) કુમાસ.
ગમ્યું (ક્રિ) પસંદ પડયું.
સૂરત (ના) સુરત, ફોમ.

પાઠ ૩૦ મો

ઓળખાણ (ના) પીછાન, ઓળખ.
ચળકાટ (ના) ઝળકાટ.
ઓચિંતું (અ) એકાએક, એકદમ.
ચાંચવો (ના) કોદાળી જેવું લોઢાનું હથિઆર.
જાણીએ (ક્રિ) ઓળખીએ.
ઝણઝણાટ (વિ) ઝીણો ઝીણો.
અવાજ (ના) સાદ.
ગભરાયો (ક્રિ) અકળાયો.
એકાદ (વિ એક.
જણ (ના) માણસ.
કાળ (ના) વખત.
સરખો (વિ) જેવો.
હાયહાય (અ) અરેઅરે.
અજવાળું (ના) ઉજાસ.
ધીબાધીબ (વિ) ધબ દેતા કે, એક પછી એક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.
ચીપ (ના) નાની પાટ.
કાનસ (ના) રેતરડી.
જતરડો (ના) કાણાવાળું તાર ખેંચવાનું લોઢાનું હથિઆર.
વેષ (ના) પોષાક બદલીને કોઇના જેવું ડોળ દેખાડવું.
ચપટા (વિ) એક પાસેથી બેઠેલા.
મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવાનો સંચો, રેચી.
ભાઇબંધ (ના) દોસ્તદાર.
નોખા (વિ) છુટા.
ભઠ્ઠી (ના) દેવતાનો મોટો ચૂલો.
તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.
ભાઇબંધાઇ (ના) દોસ્તી.
લપેટી (કૃ) વીટાળી.
સ્નેહ (ના) પ્રિતી.
છોડ્યા (ક્રિ) મુકયા.
એરણ (ના) જેનાઉપર ટીપે છે તે ધારવાળું લોઢાનું ઓજાર.
ચપટીને (કૃ) ટીપીને.
હીર (ના) રેશમ.
ફિરકી (ના) કસબ કે રેશમ લપેટવાનું લાકડાનું ઓજાર.
આમળો (ક્રિ) વળદે.
બદલાઇ (ક્રિ) ફેરવાઇ.
રાચ (ના) વણવાનું લાકડાનું ઓજાર.

પાઠ ૩૨ મો

નિર્દય (વિ) ઘાતકી.
અપલક્ષણ (ના) ખરાબ ગુણ, ખરાબ ટેવ.

સલાહ (ના) વિચાર.
જાુહાણું (ના) જાૂઠું.
મહા (ના) મોટું.
ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.
હરેક (વિ) ગમે તે.
જોગ (વિ) લાયક.
નુકસાન (ના) હાણી.
વાંક (ના) ગુનો, તકસીર.
ઢાંકવાને (કૃ) છુપાવવાને.
માઠું (વિ) ખરાબ.
મતલબ (ના) પેચ, અર્થ.
નાનોસુનો (વિ) જરાક જેટલો.
હરખાતા (કૃ) ખુશીથતા
ઉઘાડો (વિ) ખુલ્લો.
સ્વભાવ (ના) ખાશિઅત, પ્રકૃત્તિ.
ચૂપ (વિ) મુગાં.
ધૂણાવીને (ક્રિ) હલાવીને.
ઇશારત (ના) નિશાની.
ઉતારવી (ક્રિ) ઠસાવવી.
છેતરવું (ક્રિ) ઠગવું.

પાઠ ૩૩મો.

શીકું (ના) વાસણ ભેરવવાનું જાળીવાળું ગુંથેલું દોરડાનું ગુંચળું.
તકાવવું (ક્રિ) ધારી રેહેવું
છલંગ (ના) ફલંગ.
માંચી (ના) લાકડાની પીઠ વગરની ખુરસી.
અંગારા (ના) દેવતાના સળગેલા કોયલા.
સાચવવું (ક્રિ) સંભાળવું, તપાસવું.
વાસ (ના) સોરમ.
શક્તિ (ના) જોર.
સોડમ (ના) સુગંધ.
ખસેડી (કૃ) આઘો કરી.
કાના (ના) કોરણ
ક્યાંક (અ) કઇ જગોએ.
ભારે (વિ) મોટી.
વેહેમ (ના) શક.
બોજો (ના) ભાર.

પાઠ ૩૪મો.

ઉગારવું (ક્રિ) બચાવવું.
આકાર (ના) રૂપ, ડોળ.
ખુશામત (ના) કાલાવાલા.
ફેર (ના) તફાવત.
અજાણ્યું (વિ) અતરાપી, પારકું.
ધણી (ના) શેઠ.
ચેતાવે (ક્રિ) જાણ કરે.
દોરી (કૃ) દોરવી, તેડી.
વરૂ (ના) વાઘના જેવું લોહી માંસ ખાનારૂં જનાવર.
ગુણ (ના) ફાયદો.
બરદાશ (ના) સંભાળ.
સરસ (વિ) સારી.
જન્મથી (ના) જન્મે ત્યારથી.
કુરકુરીઆં (ના) કૂતરીના બચ્ચાં, બોકીલાં.
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
ઉલટાં (વિ) સામાં.
લાડેછે (ક્રિ) ગેલ કરેછે.
ઉદાસ (વિ) દલગીર.
ઓળખી (કૃ) જાણી.
એકાએક (અ) એકદમ.
ભેગા (વિ) એકઠા.

પાઠ ૩૫મો.

ઘાયલ (વિ) જખમી.
કાપણી (ના) ઘાસ તથા અનાજ કાપવાનું કામ
હોજ (ના) પાણી.નાં કુંડ, પાણીની ટાંકી
ઘોરીનસ (ના) ઘોરીરગ.
હૃદય (ના) અંતઃકરણ.
દાતરડું (ના) ઘાસ તથા અનાજ કાપવાનું વાંકું લોઢાનું હથિઆર.
મૂઢ (વિ) ઠોઠ.
સાવચેતી (ના) ખબરદારી, હોંશિઆરી.
કપાયો (ક્રિ) વઢાયો.

ઘા (ના) જખમ.
જબરો (વિ) ભારે.
ધડધડ (વિ) દડદડ.
વાટે (ના) રસ્તે.
દાબણુ (ના) દબાણુ.
જોરાવર (વિ) જબરી.
ચંચળ (વિ) હોંશિઆર.
મરણુ (ના) મોત.
ઘટતો (વિ) લાયક.
તરતબુદ્ધિ—ઘટતો ઉપાય જલદીથી સુઝે એવી અક્કલ

પાઠ ૩૬મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.
મુખ્ય (વિ) ઘણું, મોટું.
સાંઠા (ના) અનાજના ઉભા સોટા.
ટોચ (ના) ઉપલો ભાગ.
કૃપા (ના) મેહેરબાની.
વીતવું (ક્રિ) થવું, હોવું.
જાતજાતના (ના) તરેહેતરેહેના, ભાત ભાતના.
ડાંગર (ના) ભાત.
પોચા (વિ) નરમ.
પોલા (વિ) પોકલ.
જથાબંધ (વિ) સામટા.
બાંધો (ના) બંધારણુ.
ચતુરાઇ (ના) ડાહાપણુ
નબળા (વિ) કમજોર.
મજબૂત (વિ) જોરાવર.
આસ પાસ (અ) પાસે પાસે, ચોમર.
ફોતરા (ના) પડ, છોડાં
ભીનાશ (ના) ભેજ.
ઠંડા (વિ) ટાઢવાળા.
હમેશાં (અ) રોજ.
સેવા (ના) ભક્તિ.

પાઠ ૩૭મો.

જગકર્ત્તા (ના) જગતનો બનાવનાર, ઇશ્વર.
પ્રૌઢ (વિ) મોટા.
હય (ના) ઘોડા.
વાહન (ના) ગાડી ઘોડા વગેરે બેસવાનું.
વૈમાન (ના) સ્વર્ગની પાલખી.
સાજ (ના) સામાન.
માનવી (ના) માણુસ.
જગ (ક્રિ) જગત. દુનિયા.
ઉપજાવી (ક્રિ) પેદાકરી.
વસ્તુઓ (ના) ચીજો.
સંસાર (ના) દુનિયા.
પાર (ના) છેડો.
બળવાન (વિ) જોરાવર.
રવિ (ના) સૂરજ.
ઠરાવ્યો (ક્રિ) કીધો.
ઠાઠ (ના) ભપકો.
સમાસમાન (ના) વખતે વખતના.
કાજ (અ) વાસ્તે.

(કવિતાની સમજુતી). (૭).

દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી ચીજો પેદા કીધી છે. તેથી આખા જગતના લોકો સુખ પામેછે. તેના ગુણ ગાવા બેસીએછીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). પૃથ્વી, પાણી, ને મોટા મોટા પાહાડો. ને ઝાડીમાં જે ઘણાં ઝાડો હોયછે તે; તેમ બળદો ઘોડા ને જોરાવર હાથી, ને વૈમાન જેવા બેસવાના પ્રભુ, તેંજ બનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમાં, સૂરજ. અને તારાનો ચળકા-

ટ, તેનો ભપકો સારો બનાવ્યો છે, અને વખતે વખતના સુખ-નો સામાન **પ્રભુ** તેં માણસને વાસ્તેજ કીધો છે. (૩).

પાઠ ૩૮મો.

નાળિએરી (ના) નાળિએરનું ઝાડ.
ચિંટાં (ના) રેસા.
ટટ્ટી (ના) કામડાની વાડ.
ઝાવલી (ના) નાળિએરીના પાંતરાની ગુંથીને કરેલી ટટ્ટી.
ઠેઠ (અ) છેક.
મેર (ના) બાજુ.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.
ચિંટ્ડું (વિ) રેસાવાળું.
ટોપરૂં (ના) કોપરૂં.
પીલે(ક્રિ) ઘાણીમાંકચડે.
કોપરેલ (ના) કોપરાનું તેલ.
ઢોર (ના) જાનવર.
તાડી (ના) ખજૂરાનો કે નાળિએરીના ઝાડનો રસ.
કેફ (ના) નિશા.
ખુએ (ક્રિ) ગુમાવે.
બગાડ (ના) ખરાબી.

પાઠ ૩૯મો.

કાસદ (ના) એપીઓ.
બંબાવાળો (ના) બંબો રાખનારો.
બેભાન (વિ) શુદ્ધિ વગરના.
મધરાત (ના) વચલીરાત.
શુમારે (અ) આસરે.
શેરી (ના) મોહોલ્લો.
ઠોકયાં (ક્રિ) અફાળ્યાં.
ધશીને (કૃ) જોરસાથી દોડીને.
ખખડાવ્યાં (ક્રિ) ઠોકયાં
ભડકા (ના) મોટાંબળતાં.
ફડાફડ (વિ) જોરભેર.
અવાજ (ના) કડકા.
નીસરણી (ના) સીડી.
મેડો (ના) માળ.
પથારી (ના) બિછાનું.
રુંધાઇને(કૃ)ગુંગળાઇને.
ઢંઢોળ્યો (ક્રિ) હલાવ્યો.
ઘસડીને (કૃ) ખેંચીને.
વર (ના) માટી.

પાઠ ૪૦મો.

જાગૃતિ (ના) શુદ્ધિ.
શૂર (ના) બહાદૂરી.
ગાંડા (વિ) દીવાના.
કમાડ (ના) બારણાં.
ધડાકો (ના) મોટો અવાજે, ભડાકો.
ચોમેર(અ) ચારેબાજુ.
નવાઇ (ના) અચરતી.
ભાઇબંધ(ના)દોસ્તદાર.
નિરાંત (ના) ચેન.
લાહે (ના) આગ.
હદયો (ક્રિ) હાર્યો, ફર્યો.
મીત્ર (ના) દોસ્તદાર.
બચાવવાને (કૃ) ઉગારવાને, જીવાડવાને.
પાડોશ(ના) પાસેનુંઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાવ્યો (ક્રિ) જડ્યો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીસેચીસ (ના) ઘાંટે ઘાંટા.

પાઠ ૪૧મો.

અણીશુદ્ધ(વિ) સહીસલામત.
ઉઘરાણું (ના) કંઇકામ સારૂ બધાએ શકિતપ્રમાણે પૈસા ભરી એકઠા કરવા તે.
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાઇ (કૃ)મગ્ન થઇ.
પાધરોજ (અ)સીધોજ.
હડસેલો–ધક્કો,આચકો

તન (ના) શરીર.
ધ્રૂજે (ક્રિ) કાંપે, થરપરે.
બચાવનાર (ના) ઉગારનાર.
હિંમત (ના) છાતી.
યુક્તિ (ના) તદબીર.
મેદાન (ના) ખુલ્લીજગો.
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
પુરૂષ (ના) મરદ.
ઉગાર્યા (ક્રિ) બચાવ્યા.
સોદાં (ના) સુતારનાં ઘડવાનાં ઓજારો.
રાચરચીલાં (ના) ઘર શણગારને શોભતો લક્કડ વગેરે સામાન.
દાણોદૂણી (ના) અનાજપાણી.
લૂગડાંલત્તાં (ના) કપડાં વગેરે.
ભેર (અ) સાથે.
કુટુંબ (ના) કબીલો.
પાડોશી (ના) પાસેના ઘરના રેહેનારા.
પખવાડીઆં (ના) પંદર વાડીઆં.
ખરેખરી (વિ) સાચેસાચી.

પાઠ ૪૨ મો.

તપાસ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના) એક જાતનું રત્ન.
દરબાર (ના) રાજકચેરી.
ઝડો (ના) તપાસ, જડતી.
સાક્ષી (ના) સાહેદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત.
ફકીર (ના) સાંઇ.
ખોડું (વિ) લંગડું.
સાંઇ (ના) ફકીર.
મેર (ના) બાજુ.
લાધાછે (ક્રિ) નાંખ્યાછે.
ધારીધારીને (કૃ) તાકીતાકીને.
પારખી (કૃ) ઓળખી.
હીંડો (ક્રિ) ચાલો.
ડાહપણ (ના) પતરાજી.
કશું (વિ) કંઇ પણ.

પાઠ ૪૩ મો.

જાદુગર (ના) મંતર જંતરનો જાણનારો, ધુતારો.
શાબાશી (ના) માન.
અનુમાન (ના) કલ્પના.
સજા (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચંબો (ના) નવાઇ.
ગમ (ના) બાજુ.
આછું (વિ) થોડું.
લંગડું (વિ) પગે લૂલું.
બમણુતી (કૃ) બાઝતી.
સમજવાનું (કૃ) અક્કલ લેવાની.
ચિત્ત (ના) ધ્યાન.

પાઠ ૪૪ મો.

આકડો (ના) આકડાના ફૂલનું ઝાડ.
મળતાં (કૃ) સરખાં.
જૂદાં (વિ) નહીંમળતાં.
ફાટ (ના) ચીરો.
છેક (અ) બહુ, ઘણી.
ડુંગરા (ના) ઉંચાટેકરા.
અડે (ક્રિ) અડકે.
ઉંટ મેલે આકડો—ઉંટ આંકડાના ઝાડને ખાય નહીં.
બકરી મેલે કાકરો—બકરી કાકરાને ખાય નહીં.
સાંભરતું (કૃ) યાદઆવતું

પાઠ ૪૫ મો.

મેંઢાં (ના) ઘેટાં.
ચપળ (વિ) હોંશિઆર.
ઠરેલ (વિ) ખસીનજાય એવા.
ધીમો (વિ) ટાઢો, ઠંડો.

જન્મારો(ના) જીંદગાની, અવતાર.
ઘડયો (ક્રિ) બનાવ્યો.
ઠોકરાય(ક્રિ) ઠોકર ખાય.
ભરવાડ (ના) ઘેટાંચરાવનાર.
ઊન (ના) ઘેટાંનાં બાલ.
ખ્રિસ્તી (ના) ઇસુ ધર્મી.
વેપાર (ના) રોજગાર.
લાખો (વિ) હજારો.
ઉપજેછે(ક્રિ) પેદાથાયછે.
કામળા (ના) ચૂમાળા.
કામળી (ના) નાના ચૂમાળા.
હુંફ (ના) ગરમી.
ઢંકાઇ (કૃ) રૂંધાઈ.
નિમાળા (ના) બાલ.

પાઠ ૪૬ મો.

ગુણવાળી (ના) ફાયદાવાળી.
શીંગાળી (વિ) શીંગડાવાળી.
ખડ (ના) ઘાસ.
પગાળી (વિ) પગવાળી.
આકાર(ના) ઘાટ, ડોળ.
આંચળ (ના) થાન.
ફાટ (ના) ચીરો.
રૂપાળો (વિ) શોભિતો.
ભાળો (ક્રિ) જુઓ.
વાળ (ના) બાલ.
ગોવાળ (ના) ગાયનો ચરાવનાર.
સંભાળ (ના) બરદાસ.
ભલું (વિ) સારૂં.
ખીર (ના) દૂધમાં રાંધેલો ભાત.
થાક(ના) મેહેનત. શ્રમ.
ઠરે (ક્રિ) બંધાઇ જાય.
ઉપજે (ક્રિ) થાય.
ઠંડ (ના) ટાઢક, ઠંડક.

(કવિતાની સમજુતી). (૮).

ફાયદો કરે એવી **શીંગડાવાળીગાય** પાણી પીએ ને ઘાસ ખાયછે, એનો ઘાટ કેવો સારોછે? તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળ છે. (૧). તેના પગની ખરીમાં ચીરો છે તે, ને તેનો આકાર સારો છે. તે જુઓ: તેના પૂછડાને છેડે બાલનો ગુચ્છો છે, ને રોજ રોજ ગોવાળીઓ તેની બરદાસ લેછે. (૨). કોઇ વખત બેઠી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરેછે તેમાં કોઈ કાળી અથવા ધોળી હોયછે, તેમ કોઈ રાતી હોય છે; દોહતી વખતે તેનું દૂધ સારૂં દેખાયછે. ને તે દૂધનાં દહીં, માખણ ને ઘી થાયછે. (૩). વળી દૂધનાં પેંડા, બરફી ને દૂધપાક બનેછે, ને ખીર ખાતાં મેહેનત પડતી નથી તે પણ દૂધની થાયછે; વળી બાસુદી ને શિખંડ પણ દૂધનાં થાયછે, તે પેટમાં ઠરેછે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાયછે. (૪).

પાઠ ૪૭ મો.

ગરમ (વિ)ઊનના, ગરમી રહે એવાં.
ઘટ (વિ) જાડાં.
ગોકળગાય(ના) એકજાતનો ધીમો ચાલનાર જીવડો.
લાચાર (વિ) કંગાળ.
રુવાંટાં(ના)ઝીણાં બાલ.

હેરાન (વિ) કાયર.
ગરદન (ના) ડોક.
લબડે (ક્રિ) લટકે.
રક્ષણ (ના) સંભાળ.
હુંફાળાં (વિ) ગરમી વાળાં, ગરમ.
શંખલા (ના) છીપમાંનો જીવડો.
અવતરે (ક્રિ) જન્મે.
નરી (વિ) ફક્ત, એકલી.
સુવાળી (વિ) નરમ, નાજુક.
ગજીઆણી (ના) ગજપનાનું રેશમી લૂગડું.
કિનખાબ (ના) કસબનાં બુટ્ટાવાળું લૂગડું.
ઉઘાડું (વિ) ખુલ્લું.
કોમળ (વિ) કુમળું
સાફ (વિ)ચોખ્ખું.

પાઠ ૪૮ મો.

ગાજવીજ (ના) ગડગડાટ ને વીજળી.
વેગ (ના) જુસ્સો.
વાયુ (ના) વા, પવન.
મોજા (ના) જુવાળના પાણીના ફીણવાળા ખડકા.
ઝબકારો (ના) ચમકારો.
કઠારો (ના) અકળામણ.
મુદ્દલ (વિ) બીલકુલ.
ઘોર (વિ) બીયામણું.
ગડગડાટ (ના) અવાજ.
કડાકા(ના)મોટા અવાજો
અધધધ(અ) ઓહોહો.
ઝડી(ના)ઝરમર ઝરમર વરસાદ આવ્યાકરે તે.
પલળીશું (ક્રિ) ભીનાઇશું.
ફોરાં (ના) છાંટા.
ઝાપટું (ના) થોડોવાર વરસાદ આવીને રહી જાય તે.
હમણા—અબઘડી.
રહીજશે—બંધથઇજશે.
સોંસરી (વિ) પાધરી.
અથડાય(ક્રિ) અફળાય.
ધડાકા (ના) અવાજો.
ગર્જના (ના) ગડગડાટ.

પાઠ ૪૯ મો.

સાચ(ના)સાચું બોલવું.
શીખામણ (ના)ફાયદાની વાત, બોધ.
વચન(ના) વેણ; સુકન.
આંચ(ના) એબ, ઝાળ.
વધતુંઓછું (વિ) કમી જાસ્તી.
સ્વાદ(ના) રસ, ચરસ.
મીઠુંમરચું(ના) ઉમેરો.
ભભરાવીને (કૃ) નાંખીને, મેળવીને.
હૈયેથી (ના) મનથી.
સાંભરતી(કૃ) યાદ આવતી, ફોમ આવતી.
ભાવ(ના) ઇચ્છા.
મશકરી (ના) મજાક.
પૂરો (વિ) પક્કો.
બંધાવું (ક્રિ) કબૂલ થવું, સહી થવું.
ફલાણું (વિ) ગમે તે, હરેક.
તોડયું(ક્રિ) નહીંપાળ્યું.
બગાડ (ના) નુકસાન.
માર(ના) સજા, શિક્ષા, ગુન્હાનું ફળ.
પસ્તાવો (ના) ખેદ.
સંભાળી (કૃ) સાચવી.
સાચાબોલા (વિ) ખરાબોલા.
સામી (વિ) ઉલટી.
માયા(ના) હેત, પ્રીત.
સંતાડે (ક્રિ) છુપાવે.
આસામી(ના) માણસ.
નુકસાન (ના) હાણી.
સાચને ન લાગે આંચ—સાચાને કશો બો

લાગતો નથી.

પાઠ ૫૦મો.

દોડાદોડ (ના) દોડધામ, નાસભાગ.
ધૂમેધુમ (ના) ધાંટેધાંટા.
ઉપાય (ના) ઇલાજ.
મસળી (કૃ) ચોળી.
આળોટવું (ક્રિ) ગુલાંટ ખાવી.
શેતરંજી (ના) પાથરવાનું શોભિતું બિછાનું.
લપેટી (કૃ) વીંટાળી.
ઓલવી (ના) બુઝાવી.
સહીસલામત (ના) ક્ષેમ કુશળ.
પાસો (ના) ખોભો.
રસોઇ (ના) રાંધવું તે.
પેણો (ના) તળવાનું લોઢાનું વાસણ.
સાવચેતી (ના) હોંશિઆરી.
માટી (ના) મટોડી.

પાઠ ૫૧મો.

નાળચું (ના) નળી.
આંફળીફાંફળી (વિ) ગભરાયલી.
લક્ષણ (ના) ગુણ, ટેવ.
બીક (ના) ડર.
ભીંજવે (ક્રિ) પલાળે.
ધીમેધીમે (અ) હલુહલુ.
જુગતી (ના) તદબીર.
અણગમતું (કૃ) નાપસંદ.
ઇચ્છા (ના) મરજી.
ઇશારત (ના) નિશાની.
રીસ (ના) ગુસ્સો.
ગણકારે (ક્રિ) પત કરે.
અફાળે (ક્રિ) ઠોકે.
ફાળ (ના) કૂદકો.
બીની (ક્રિ) બીધી.
અચંબો (ના) નવાઇ.
ચોપાસ (અ) ચારે બાજુ. ચોગરદમ.

પાઠ ૫૨મો.

વેગળી (અ) દૂર.
નજીક (અ) પાસે.
હિંમત (ના) ધીરજ.
બેનપણાં (ના) સહીપણાં.
લાડે (ક્રિ) ગેલ કરે. [મ.
પરગામ (ના) પારકે ગા-
સાદ (ના) અવાજ.
લાડીને (કૃ) ગેલ કરીને.
વહાલ (ના) પ્યાર, હેત.
ઉપકાર (ના) પાડ, ગુણ.
માયા (ના) હેત, પ્રીતિ.
સંભારે (ક્રિ) યાદ કરે.
બદલો (ના) પાડ.

પાઠ ૫૩મો.

શાહુડી (ના) સિસોળીઆંનાં પીંછાંવાળું જાનવર.
સિસોળીઆં (ના) શાહુડીનાં પીછાં.
સાદાં (વિ) ચિત્રવગરનાં.
ભાર (ના) બોજો.
ઘોરવું (ક્રિ) ગળામાંથી સાદ કાહાડવો, ઊંઘવું.
દર (ના) નાનું બાકું, ખાડો.
વિઆય (ક્રિ) જણે.
રૂવાં (ના) ઝીણાં બાલ.
અણીદાર (વિ) અણીવાળું.
સફેદ (ના) ધોળી.
બુઠ્ઠું (વિ) અણી વગરનું.
રીસેભરાય—ગુસ્સેથાય.
હથિઆર (ના) ઓજાર
તીર (ના) વાંકું ફેંકીને મારવાનું હથિઆર.
અધ (વિ) અડધા.
ભુંડ (ના) ડુક્કર.
કળી (ના) ખીલ્યા વગરનાં ફૂલ.

ગરબડ (ના) તોફાન.
છાનીમાની (વિ) મુંગી મુગી.

પાઠ ૫૪મો.

પૃથ્વી (ના) ચારેખંડની ધરતી, આખું જગત.
પ્રદક્ષિણા (ના) આસપાસ ગોળફરીવળવું તે.
નજર (ના) નીધા, દ્રષ્ટી.
ચપટી (વિ) એક પાસે. બેઠેલી.
આધાર (ના) ટેકો.
અધર (વિ) અતરંગ.
ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
સ્થિર (વિ) હાલે ચાલે નહીં તે.
સદા (અ) રોજ.
ફેરા (ના) ચક્કર.
કલાક (ના) અઢી ઘડી.
ચોવીશ કલાક–સાઠ ઘડી (દાહાડો નેરાત).
પાસું (ના) બાજુ.
ધંધો (ના) રોજગાર.

પાઠ ૫૫મો.

નકશો (ના) ગામ કે દેશનો ચિત્રલોનમુનો.
સમુદ્ર (ના) દરિઓ.
ઉત્તર (ના) પૂર્વ તરફ ઉભા રેહેતાં ડાબા હાથની ઉત્તર દિશા.
દક્ષિણ (ના) પૂર્વ તરફ ઉભા રેહેતો જમણા હાથની દક્ષિણ દિશા.
પૂર્વ (ના) ઉગમણી દિશા.
પશ્ચિમ (ના) આથમણી દિશા.
લાડુ (ના) લાડવો.
ધરતી (ના) જમીન.
ખંડ (ના) જમીનના મોટા ભાગો.
આથમણુ (ના) પશ્ચિમદિશા.
નક્કી (અ) ખચિત્ત.
નમુનો (ના) મુકાબલો.
ભૂગોળ (ના) પૃથ્વીનો ગોળો.

પાઠ ૫૬ મો.

મથાળું (ના) ઉપલું પાસું.
કડકા (ના) ભાગ.
આસ્ટ્રેલિઆ (ના) પૃથ્વી ઉપર સૌથી મોટો બેટ.
બેટ (ના) ટાપુ.
વળગેલા (કૃ) જોડાયલા.
અળગો (વિ) અલાયધો.
મધ્ય વિ) વચલા.
છેડો (ના) નાકું.

પાઠ ૫૭ મો.

સ્તુતિ (ના) પ્રાર્થના, બંદગી.
નિર્ધન (વિ) ગરીબ.
બખ્શિસ (વિ) ભેટ.
સમર્થ (વિ) જોરાવર.
અધિક (વિ) વધારે.
યોગ્ય (વિ) લાયક.
જગજીવન (ના) જગતનો જીવાડનાર ધણી
નીતિ (ના) સારી રીત, સારી વર્ત્તણુંક.
નીસરૂં (ક્રિ) નીકળું.
દુખીઓ (વિ) હેરાન.
મુજને (સ) મને.
સરજનહાર (ના) પેદા કરનાર, (ઈશ્વર).
ભમે (ક્રિ) ભટકે.
અંન (ના) અનાજ.
કીર્ત્તિ (ના) મહિમા.
પ્રકાશ (ના) ચળકાટ.
ભારી (વિ) જબરૂં.
ફોકટ (વિ) નકામું.
ઠામ (ના) ઠેકાણું.
જશ (ના) શાબાશી, માન.

ભક્તિ (ના) સેવા,પ્રાર્થના. | સંગ (ના) સંગત,સાથે | સદાએ (અ) રોજ, | થાપ (ક્રિ) આપ.સ્થાપ. | સંકટ (ના) દુ:ખ.

(કવિતાની સમજુતી). (૯).

જ્યારે **હું** શેહેરના બજાર બહાર ફરવાને નીકળું છઉં, ત્યારે ઘણા ગરીબ માણસો મારી નજરે પડેછે અને આખી પૃથ્વીના લોકો દુ:ખી માલમ પડેછે (૧). સૃષ્ટીનો પેદા કરનાર જોરાવર ઇશ્વર મને જે જે ભેટો કરેછે, તે બધાનો પાડ હું શી રીતે વાળી શકીશ ? (૨). ઘણા ગરીબ લોકો ભૂખનેલીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરેછે, પણ જોઇએ તે કરતાં વધારે હે જગતના જીવાડનાર ધણી તેં મને અંન આપ્યું છે. (૩).

પૃથ્વી પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમા ચાલેછે, જ્યાં હું જોઉં ત્યાં તારૂં ભારે જોર છે, ને તારાવગર કોઇ પણ ખાલી ઠેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧). હે **પ્રભુ** તારા જશ મોટા છે (બહુ તેં સારાં કામો કીધાં છે), હું તારૂં ભજન રોજ કરૂં એમ મને બુદ્ધિ આપ; હું હંમેશા સારી ચાલથી ચાલું એમ કર, ને સઘળાં દુ:ખને તું મટાડી નાંખ. (૨).

પાઠ ૫૮મો.

મામલતદાર (ના) તાલૂકાની જમાબંધી ઉઘરાવનાર, (બીજા વર્ગનો મેજીસ્ટ્રેટ).
પહેરો (ના) ચોકી.
કચેરી (ના) રાજદરબાર.
વેહ (ના) કાણું, છિદ્ર.
ઠલવાઇ (કૃ) ખાલી થઈ.
માથાકૂટ (ના)અડચણ.
ફેરવવી (ક્રિ) ઉંચી નીચી કરવી.
અજાણ્યું (વિ) અતરાપી.
નોંધી (કૃ) લખી, ગણી.
કામની (ના) ખપની.
શુમાર (ના) આસરો.
ખબર (ના) સમાચાર.

પાઠ ૫૯મો.

સાહેબ (ના) ટોપીવાળો, ગોરો અમલદાર.
પણે (અ) પાંહાં.
ખૂન (ના) હથિઆરથી કે ઝેર દીધાથી કોઇની હત્યા કરવી તે.
ગીતા (ના) ધર્મની ચોપડી.
તકરાર (ના) રગઝક.
અપમાન (ના) ગેરઆબરૂ.
ધોળકા (ના) અમદાવાદ જીલ્લામાં એકકસબો છે.

પરગણું (ના) તાલૂકો.
સીમ (ના) સીમા.
ટંટો (ના) ઝઘડો.
ય્હિાં (અ) આંહાં.
સાલ (ના) વરસ.
નીકાલ (ના) તોડ.
કારકૂન (ના) મેહેતો.
છેવટે (ના) આખરે.
તુમ ગાંવમેં જાકર કોઇ બમનકે ઉદરસે ગીતા લાઓ-તમે ગામમાં જઇને કોઇ બ્રાહ્મણને ત્યાંથી એક ધર્મની ચોપડીલાવો.
બહુત અચ્છા સાહેબ-બહુ સારૂં સાહેબ.
હસ્યા (ક્રિ) દાંત કાઢયા.
ઠપકો (ના) દોષ.

પાઠ ૬૦મો.

એકાકાર (વિ) એકમેક, સરખી.
લોટણ (વિ) ગોલાટ ખાય એવા.
શોક (ના) દીલગીરી.
યાહુ (વિ) જાડા ગળાનું.
કલગીદાર (વિ) કલગીવાળી, તોરાવાળી.
શિરાજી (વિ) કલગીદાર ટોપીવાળું.
લક્કી (વિ) મોરની પેઠે કળા કરી નાચનારૂં.
થરથરી (વિ) થરથર ધ્રૂજ્યા કરે એવું.
ગિરેબાજ (વિ) ગોલાટ ખાનારૂં
જંગલી (વિ) રાની.
આસમાની (વિ) ભૂરૂં.
ચળકતા (વિ) ઝળકતા.
લિસોટા (ના) કાપા.
કળા (ના) પાંખ પોહોળી કરીને નાચવું તે.
ગરદન (ના) ડોક.
ખીલેલી (કૃ) પોહોળી થયલી.
રળિયામણું (વિ) શોભાવંતું.
જોડો (ના) સાથી.
ગોતાં (ના) ગોલાંટ.
ગુલાંટ (ના) ગોલાંટીઆં
લોટી (કૃ) ગોલાંટ ખાઇ.
ફૂલવે (ક્રિ) મોટું કરે.
કુંડાળું (ના) ગોળ ચકરડું.
ડોકે (ના) ગળે.

પાઠ ૬૧મો.

અંગ (ના) શરીરના ભાગ. શરીર.
ખોપરી (ના) માથાનું તાલકું.
મગજ (ના) ખોપરી માંહેનો ભાગ.
થોભા (ના) થોભીઆ, ગુચ્છા.
ટટાર (વિ) સીધું.
તાળવું (ના) મગજ આગળનો ભાગ.
ઓચી (ના) ગરદન.
આંચ (ના) નુકસાન.
હડપચી (ના) દાઢી આગળની જગો.
મીચાય (ક્રિ) વીચાય.
ખાળી (કૃ) અટકાવી.
ભમર (ના) આંખની ઉપરના કમાનદાર બાલ.
નસકોરાં (ના) નાકનાં બે કાણાં.

પાઠ ૬૨મો.

ફેફસું (ના) શ્વાસ લેવાની નળી.
રાક્ષી (ના) કચરવાના, ફાડી ખાવાના એવડા દાંત.
તાળવું (ના) મગજ આગળનો ભાગ.
ડાચામાં (ના) જડબામાં.
દાઢો (ના) પાછળનાબે-

વડા દાંત.
ફાડવું (ક્રિ) કરડીખાવું.
લાળ (ના) નીગળતું થૂક.
કોઠો (ના) પેટ તથા વાંસા નીચેનો ભાગ.
બજાવેછે (ક્રિ) કરેછે.
શ્વાસ (ના) દમ.
વાચા (ના) બોલવું.
ઇંદ્રિઓ (ના) શરીરના ભાગો, (આંખ, કાન, નાક, જીભ નેચામડી)

પાઠ ૬૩મો.

બીડ (ના) ઘાસ ઉગેલી જગ્યા.
ન ધણીઆતું (વિ) માલીક વગરનું.
ગંજી (ના)મોટા ઢગલો.
કાલાવાલા (ના) ખુશામત.
તરણું (ના) તંખલું.
સરખું (વિ)પણ, જેવું
નિરાશ (વિ) નાઉમેદ, આશાભંગ.
નીચ (ના) હલકા.
અદેખો(વિ) કીનાવાળો.
અદેખાઈ(ના) કીનો.
જોડી કાઢેલી (કૃ) બનાવટની.
વાવરવા (કૃ) વાપરવા.
સાચવવા(કૃ)સંભાળવા.
હક (ના) દાવો, અખત્યાર
સરખો (વિ) બરાબર.
બળવું (ક્રિ) દાઝવું.

પાઠ ૬૪મો.

ક્રૂર (વિ) ઘાતકી.
સોગન (ના)કસમ,સમ.
ઉપદેશ (ના) બોધ.
સુકૃત (ના) સારાં કામ.
હરી (ના) પરમેશ્વર.
પ્રતાપ (ના) જોર,મેહેર
વસ્ત્ર (ના) લૂગડાં.
જન (ના) માણસ.
ખુલ્લે (વિ) ઉઘાડે.
નવરંગ–તરેહેતરેહેના રંગના.
કંગાલ(વિ) ગરીબ, નાચાર.
બિછાનું (ના)પાથરણું.
વય (ના) ઉમ્મર.
વચન (ના)શબ્દ,સુકન.
જાહા (વિ) ખોટા.
મુખ (ના) મોઢું.
વદે (ક્રિ) બોલે.
ડર (ના) બીક, ધાક.
રાજી (વિ) ખુશી.
પ્રભુ (ના) ઈશ્વર.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૦).

ઘણા **માણસો** રસ્તામાં પડેલા (રઝળતા). તેમને હું ઉઘાડે શરીરે જોઉં છઉં, પણ મને તો સઘળાં શરીરપર પેહેરવાનાં જાત જાતના લુગડાં મળેછે. (૧). કેટલાક ગરીબ નાચારોને રેહેવાનાં ઘરબાર મળતાં નથી, પણ મને તો રેહેવાનેસારૂ ઘર છે અને સૂવાને સારી પથારી છે (૨). બીજા કેટલાક માણસો નાની ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નઠારા શબ્દ બોલતા શીખેછે, તેઓ મોંઢે ખોટા કસમ ખાયછે, એવા તે પાપી માણસો માલમ પડેછે. (૩). મને શીખામણ થકી સારી અક્કલ આવી, એ **પરમેશ્વરની** મારા

ઉપર મેહેર છે; માટે હવે હું બીહીને સારાં કામજ કરૂં, કે તેથી તે **પરમેશ્વર** મારા ઉપર ખુશી રેહે. (૪).

પાઠ ૬૫મો.

સિક્કા (ના) મોહોરો. છાપ.
નરદમ (વિ) બીલકુલ. તમામ.
વળાં (ના) ગુંચળાં.
ભાષા(ના) બોલી, લિપિ
અડી(ના) સિક્કા પાડવાનો સંચો.
તળીયું (ના) નીચેનો ભાગ.
ભેળી (કૃ) મેળવી.
ઉપયોગ (ના) ખપ.
નર્યા(વિ)એખલા, ફકત.
અંકા (ના) ગાંગડા.
ખડક (ના) જમીન કે પાણીમાં ઢંકાયલા મજબુત પથરા.
શોભિતી (વિ) શોભાવાળી.
તોલ (ના) વજન.
હિસ્સે (ના) ભાગે.
મેળવે (ક્રિ) ભેળે.
છપાય (ક્રિ) છાપ પડે.

પાઠ ૬૬ મો.

ચાલ (ના) ધારો.
ગાંડાઇ (ના) નાદાની.
કંઠી (ના) ડોકની સોનાનીસાંકળી.
શિઆળો (ના) ટાઢની મોસમ.
ઊનાળો (ના) તાપની મોસમ.
નાત (ના) જમણવાર.
પુષ્ટી (ના) મજબુતી.
ઊજળાં (વિ) ધોએલાં.
જરૂરિઆત(વિ) ખપના.
પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત.
વાવરતાં (કૃ) વાપરતાં.
કરજ (ના) દેવું.
મૂરખાઇ (ના) બેવકૂફી, નાદાની.
નબળાં (વિ) કમજોર.
ગેરફાયદા (ના) નુકસાન.

પાઠ ૬૭મો.

ગંધક (ના) સળગી ઊડે એવો પીળા રંગનો પદાર્થ.
હથિઆર (ના) ઓજાર.
ભરતર(ના) રસગાળીને કરેલીબનાવટનું લોઢું.
ઘડતર (ના) ઘડીનેકરેલું બનાવટનું લોઢું.
પોલાદ (ના) ખરૂંલોઢું
મળેલું (ક્રિ) ભળેલું.
તપાવી (ક્રિ)ગરમ કરી.
જાના (વિ) અસલના.
કાળમાં (ના) વખતમાં.
કાંસું (ના) એકજાતની બરડ ધાતુ.
ભેળ (ના)મેળવણી.
સોંઘું (વિ) સસ્તું.
તોલો (ના) ૩૨ વાલ.
પૈસા (ના) દોડીઆ.
લીસો (વિ) સાફ.
ઊપયોગી (વિ) ખપની.
ઇશ્વરકૃપા (ના) પરમેશ્વરની મેહેરબાની.
ઓગળી (ક્રિ) રસ થઇ
ઠરેછે (ક્રિ) બંધાઇ જાયછે.
સખત (વિ) મજબુત.
બરડ (વિ) ભાંગી જાય એવું.
કઢાયાં (ના) છાછરા પેણા, લોઢાની તાવડી.
સામાન (ના) ચીજો.

પાઠ ૬૮ મો.

કાટલાં(ના) તોળવાના-
ઓજાર.
ખાંડી(ના) વીસ મણ.
વજનનો બોજો
માપું (ના) પરમાણું.
બેડીઉં (ના)૩૨ મણ
વજનનો બોજો.
અધોળ (ના) સાડાચાર
ટાંક, અડી પૈસાભાર.
કળશી (ના) સોળ મણ
વજનનો બોજો,
નવટાંક (ના) પાંચ રૂપી
આ ભાર, (૯ ટાંક.)
ગજ (ના)૨૪ તસુ.
તોલબંધ (વિ) તોળીને.
ભરતબંધ (વિ) ભરીને.
પ્રકાર (ના) જાત.
અધશેરો (ના)અચ્છેરો
હરકત (ના) અડચણ.
હારો (ના)સાત મણનો
બોજો. [જો.
ભાર(ના)૨૪ મણનો બો
રતી (ના) છ ચોખા.
વાલ (ના) ત્રણ રતી.
ગદિઆણો(ના)૧૬ વાલ.
ચણોઠી (ના) ગુંજ.

પાઠ ૬૯મો.

મણિકો (ના) મણમાય
એવું વાસણ.
તસુ (ના) બે આંગળ.
વીધાં (ના) ૨૦ વસાનું
ભરત.
વીશવાશી(ના) કાઠી, વ-
સાનો વીસમો ભાગ
વામ (ના) ૬ હાથ.
વગેરે (અ) શિવાય.
પ્રવાહી (વિ) પાણી જે
વા, નરમ.
પદાર્થો (ના) ચીજો.
શેરીઓ (ના) શેર માય
એવું વાસણ.
માથાકૂટ (ના) કડાકુટ,
ફુટ (ના) સુથારી અડધો
ગજ, બાર ઇંચ.
એકર(ના)૪૮૪૦ચોર-
સ વાર.
અંતર (ના) તફાવત.
અસલ (અ) અગાઉ.
મૈલ (ના) ૫૨૮૦ ફુટ
ધંધાદારી (ના) વેપાર
કરનારા.
ઘરાક (ના) સોદો ખરી-
દ કરનાર.
દંડાય (ક્રિ) શિક્ષા થાય

પાઠ ૭૦મો.

વિવેક (ના) સભ્રુકાઇ.
મરજાદા (ના) અદબ.
અદાજો.
તોછડાઇ (ના) હલકાઇ.
નાનપણ (ના)બચપણ.
સભ્રુકાઇ (ના) મરજાદા.
ઓળખીતો (વિ) જા-
ણીતો, પીછાનવાળો.
અદબ (ના) અંદાજો.
વરતવું (ક્રિ) ચાલવું.
નમવું(ક્રિ)વાંકા વળવું.
નમસ્કાર (ના) પ્રમાણ.
જેગોપાળ (ના) જુહાર.
જુહાર (ના) જેગોપાળ.
પટેલ(ના)ગામનો ઉપરી
અરસપરસ (અ) સામ
સામા, એક બીજાને.
ધારો(ના)ચાલ, રીવાજ.

પાઠ ૭૧મો.

ચેષ્ટા (ના) મજાક.
વિવેકી (વિ) સલૂકાઇ
વાળા.
અવિવેકી(વિ) સલૂકાઇ
વગરના.
સરત (ના) ધ્યાન.
ફળીઉં (ના) શેરી.
લખોટે (ના) મંજે.
મનસુબો (ના) વિચાર.
કાછડી (ના) વાંસાની
નીચે ઘોચવાનો
પોતીઆનો છેડો.
ધમકાવ્યા(ક્રિ) ધાક દી-

ધો, ધમકી આપી.
વાર્યાં(ક્રિ) અટકાવ્યા.

પાઠ ૭૨મો.

નીવડયો (ક્રિ) નીકળ્યો.
ત્રવાડી (ના) એક જાની અટક-ઓખાત.
આવકાર (ના) આદરભાવ, આદરમાન.
ધનભાગ્ય–મોટું નસીબ.
પગલાં(ના)ડગલાં, કદમ.
મજ (સ) મુજ, હું.
આંગણાં(ના)બારણાં.
વળાવવા (કૃ)વદાયકરવા.
સોબતી (ના) સાથી.
રીતભાત (ના) રીત, ચાલ ચલગત.

પાઠ ૭૩મો.

કકળાણ (ના) બુમ, સોર
માંડમાંડ(વિ)મોંડે સાચે, ખાલી ખાલી.
કઠણ (વિ) મુશીબત.
હાંક (ના) બૂમ.
રજા (ના) પરવાનગી.
બાપ તેવા બેટા–જેવા બાપ તેવા દીકરા.
વડ તેવા ટેટા—જેવો વડ તેવાં તેનાં ફળ.
ઠાવકાઇ (ના) ડાહાપણ.

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું (ના) બિછાનું.
લોટા (ના) કળશીઓ.
કંસાર (ના) લાબસી.
મોટાજેટા (વિ) નાના મોટાકકડા ભરડીને.
ભરડીને (કૃ) કચડીને.
ભેટયા (ક્રિ) છાતીએ બાઝયા.
ખબરઅંતર (ના) સમાચાર.
માંદા (વિ) આજારી.
શરમાઇ (કૃ) લજવાઇ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિત્રાચારી(ના) દોસ્તી.
કુશળતા (ના) સુખાકારી.
કર (ના) હાથ.
આગમન(વિ)આવવાનું
મગ્ન (વિ) ખુશી.
સહિત (અ) સાથે.
પંડીત (ના) વિદ્વાન.
મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.
વદે (ના) બોલે.
મધુરી (વિ) મીઠી.
વાણી(ના) વેણ, શબ્દ.
પ્રથમ (અ) પેહેલા.
પરણામ (ના) નમસ્કાર
ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખું પાણી.
શાંત (વિ) ધીમા.
સ્નેહ (ના) હેત,પ્યાર.
મિત્રાઇ (ના) દોસ્તી.
મુરખ(ના) બેવકૂફ.
ગમત (ના) રમૂઝ.
પરસ્પર (અ) અરસપરસ.
કેફ (ના) નીશા.
ખેલી (કૃ) રમી.
ખેલ (ના) રમત.
લડાલડી(ના)વઢાવઢી.
કપટ (ના) દગો.
સ્વારથ (ના) મતલબ.
સગાઇ (ના)સંબંધ.
જોખમકારી (વિ) ધાસ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૧).

વિદ્વાને વિદ્વાને બંનો દોસ્તદારો મળે તો મોંડેથી સારાસારા શબ્દ બોલે, અને પેહેલાં એક બીજાને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય;

પછીપાન સોપારીની બીડી આપીને શરીરની સુખાકારી પૂછે, પછી હાથ જોડીને કેહેકે અહિંઆ શા કારણે આપનું પધારવું થયું પછી તે વાતચીત્ત કરી સાંભળી ધીમા પડી હરખ ભેર જુદા પડે, **વિદ્વાને વિદ્વાનમા** અરસ પરસના હેતથી તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુસ રેહેછે. (૧).

મૂરખે મૂરખા બંને દોસ્તદારો મળ્યા કે પેહેલાં તેઓ એક બીજાને ગાળ દેઇ આનંદ પામશે, પછી એક બીજાને લાત મારી વાત ચીત્તમાં મજાક મશ્કરી કરતા જશે; તેઓની દોસ્તીના કારણમાં તેઓ એકને નીશા કરવાશે, અને છેલ્લે રમત રમીને લડાઇ ટંટો કરી વેર જશે; એવા મૂરખ માણસ મોંડે મોઠા શબ્દ બોલે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સુધીજ વળગી રેહે એવી જાનને નુકસાન ભરેલા મૂરખ માણસની દોસ્તી જાણવી. (૨).

પાઠ ૭૬ મો.

કરોડ (ના) બરડાની વચમાંનું ઉભું હાડકું.
રક્ષણ (ના) બચાવ.
ફુક્કા (ના) દમ લેવાની કોથળી.
શ્વાસ (ના) દમ.
ઝાલર (ના) કોર, ઝુલતી ચામડી.
ધાર (ના) સુમાર.
શક્તિ (ના) બળ.
ટેરવું (ના) આંગળીનું દીચકું.
જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
ખોળી (કૃ) શોધી.
સમુદ્ર (ના) દરિઓ.
ભાઠું (ના) નદીનો રેતાળ કાંઠો.
સેંકડો (વિ) સો.
વરસોવરસ (અ) હર સાલ.

પાઠ ૭૭ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
મેડેથી (ના) માળેથી.
પરશાળ (ના) ભોંય તળીઆની જમીન.
વરાળ (ના) બાફ.
મળસકું (ના) સહવાર.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
તમાશો (ના) ખેલ.
તાસક (ના) ઢાંકણું.
ચત્તી (વિ) સવળી.
ઉપાડીને (કૃ) ઉંચકીને.
દાઝી (ક્રિ) બળી.

પાઠ ૭૮ મો.

ગમ (ના) સમજ.
ચૂશી (ક્રિ) સોશી.
વાંસે (અ) પાછળ.
રજ (ના) રજકણ.
છોડીઆં (ના) લાકડાના છોડા.
ફુંકીને (કૃ) ફુંકમારીને.
ભડકો (ના) બળતું.
મેશ (ના) કાજળ.
પેઢીઆં (ના) ભારવટીઆં.
ફોરાં (ના) મોટા છાંટા.
ફરફર (ના) ઝીણીછાંટી.

પાઠ ૭૯મો.

વરસાદ(ના)મેઘ.
આડુંઅવળું (અ) અહિંઆ તહિંઆ.
અચરજ (ના) નવાઇ.
કહ્યું (ક્રિ) કેહેવાયું.
બેટા (ના) દીકરા.
ધરતી (ના) જમીન.

પાઠ ૮૦મો.

બગલું (ના) એક જાતનું લાંબી ચાંચનું પક્ષી.
તાલ (ના) મજા.
શિરોઈ (ના) સાંકડાં મોંનું ઊંડું વાસણ.
ટોળ (ના) મજાક, મશ્કરી.
નોતરું (ના) જમવાનું કેહેણ.
છાછરી (વિ) પોહોળી, ઊંડી નહીં.
ફાંફાં (ના) ખોટી મેહેનત
ચપચપ (વિ) ઝડપથી
પરોણો (ના) પરદેશી ઉતરેલો. મેમાન.
મજા (ના) લેહેજત.
રસોઇ (ના) જમણ.
ગમ (ના) ગુમ, બચ.
તક (ના) વેળા, વખત.
ચૂકવી (ક્રિ) ભૂલાવી.
આગ્રહ (ના) બળાત્કાર.
ટગરટગર (વિ) એકી નજરે.
મલકાવીને (કૃ) હસીને.
દાઝ(ના)બળાપો.ગુસ્સો.

પાઠ ૮૧મો.

જુગારી (વિ)જુવાખોર.
છકેલ (વિ) છાકેલો.
ખતા (ના) ઠોકર.
ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.
કપૂત (ના) નઠારો છોકરો.
ગોઠીઆ (ના) મળતિયા.
મનખો (ના)જીંદગાની.
જૂગટું (ના) જૂગાર.
છેલ (વિ) વરણાગીઓ.
ઠગાય (ક્રિ) છેતરાય.
ઠોકરો (ના) ખતા, ઠેસ.
પિતા(ના) બાપ.તાત.
ગમાર (ના) ગામડીઆ.
પીટાય (ક્રિ) ઝીકાય
પોઠીઆ (ના) સાંઢીઆ.
દુર્ગુણ(ના) ખરાબગુણ.
હાણ (ના) નુકસાન.
વળગે (ક્રિ) બાઝે.
સહી (અ) નક્કી.
ફળ (ના) ફાયદો.
વળગી (કૃ) બાઝી.
એબ (વિ) ફોકટ.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૨).

બેહેકેલો સેહેલાણી છોકરો ખતા ખાઇનેછેતરાયછે. તે જૂવે રમનારાની સંગત કરેછે ને ઘણી ઠોકરો ખાયછે; ભૂતની પેઠે તે ભટકેછે ને બાપ તેને નઠારો છોકરો કેહેછે, એના બીન સમજના ચાર મળતિયા હોય તે સાંઢીઆની માફક માર ખાયછે. (૧).

જૂગાર રમવો ખરાબ ટેવછે, એમાં ઘણાં લોકને નુકસાન

થાયછે; માણુસને એ બાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હઠે નહીં; જુગાર રમવો એ ખરાબ ટેવછે એ નક્કી એમાં કાંઇપણ ફાયદો નથી, જે માણુસ એને બાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફોકટ ગયું એમ જાણવું (એટલે એથી પૈસાની તથા આબરૂની ખરાબી થાયછે). (૨).

પાઠ ૮૨મો.

વણજારો (ના) પોઠી-ઉપર અનાજ નાં-ખી વેપાર કરનારો.
પેઢી (ના) ઓલાદ.
શિઆળ (ના) કોલ્હા જેવું જાનવર.
વેહેમ (ના) શક.
સગપણ (ના) સગાઇ
કુટુંબી (ના) પીતરાઇ.
બાપદાદા (ના) ઘરડા વ-રડા.
જંગલ (ના) વેન, વગડો
ઢીંગણા (વિ) બટકા.
ખોલ(ના) બખોલ, ગુફા.
ભાઇબંધી (ના) દોસ્તી.

પાઠ ૮૩મો.

દોસ્ત (ના) ભાઇબંધ.
ભોળો (વિ) નીખાલસ.
ગોઠવું (ક્રિ) ચેન પડવું.
પરાયું (વિ) પારકું.
સંતાઇ (કૃ) છુપાઇ.
પધારજો (ક્રિ) આવજો.
રામરામ (ના) જુહાર.
કૂકડી (ના) મરઘી.
પસ્તાવા (કૃ) દલગીરથ-વા.
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
ઝાઝો (વિ) બહુ.
દિવસે (ના) દાહાડે.
નવરાશ (ના) ફુરસદ.

પાઠ ૮૪મો.

કરતૂક (ના) કાવતરાં.
મુદ્દો (ના) સાબિતી.
દાવો (ના)હક, સંબંધ.
સંબંધ ના) વળગણ.
બરાડવા (કૃ) પોકારવા
છોડાવ્યું (ક્રિ)મુકાવ્યું.
ચંડાળ (વિ) પાપી, દુષ્ટ
લુચ્ચા (વિ) ઢોંગા.
કાળું કર–મોં સંતાડ
ખડો (ના) મરઘીનું રે-હેઠાણ.
લાજ (ના)એબ, શરમ.
ખોટા (વિ) ખરાબ.
સ્વભાવ (ના) ખાશિઅ-ત.
સાર (ના) મતલબ.
મતલબ (ના) સ્વાર્થ.
સાધવા (કૃ) પારપાડવા.
લાંબો(વિ) ઊંડો, ઘણો.

પાઠ ૮૫મો.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.
સંતાપ (ના) દુઃખ.
સ્લેટ (ના. પથ્થર પાટી
છાનોમાનો (વિ) મુંગો મુંગો; ચપકીથી.
હવેલી (ના) ઊંચી બાં-ધણીનું ઘર.
પાઇ (ના) એક પાઇ.
ઘટારત (વિ) લાયક.
રળિઆમણો (વિ) શો-ભાવંતો.
થંડો (વિ) ટાઢો.
સુંદર (વિ) સારાં.
વીણી (કૃ) ચુંટી.

પાઠ ૮૬મો.

ડોશી (ના) ઘરડી બા-યડી.

સાજાંતાજાં (વિ) સારા, સારી પેઠે.
ગમત (ના) રમુઝ.
અંધાપો (ના) આંધળાપણું.
લાચાર (વિ) નાચાર.
વાળ્યું (ક્રિ) ધીરજ પમાડ્યું.
મીચીને (કૃ) વીચીને.
દસકત (ના) અક્ષર.
મજેની (વિ) સારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન.(વિ) નસીબ વાળો.
હાલ (ના) દશા,હવાલ.
પીડા (ના) દુઃખ.
મટયો (ક્રિ) દૂર થયો.
શાબાશ (અ) ધન્ય છે.
કરંકરી (વિ) ખડબચરી.
ખાલી (ના) ઝઝણી.
અંગારો (ના) ચણગારો.
દાઝે (ક્રિ) બળે.
ભુલતો (ક્રિ) વીસરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કબૂલત(ના)હા કેહેવી તે.
ઉત્તર (ના) જવાબ.
વાળ્યો (ક્રિ) દીધો.
ઝુલાવ્યું (ક્રિ) હલાવ્યું.
પાંગોઠું (ના) પગના ઘુ-
ટણ આગળનો ભાગ
ઉઠાડવા (કૃ) ઉભા કરવા.
માથાફોડ(ના)મેહેનત.
ઉચ્ચાર (ના) વેણ,શબ્દ
રો રો (ના)રડ રડ.
બાથ(ના)બેહાથનું છાતી સાથનું દબાણ)
ભત્રિજો (ના) ભાઈનો છોકરો)
બેહેરો (વિ) કાને સાંભળે નહીં તે
મુંગો (વિ)મોંડે બોલે નહીં તે.

પાઠ ૮૯ મો.

આસનાવાસના(ના)સેવા ચાકરી)
સદ્‌ગૃહસ્થ (ના સારામાણસો)
ફાળ(ના ફિકર(ધાસ્કો)
ઈશારત (ના) નિશાની.
ઢોર(ના) મૂરખ.
ચાળ (ના)કારણ.
લોવા(ક્રિ લૂછવા.
હૃદય (ના) અંતઃકરણ

પાઠ ૯૦ મો.

દશા(ના)હાલ.
અવતરે(ક્રિ)જન્મે
કીકો(ના)નાનોછોકરો.
ઉજડ (વિ) વસ્તીવગરનો, અવાગરો.
જન્મથી (ના) અવતરે ત્યારથી.
ઉપયોગ (ના) ખપ

પાઠ ૯૧ મો.

અવસ્થા (ના) હાલ
ગાયન(ના) રંગતાન
ઝડપ (ના)ઉતાવળ.
સ્વાદ (ના)ચાખવું તે.
વાસ (ના)સુગંધ
ગુલાબ, મોગરો (ના) ખુશબોદાર ફૂલનાં નામ
અવગુણ (ના)નુકસાન.
નરસી(વિ)ખરાબ.
માર્ગે(ના)રડતો
છૂટકો (ના) નીકાળ

પાઠ ૯૨ મો.

શિખર (ના)ટોચ,ઉપલો ભાગ.
જવાળામુખી (વિ)બળતા મોંને.
ચમત્કાર(ના)અચંબો.
પુણ્ય(ના) ધર્મ.
ભકિતમાન(ના) ભકિત કરનાર.
ક્ષેત્ર (ના)ખેતર.
ઓગળેલો (કૃ) રસ થઇ ગયલો.

ધડાકો (ના) મોટો અવાજ
ધગધગતો (વિ) બહુ ઉનો ઉનો.
ચોતરફ (અ) ચારે બાજુએ.
સડસડ (વિ) દડદડ.
મોંઘી(વિ)ઘણી કિમતી.
દોલત (ના) માયા, પુંજી.
આચરણ (ના) ચાલ.
લીલો (વિ) ટાઢો.
અજ્ઞાની (વિ) ભોળા, વગર ભણેલા.
ઇશ્વરી (વિ) દેવતાઇ.
ઉગરી (ક્રિ) બચી.

પાઠ ૯૩મો.

કેફ (ના) નીશા.
નિંદા (ના) બદબોઇ.
ઉચરવું (ક્રિ) બોલવું.
ભ્રાંતિ (ના) વેહેમ.
કીર્તિવંત(વિ) આબરૂદાર.
કરંત (ક્રિ)કરવું.
રોષ (ના)ગુસ્સો.
શિર(ના) માથું.
જગ (ના) જગત.
કેફી(ના)નીશા કરનારો.
લાજ (ના) આબરૂ.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.
સોંપે (ક્રિ) ધીરે.
કાજ (ના) કામ.
ભંગી (ના)ભાંગ પીનારો માણસ.
અફીણી (ના) અફીણ ખાનારો માણસ.
કન્યા(ના)કુંવારીછોકરી.
નવ (અ) નહીં.
સોબત (ના) સંઘત.
રખે (અ)નહિંતો,રખેને
મનુષ્ય (ના) માણસ.
વ્યસની (વિ)ટેવ રાખનારો, વ્યસનખોર.
પસ્તાય (ક્રિ) દલગીર થાય.
દોષ (ના) ઠપકો.
લજવાય (ક્રિ) શરમાય.
નાત(ના) જાત, જાતના માણસો.
ચેતો(ક્રિ) સમજી લેઓ.
નર(ના) મરદ, ભાયડો.
નાર (ના) બઇરી.
જીવતર(ના) જીંદગાની.
ધિક્કાર (ના) તીરસ્કાર.
વળગશે (ક્રિ) બાઝશે.
રેલ (ના) બાહારનાં ચઢી આવેલાં ભરપુર પાણી.
ખેલ (ના) રમત.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૩).

જે કેફી હોયછે તેની **દુનિયામાં** આબરૂ ગણાતી નથી; તેથી તેનો ભરોસો કરીને કોઇ કામ સોંપતું નથી; જે માણસ ભાંગ પીએછે અફીણ ખાયછે ને કેફ કરેછે, તેને કોઇ છોકરી પરણાવતું નથી. (૧). ને તે કેફીની સંગત કરતાં બધાં માણસો બીએછે. કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી બદબોઇ કરશે; કોઇ બીજો માણસ કંઇ વસ્તુ ઘરની ચોરી જાય, તો તેનો વેહેમ કેફીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કોઇ સારૂ

આબરૂદાર માણસ હોય, તો તરત તે કેફીનો ભરોસો કરતું નથી; માટે જે કોઇ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડે છે તે પછી મનમાં ઘણો અફસોસ કરેછે (કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી). (૩). કેફી માણસ પોતાનો ગુસ્સો બીજા ઉપર કાહાડે; ને પોતાનો જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકેછે, જ્યાં એખલો બેઠો હોય ત્યાં શરમાયછે ને પોતાની ન્યાતના કોઇ માણસો પોતાના જેવા થાય તેવા ઇલાજ જોયા કરેછે. (૪). તે માટે તમે સઘળા માણસો સમજી લેઓ, ને એવા કેફી માણસ સાથે તમે બોલો ચાલો નહીં; જે બઇરી કેફીને પરણી હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કેફી વસ્તુ (ભાંગ, અફીણ, માઝમ, તાડી, દારૂ) વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં. નહિતો તમારે ગળે તે બંધાશે; સાપ, કેફ, ને રેલના ચઢેલાં પાણી એ ત્રણસાથે તમારે રમત કરવી નહીં, કેમકે (સાપ કરડે, કેફ ગળે બાઝે ને પાણી બુડાડે). (૬).

પાઠ ૯૪મો.

સાબરી (ના) એક જાતની હરણી.
હાણ (ના) નુકશાન.
અવિચાર (ના) વગર વિચાર.
પડછાયો (ના) ઓળો.
નિહાળવું (ક્રિ) જોવું.
વખોડવું (ક્રિ) વગોવવું.
ભરાવ (ના) શોભા, દેખાવ.
બડાઇ (ના) મોટાઇ.
લજવી (ક્રિ) એબલગાડી, શરમાવી.
મુદ્દલે (વિ) બીલકુલે.
શિકારી (વિ) શિકાર કરનાર.
ખેંચતાણ (ના) ખેંચાખેંચ.
ધિક્કારતી (કૃ) તિરસ્કાર કરતી.
સંકટ (ના) દુઃખ; આપદા.
बखाणी खीचडी दांते वळगे--જેની તારીફ કરીએ તેથી માઠું થાય (જેનાવખાણ કરીએ તે માથે ચઢી જાય).
ફાયદાવાળી-ગુણવાળી.
અવગણના (ના) તિરસ્કાર, ધિક્કાર.

પાઠ ૯૫મો.

સાર (ના) મતલબ.
નાન્યતર (ના) નપુસક, નર પણ નહીં ને નારી પણ નહીં.
તિરાહીત (વિ) ત્રિજો.
સર્વનામ (ના) નામનેઠેકાણે વપરાતો શબ્દ.
ઓળખાય (ક્રિ) જ-

ણાય.
ચંદનઘો (ના) સરડાના જેવું બિયામણું જાનવર.
ધજા (ના) નિશાન.
એક વચન (ના) જેમાં એકનીજ સંખ્યા માલમ પડે તે શબ્દ.
બહુવચન (ના) જેમાં એક કરતાં વધારે સંખ્યા જણાય તે શબ્દ.
વારેઘડીએ (અ) હરવખત.
અટચાળુ (ના) હરકત.

પાઠ ૯૬મો.

પુરૂષ (ના) મરદ-નરની જાતી.
શખ્સ (ના) માણસ.
આપ (સ) તમે ને ઠેકાણે વાપરવાનો માન ભરેલો શબ્દ.
આસામી (ના) સખસ.
ગુરૂજી (ના) ઉસ્તાદ.
હલકો (વિ) ઉતરતો.
વહાલો (વિ) હેતેસરી.
સંદેહ (ના) વેહેમ.

પાઠ ૯૭મો

તળી (ના) જોડાનુંતળિએનું જાડું ચામડું.
મીરજાઇ (વિ) પીશોરીના જેવો પણ એઠેલી ચાંચનો.
ખાલું (ના) જોડાનું ઉપલું ચામડું.
પિશોરી (વિ) ઉભી ચાંચનો, પારસી સાઇ.
નરી (ના) ઉંચી જાતનું સાફ ચામડું.
ચંપલ (ના) ખાલું, ચાંચ ને ખડા વગરનો જોડો.
કાલબૂત (ના) જોડામાં ઠોકવાનું મોચીનુંલાકડાનું ઓજાર.
સપાટ (ના) ચાંચ તથા ખડા વગરનોજોડો.
આર (ના) સોયજેવુંકાણા કોચવાનું મોચીનું હથિઆર.
મુગલાઇ (વિ) વાળેલી ચાંચનો ઉંચી એડીનો.
મોચી (ના) જોડા સીવનારો.
ચકતી (ના) ચામડાના ગોળ કકડા.
દખણી (વિ)સરખાખાલાનો, દક્ષિણી લોકોને પેહેરવાનો.
ગામડીઆ (વિ) એક સરખા ખાલાના ગામડાના લોકોને પેહેરવાના.

પાઠ ૯૮મો.

ઉથલાવવું (ક્રિ) ફેરવી નાંખવું.
પાળ (ના) કોરણ.
સુખતળી (ના) માંઝર.
મગનીશીંગ (ના)વિલાયતી શીંગ.
અવળું (વિ) ઊંધું.
સવળું (વિ) ચતું.
કોર (ના) બાજુ, પાળ.
ગાળા (ના) ઢીલીચામડાની વાધરી.
મેલ(ના) ધુળ કચરો વગેરે.
ખંખેરી(કૃ) ઝાપટી.
રક્ષણ (ના) બચાવ.
ઠોકર (ના) ઠેસ.

પાઠ ૯૯મો.

અશોક(ના) સુખ, ચેન.
પિંડ (ના)ગોળો.
બીચ (અ) વચમાં.
કુહામ(ના) નહારીજગો.
કીચ (ના) કાદવ.

કાયા (ના) શરીર.
ગરથ (ના) પૈસો.
ગાંઠ (અ) પાસે, સોડે.
પીજીએ (ક્રિ) પીજઇએ.
કીજીએ (ક્રિ) કરીએ.
વડાઇ (ના) મોટાઇ.
વસો (ક્રિ) રેહો.
કશો (વિ) કંઇ પણ.
વસ્યો (ક્રિ) રહ્યો.
અસુખ (ના) બેચેનપણું.

ઉલટું (વિ) સામું, બમણું.
સુજે (ક્રિ) જણાય.
સુલટું (વિ) સીધું.
ખચીત (અ) નક્કી.
પઢું (ક્રિ) કહું, ભણું.
વેણ (ના) શબ્દ.
પાધરૂં (વિ) સીધું.
છપાય (ક્રિ) જણાઇ આવે.
પ્રભુજી (ના) ઇશ્વર.

ચૌટું (ના) બજાર.
ચેત્યો (ક્રિ) ખબરપડી.
નીચ (વિ) હલકો.
લપટાણી(ક્રિ) ખરડાઇ.
માયા (ના) પુંજી.
પદવી (ના) જગ્યા, દરજ્જો.
નિર્લજ (વિ) બેશરમો.
ફોકટ (વિ) નકામો..
ફજેત (વિ) બેહુરમત.

'(**કવિતાની સમજુતી**). (૧૪).

કદી **કેફી વસ્તુ** પીવી નહીં, ને વિચારીને કામ કરવું; જેથી લોકોમાં આબરૂ વધે, ને હંમેશાં સુખમાં રહો; કેફ કરવામા કાંઇ પણ લેહેજત રહી નથી. એથી કરી સામું જીવને બેચેનપણું થાયછે, ને પાધરૂં કામ હોય તે પણ જણાતું નથી; તમારા મનમાં હું બરાબર પાધરોજ શબ્દ કહુંછું એવું નક્કી જાણજો; જે માણસ કેફ કરેછે તેની અક્કલ ઘણીજ ઘટેછે; જયારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાયછે, ત્યારે કેફી માણસ તેની નીશાથી પકડાઇ આવેછે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેફ કરવી મૂકી દેશે તેના પર **પરમેશ્વર** રાજી થશે. (૧).

કેફી માણસ કેફ કરીને પછી તે બજારની માંહે ચાલ્યો, ત્યાં સારી કે નઠારી જગોએ તે પડી ગયો, તોપણ (કેફની ધૂનમાં) તે નઠારાને ખબર પડી નહીં; તેને ખબર પડી નહીં તોપણ તેનું આખુ શરીર કાદવમાં ખરડાઇ ગયું, અને તેથી લૂગડાંને છેડે જે પૈસા બાંધેલા હતા તે તે મૂરખ ખોઇ બેઠો (કોઇ છોડી ગયું); તેથી **દલપતરામ** કવિ કહેછે કે તે નફ્ફટ થઇને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો, ને કેફ કરીને નકામો બેહુરમત થયો. (૨).

પાઠ ૧૦૦ મો.

સાવું (ક્રિ) પકડવું.
શત્રુતાઇ (ના) દુશ્મનાઇ
મિત્રતાઇ (ના) દોસ્તી.
સદાઇ (અ) રોજ.
સજનાઇ (ના) સલુકાઇ.
ભેળવું (ક્રિ) મેળવવું.
વાસના (ના) ખુશબો.
સુખદાઇ (વિ) સુખઉપજે એવું.
દ્વેષ (ના) કીનો.
બાઇ(ના)બેહેન, બાઇડી.
સાહી (કૃ) પકડી.
તજી (કૃ) છોડી, મૂકી.
સગાં (વિ) એકમાતથા એકજબાપના પેટના.
સંપીને(કૃ) હળીમળીને.
લુચાઈ (ના) દોંગાઇ.
ઠગાઇ (ના) ઠગ બાજી, છેતરવાનું કામ.
ભલાઇ (ના) સાલસાઈ
ટળે (ક્રિ) મટે, જાય.
દુખદાઇ (વિ) દુઃખ ઉપજે એવો.
મીઠાઇ (ના) મીઠાસ
તન (ના) શરીર.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૫).

અરે બાયડીઓ ને મરદો તમે બધાની સાથે સગાઇ પકડીને જેવાં એકજ **માબાપના** પેટથી જન્મેલાં ભાઇ બેહેન રોજ હળી મળીને રેહે, કે જેની લડાઇ માણસમાં જણાઈ એમ લડયા નહીં, એવી માણસાઇ પકડી દોંગાઈ ખંધાઇ છોડીને અને બોલવામાં આબરૂની ખુશબો મેળવીને, વેરભાવ કાહાડી નાંખી તમે મનમાં સ્નેહભાવ રાખો; એથી તમને સુખ થાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપજે એવી અદેખાઇ તમારી જતી રેહે, માટે મોંઢે સારા સારા શબ્દ બોલો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય (નિરાંતે ઉંઘ આવે).

પાઠ ૧૦૧ મો.

ખટપટ (ના) કડાકુટ.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
પટેલ (ના) ગામનો ઉપરી.
કસબો (ના) તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ.
હરખાતા (કૃ) ખુશીથતાં
મૂલ (ના) કિમ્મત.
ભાવ્યાં (ક્રિ) સારાંલાગ્યાં, સ્વાદ લાગ્યાં.
વડો (વિ) મોટો.
ઠળિઆ (ના) કળિઆ.
રોપીશ (ક્રિ) વાવીશ.
દાડમડી (ના) દાડમનું ઝાડ.
ખેડૂત (ના)જમીન ખેડનારો.
ડાહ્યા (વિ) શાણો.
ઓસડ (ના) દવા.
જોડવાની(કૃ) એકઠાકરવાની.
લોભાયાં (વિ) લાલચું.
તરશ (ના) સોપ.

હરખ (ના) ખુશી.
બચ્ચી (ના) બોકી.

પાઠ ૧૦૨જો.

શોધ (ના) ખોળ.
ખાઇ (ના) ઊંડી ખાડી.
ભુસ્કો (ના) કૂદકો.
મટાડી (ક્રિ) ઓલવી.
જુગતી (ના) તદબીર.
કરોડા (ના) કોરણ.
ટેકાવે (ક્રિ) અધેલી ને-
મૂકે.
વાર (ના) ઢીલ.
ઉગારવા (કૃ) બચાવવા.
જોખમ (ના) ધાસ્તી.
આપમતલબી (વિ) સ્વા-
રથી.
લેખે (ક્રિ) ગણે, માને.

પાઠ ૧૦૩જો.

ઉજળો (વિ) સંકૃત.
ચળકતો (વિ) તેજ ક
રતો, ઝળકતો.
ગાળ્યો (ક્રિ) રસકર્યો.
રૂપ (ના) આકાર.
લેખણ (ના) કલમ.
ચાંપશો (ક્રિ) દાબશો.
ગાંધી (ના) કરીઆણું
વેચનાર, નેસ્તી.
હાટે (ના) બજારે.
ગલ્લો (ના) કાણાવાળી
નાની ઇસકોતરી.
કીકી(ના) નાનીછોકરી.
ઊંચકી (કૃ) ઉપાડી.
તકરાર (ના) રગઝક.
ભાગ (ના) હિસ્સો.

પાઠ ૧૦૪થો.

ઝુંટવવું (ક્રિ) છીનવીલે
વું, ખુંચી લેવું.
સંતોખવું (ક્રિ) તરપત
થવું.
હરખાવું (ક્રિ)મગનથ-
વું.
પૂછપાછ (ના) તપાસ.
ચોખ્ખી (વિ) સાફદાન-
તની.
સાથી (ના) સોબતી.
ઠર્યો (ક્રિ) નક્કી થયો.
ધીરજ (ના) સબુરી.
વાટ (ના) રાહા.
કાયર (વિ) હેરાન.
ઉઘાડી(કૃ) ખુલ્લીકરી.
ખરચાય(ક્રિ)વપરાય.
દીકરી (ના) છોકરી.
રૂએ (ક્રિ) રડે.

પાઠ ૧૦૫મો.

વેગળેથી (અ) આઘેથી.
રોઇને(કૃ)રડતાં રડતાં.
ઝાંપો(ના)પરાનું નામ.
હીંડતાં (કૃ) ચાલતાં.
બાપુ (ના) બાઇ.
થાક (ના) આરામ.
ધણી (ના) માલિક.

પાઠ ૧૦૬ઠો.

અટકચાળો(વિ) વીચી-
ત્રો.
અડપલો(વિ) અટકચા-
ળો, વીચીત્રો.
ફાંકડો(ના)રંગીલો,છેલ.
ડારો (ના) ધમકી.
ધીર(ના) હિમ્મત, ધી-
રજ.
ડબી (ના) દાબડી.
ચૂરા (ના) કકડા.
ઝૂમી (કૃ) બાઝી.
ચશ્મા (ના) અક્ષર મો-
ટા દેખાય એવો કા-
ચનો સંચો.
ધુંબ (અ) ધબ.
ખાડાળાં (વિ) ચપટાં.
અતિશે (વિ) ઘણા.
અડપલાં (ના) અટકચા-
ળાં,આડાંઅવળાંકામ.
છરી (ના) ચપ્પું.
સાન (ના) સમજણ.
ડાબલી (ના) દાબડી.
આનંદ (ના) ખુશી.
તતકાળ (અ) તુરત.
જબરૂં (વિ)ભારે,ઘણું.

શોર બકોર (ના) અવાજ, સાદ.
ચોક (ના) છોથી બાંધેલી જમીન.
અંધો (વિ) આંધળો.
હસવું (ના) હાંસી, મજાક
હાણ (ના) નુકસાન.
લાડકડો (ના) લાડવાયો, વાહાલો છોકરો.
વસ્માં (વિ) કપરાં.
દાટ (ના) જુલમ.
ઘડયો (ક્રિ) બનાવ્યો.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૬).

એક અટકચાળો છોકરો, જેનું નામ **જીવો** હતું; તે જે ઠેકાણે જઇને બેસે ત્યાં ઘણા અટકચાળા (આડાં અવળાં કામ) કરતો હતો. (૧) કાગળ કે કલમ પછી ચપ્પુ, જે જે ચીજ તે જોતો તે ગમે તેવી સારી હોય, તોપણ તેને ઝડપથી બાઝી પડતો હતો (૨). તેને ના કહીએ પણ તે માને નહીં, અને કોઇનું કહેલું કશું તે કાને ધરે નહીં, તોપણ તેને એકજ દાહાડામાં, બધી સમજણ આવી ગઇ. (૩). ઘરડો માણસ ચશ્માને દાબડી (તપખીરની) મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટકચાળે (જીવાએ), તુરત ઘણા હરખ ભેર તે બંને વાના લઇ લીધાં. (૪). પછી તે ચશ્મા જે ઘણાં ચપટા હતા તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યા, અને પગ વતી ધબ દેતાં કે દાબડી હતી તે જોવા સારૂ લીધી. (૫). તે દાબડીનું ઢાંકણું મજબૂત દીધેલું હતું, તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ઘણું જોર કીધું, એટલે જોરથી તે ઉઘડતાં ઘણું ઉછળ્યું, ને ઘણો અવાજ થયો. (૬). તેમાંથી પછી તેના મોં ઉપર બધે તપખીર તપખીર થઇ રહી, એટલે તે ફાંકડો (સેહેલાણી) પાછો ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શકયો નહીં. (૭). પછી ચશ્મા તે છોના ચોકમાં નાંખ્યા, ને છીંકો ખાવા લાગ્યો, ને થાકીને ગભરાયો અટલે થુ થુ કરી, પછી જીવો ત્યાં રડવા લાગ્યો. (૮). તે આંખને ઘણી ચોળવા જાયછે, તો આંખે તે આંધળો થાયછે, એવામાં ડોસાએ છોકરાને જોયો, અને ચશ્માના કકડા થયલા દીઠા. (૯). પછી તે ડોસાએ જીવાને કહ્યું કે ભાઇ હાંસી હસારત થઇ ને વળી નુકસાન થયું, માટે હે લાકડવાયા જીવા તું એજ મતાનો જાણજે. (૧૦). ચશ્મા તો કપરાં થઇ પડયાં

(માંહેના કાચ ભાંગી ગયા), ને દાબડીએ જુલમ કર્યો (માંહેની તપખીર વેરાઇ ગઇ), પછી જીવાએ કોઇ દહાડો પણ બીજી વાર પોતાની જીંદગાનીમાં એવો ઘાટ બનાવ્યો નહીં (એવું કામ કીધું નહીં). (૧૧).

પાઠ ૧૦૭ મો.

નાનો કાંટો–કલાકકાંટો.
મોટો કાંટો–મિનિટકાંટો, લાંબો કાંટો.
ચિત્ર(ના)છબી. તસવીર
કુંડાળું (ના) ચકરડું.
અંતરે (અ)છેટે.
આંકડા (ના) નંબરો, અંકો.
મિનિટ (ના) ૨॥ પળ.

પાઠ ૧૦૮ મો.

મધરાત (ના) વચલી રાત, (રાતના ૧૨ વાગતાનો વખત).
એકીવારે–સામટા.
સવાલ (ના) પ્રશ્ન.
નક્કી (અ) ખચીત્ત.
ઝટ (અ) જલદી.

પાઠ ૧૦૯ મો.

ઋતુ (ના) મોસમ.
વર્ણન (ના) બયાન, વિસ્તાર.
શીતળ (વિ) ઠંડો.
પાનખર (ના) ઝાડનાં પાંતરાં ખરી જાય તે મોસમ.
તંબોળ (ના) પાન.
શાલ (ના) ઉનનું કિમતી લૂગડું.
સરોવર (ના) મોટું તળાવ.
વનસ્પતિ (ના) લીલોતરી, ઝાડ પાંતરાં વગેરે.
વણતોલ–તોલ નહીં થાય તે, ઘણોજ.
મલાર (ના) રાગનું નામ (ચોમાસામાં ગાવાનો રાગ).
ખેતીકાર (ના) ખેતીવાળા.
આખડી (ના) પાવડી.
શિઆળો (ના) ટાઢની મોસમ.
કઠોળ (ના) અડદ, ચણા, વટાણા, વાલ વગેરે ધાન્ય.
ડગલી (ના) એવડી અંગરખી.
ઘટે (ક્રિ) ઓછો થાય.
ઉનાળો (ના) તાપની મોસમ.
જળ (ના) પાણી.
પાન (ના) પાંતરાં.
કેસુડાં (ના) પીળો રંગ કાહાડવાના ફૂલ.
રૂડાં (વિ) સારાં.
ગુણવાન (વિ) ફાયદાવાળા.
હોજ (ના) પાણીનો બાંધેલો કુંડ.
ફુવારા (ના) પાણીની સેરો પોતાની મેળે ફુટે તેવો હોજ.
બાગ (ના) મોટી વાડી.
ચંદન (ના) સુખડને પાણી સાથે ઘસીને કરેલો લોંદો.
પંખા (ના) વીંજણા.
કોયલ (ના) મધુર રાગનું કાળું પક્ષી.
ચોમાસું (ના) વરસાદની મોસમ.

ખાસું (વિ) મઝાનું.	ચંપા, ચબેલી } ફૂલના	સારૂ.
ફૂબાફૂબ (વિ) ખુડાખુડ.	જાુઇ, ગુલાબ } નામ.	હીંચોળા (ના) હીંચકા.
ઉચારે (ક્રિ) બોલે.	ફૂલાય(ક્રિ)ખીલી આવે.	ખાટ (ના) ખાટલો.
	સુખમાટ (ના) સુખને	

(કવિતાની સમજુતી). (૧૭).

ટાઢની રૂતુ (કારતક, માગસર, પોસ) માં ઠંડો પવન આવેછે. ને પાનખર રૂતુ (ફાગણ, ચૈત્ર) માં ઘઊં પાકેછે; શિઆળે ગોળ થાયછે ને કપાસ કઠોળ પણ પાકેછે, ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડેછે ને પાન ચાવેછે. (૧). વળી શિઆળામાં લોકો ડીલમાં ઉન બનાતના ડગલા પેહેરેછે ને શાલ ઓઢેછે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને ગાલ ફાટી જાયછે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દહાડો ટુંકો ને રાત મોટી હોયછે. ને શરીરમાં ખોરાકથી જોર આવેછે. (૨). તાપની રૂતુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણા ઉંડા જતાં રહેછે, ને નદી તળાવનાં પાણી સુકાઇ જાયછે; બધી લીલોતરીના ઝાડને નવાં પાંદડાં આવેછે, ને કામમાં આવે એવા સારા પીળા રંગના કેસુડાના ફૂલ થાયછે. (૩). ઉનાળામાં પાણીનાં કુંડ, ફુવારા, બાગ બગીચા સારા લાગેછે. અને સુખડનું ચંદન તથા વીંજણો પણ વાહાલો લાગેછે (તેથી ઠંડક વળેછે.) કોયલ પક્ષી સારા મધુર શબ્દ બોલેછે. અને ગરમી એટલી પડેછે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂતુ બહુ મઝાની લાગેછે, તે વારે બધે ઠેકાણે પાણી ભરપૂર થઇ રહ્યું હોયછે; લોકો મલાર રાગ ગાયછે કે તેથી વરસાદ આવે). ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવેછે. (૫.) ચંપા ચંબેલી ને જાુઇ, તેમજ ગુલાબના ફૂલ સારાં ખીલેછે; ચોમાસામાં વરસાદને સારૂ છત્રીઓ હોયછે, ને સુવા બેસવાને હીંચકો ને ખાટલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોયછે. (૬.)

પાઠ ૧૧૦મો.	પક્ષી.	રવી.
લાવરી (ના) ચંદોળ	લણવું (ક્રિ) કાપણી ક-	નચિંત (વિ) બેફિકર.

ફોકટ (વિ) નકામું.
ચિંતા (ના) ફિકર.
આડોશી પાડોશી (ના) પાસેનાઘરનારેહેનારા.
ટાંપીને (કૃ) તાકીને.
માલ (ના) જીવ.
ભાઇભાંડુ (ના) ભાઇ તથા બાઇ બેહેનનાં છોકરાં છૈઆં.
લણણી (ના) કાપણી.
બીનાં (ક્રિ) બીધાં.
સમાચ્ચાર (ના) ખબર.

પાઠ ૧૧૧ મો.

ધારણા (ના) દિલાસો.
પંડે (વિ) જાતે, પોતે.
आप मुआ विनासवर्गे न जवाय પોતાનું કામ પોતાથી જેવું સારૂં થાય તેવું બીજાથી નહીં થાય.
मेघ समान जल नहीं બીજું ગમે એટલું પાણી આવીને પડે, પણ વરસાદનાં પાણીની બરાબર નહીં થાય.
आपसमान बल नहीं આપણું કામ કરવામાં આપણું જોર જેટલું કરેછે તેટલું બીજાથી થતું નથી.
મેઘ (ના) વરસાદ.
સમાન (વિ) બરાબર.
બળ (ના) જોર.
નજર (ના) નીઘા.

પાઠ ૧૧૨મો.

ગુરૂ (વિ) દીર્ઘસ્વરવાળો
થડકવું (ક્રિ) ભારથી બોલવું
લઘુ (વિ) હ્રસ્વસ્વરવાળો
અનુસ્વાર (ના) બિંદુ.
હ્રસ્વ (વિ) ટુંકો.
ગણ (ના) ત્રણ અક્ષરની ટોળી.
દીર્ઘ (વિ) લાંબો.
માત્રા (ના) ઉભી રેફ.
ભેદ (ના) પ્રકાર.
જોડાક્ષર (ના) જોડેલા દસ્કતો.
પત્ર (ના) કાગળ.
ઠરાવેલા (કૃ) નક્કી કરેલા
વિગત (ના) તપસીલ.

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર (ના) જાત, રીત.
માત્રામેળ (વિ) માત્રા ઉપરથી થયેલા.
અક્ષરમેળ (વિ) અક્ષર ઉપરથી થયેલા.
પદ (ના) ગમે તેટલી માત્રાનું એક ચરણલીટી
ચોપાઇ (ના) જેમાં ચાર પદ આવેલાં તે.
પિંગળ (ના) કવિતા બનાવતાં શીખવાની ચોપડી.
ચરણ (ના) પદ.

પાઠ ૧૧૪મો.

વિસ્તાર (ના) એહેવાલ.
લક્ષણ (ના) ધ્યાન.
લંબાણ (ના) લાંબો વિસ્તાર.
વિસામો (ના) આરામ.
આરંભતાં (કૃ) શરૂ કરતાં
વર્ણમેળ (વિ) વર્ણથી થયલાં.
વિશેષ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫મો.

વિશ્રામ (ના) વિસામો.
અનુપ્રાસ (ના) મળતાં ઉચ્ચારના અક્ષરો.
કવિત (ના) મનહરછંદ.
શબ્દો (ના) બોલ.
ત્રિભંગી (વિ) ત્રણ પદથી તુટે ને ચોથે પદે

બંધ બેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬મો.

ઘાટ (ના) આકાર
કૌવત (ના) જોર.
સરજી (ક્રિ) પેદા કરી.
મૂળથી (અ) પેહેલાં.
જીંડવા (ના) દીંડવા.
ઉખેડે (ક્રિ) મૂળસાથે ખેંચી કાહાડે.
પીલીને (કૃ) દાબીને.
આદમી (ના) માણસ.
રૂપ (ના) ઘાટ, આકાર
બદલે (ક્રિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭મો.

સંપ (ના) એક મત, એના.
મંત્રી (ના) પ્રધાન.
નૃપ (ના) રાજા.
ચખ (ના) આંખ.
નિજ (વિ) પોતાના.
મહી (ના) પૃથ્વી.
ભ્રાત (ના) ભાઇ.
આદિક (અ) એશિવાય.
પ્રધાન (ના) વજીર.
સંવત (ના) વિક્રમનો સન, (હાલ ૧૯૪૩.)
તેર ત્રેપંન (વિ) ૧૩૫૩
વિક્રમ(ના)રાજાનું નામ છે.
દિલી (ના) હિંદુસ્તાનમાં જમનાનદી ઉપર શેહેર છે.
અલ્લાઉદ્દીન (ના)ખીલજી વંશનો બીજો બાદશાહ.
તખ્ત (ના) રાજ્યગાદી.
મલેક (ના) મલેકકાફુર, ખીલજી વંશનો ત્રીજો બાદશાહ.
જબ(અ)જેવારે, તેવારે.
અમલ (ના) રાજ,હકુમત.
રૂચી(ના) ભાવ, ઇચ્છા.
વિખ (ના) ઝેર.
શાહ (ના) બાદશાહ.
શાહાજાદો(ના) બાદશાહનો છોકરો.
એક માસ દિન પંચ (વિ)પાંત્રીસ દિવસ.
સંપજે (ક્રિ) ઉપજે.
સેવ્યો (ક્રિ) રાખ્યો.
વણ (અ) વગર.
કુંવર (ના) રાજાનો છોકરો.
હણ્યો (ક્રિ) માર્યો.
પિતું માતે(ના)માબાપે.
શુભ (વિ) સારૂં.
સેવતે (ક્રિ) રાખતા.
રંક(ના)ગરીબમાણસ.
પીડાય (ક્રિ) દુંખીથાય.
ધન (ના)પૈસો, દ્રવ્ય.
ધારતું (ક્રિ) વિચારતું

(કવિતાની સમજુતી). (૧૮).

જ્યારે **વિક્રમાજીત** સંવત ૧૩૫૩ નું વર્ષ હતું ત્યારે દિલીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહ બેઠો; એટલે તેના વજીર મલેકકાફુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઇ, તેથી તેણે અલાઉદ્દીન બાદશાહને ઝેર ખવાડીને મારી નાંખ્યો, ને તેના છોકરાંની આંખ પણ ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાફુર ફકત પાંત્રિસ દહાડા રાજ્ય કરીને ખરાબ રીતે મુઓ, માટે ખચિત્ત

વિચારીને જુવો કે સંપ મૂકી ને કામ કરે તો કદી સુખ થાય નહીં. (૧).

દિલ્લી શેહેર વગેરે બીજા દેશોમાં આજ સુધીમાં જે જે રાજાઓ થયા તેઓમાં જેમણે સંપ રાખ્યો નહીં તેઓ બધા વગર મોતે (કમોતે) મૂઆ; તેમાં કોઇ રાજાને પોતાના છોકરાએ માર્યો; એને કોઇને પોતાના ભાઇએ માર્યો; તેમ કોઈ રાજાને પોતાના વજીરે માર્યો; એ પ્રમાણે સારી રીતે સંપ રાખતા નથી તો રાજા અને રંક એટલે (પૈસાદાર અને ગરીબ) બંનો જણ દુઃખી થાય છે; પૈસા થકી સુખ થાય છે એવું કોઇ વિચારતું નથી, પણ સંપ રાખેથીજ સુખ થાયછે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.

તેજાનો (ના) જાયફળ, જાવંત્રી, તજવગેરે મસાલો.
ખુશબોદાર (વિ) સુગંધદાર.
જાવંત્રી (ના) જાયફળ ઉપરની છાલ.
ટાંપુ (ના) બેટ.
ખાસાં (વિ) મઝાનાં.
ઝુમખા (ના) લુમખા.
શોભિતું (વિ) શોભાયમાન; સારૂં.
મીંજ (ના) ફળ, ગર.
જામફળ (ના) જમરૂખ.
દેખાવડું (વિ) શોભાવંતુ.
ચુંટી (કૃ) તોડી.

પાઠ ૧૧૯ મો.

બાદીઆન (ના) એક જાતનો તેજાનો.
ભભકદાર (વિ) શોભિતો, ખીલતો.
તજ (ના) લવેંગના ઝાડની છાલ.
ગળપણ (ના)મીઠાસ.
નીપજે (ક્રિ) પાકે.
કુંપળ(ના) ફણગો.
સુરમ (ના) વાસ.
તમાલ પત્ર(ના તજનાં પાંતરાં.
જાંબુડો (વિ) જાંબુના જેવો, (ભૂરો આસમાની).

પાઠ ૧૨૦ મો.

લોંકડી (ના) કોલ્હાંજેવું જાનવર.
છટકી જવું (ક્રિ) નાસી જવું, હાથમાં નહીં આવવું.
શિકારી (ના) પારધી, શિકાર કરનારો.
અણીદાર (વિ) અણીવાળું.
ગોડે (અ) પેઠે.
છાંટ(ના) રંગની ભાત.
ખોલ(ના) બખોલ, ખો.
ખો (ના) ખાઇ.
સંધ્યાકાળ (ના) સમીસાંઝ. (દીવા બતીનો વખત).
કોળ (ના) મોટા ઉંદર.
કૂકડા (ના) મરઘા.
બગાડ (ના) નુકસાન.

ખબરદાર (વિ) હોંશીઆર.
પરવાહ (ના) ખબરદારી, ખબરદારી.
ખંધું (વિ) લુચ્ચું.

પાઠ ૧૨૧ મો.

ડુંગર (ના) મોટો ઊંચો ટેકરો.
ઢળણ (ના) ઢાળ.
સેંકડો (વિ) સો.
પક્કી (વિ) પાકી, હોંશિઆર.
કાળા માથાનું-બોલી શકે એવું અક્કલવાળું.
માનવી (ના) માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહાસાગર (ના) મોટા સમુદ્ર, (પૃથ્વી ઉપર એવા પાંચ છે).
કાંઠો (ના) કિનારો.
હિંદી (ના) હિંદી મહાસાગર, (હિંદુસ્તાનની દક્ષિણનો.)
આટલાંટિક (ના) એશીયા ખંડની પશ્ચિમ તરફનો મહાસાગર.
પાસિફિક(ના)સ્થિર પાણીનો મહારસાગર.
રોકવું (ક્રિ) ઘેરવું, ફરી વળવું.
સાગર (ના) સમુદ્ર.
મેર (ના) બાજુ.
વીંટી (કૃ)લપેટી, ઘેરી.
પીવાજોગ-પીવાલાયક
પથરાએલું (કૃ) ફરી વળેલું.

પાઠ ૧૨૩ મો.

ચમત્કાર(ના) અચંબા, અજબ ખેલ.
ખોખું(ના) જીવ વગરનું ખોળીઉં
વમળ(ના) પાણીના ભમરા.
વંટોળીઓ (ના) પવનનું જોરથી વાવું.
કંઠાળ (ના)દરિઆ કાંઠેનો દેશ.
શંખલા (ના) છીપોમાં થતા જીવડા.
ભરતી(ના)જુવાળના પાણીનું આવવું.
ઓટ (ના)પાણીનું ઉતરવું.
પરવાળું(ના) ઝીણા લાલ પથરા જેવી ચીજ દરિઆમાં થાયછે.
વાદળી (ના) કાણા કાણાવાળી પાણી ચુસે એવી પોચી ચીજ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

ડેરા (ના) તંબુ.
તંબુ (ના) નાનો ડેરો.
બારૂં (ના) બંદર.
વેહેવારીઓ (ના) આબરૂદાર-શાખવાળો માણસ.
દીવાનખાનું (ના) આગલા માળનો બેઠકનો ઓરડો.
અનુકુલ (વિ) ઠીક, પાધરૂં.
ઢાળે (ક્રિ) ઢળતી રાખેછે.
પેદાસ (ના) આવક,નીપજ.
જીવેછે (ક્રિ) ગુજારો કરેછે.
ખુંટી (ના) ખીલી.
હુશયાર (વિ) અક્કલવાળા, કાબેલ.

પાઠ ૧૨૫ મો

કળા (ના)હુન્નર, યુક્તિ.
યંત્ર (ના) સાંચો.
પ્રતિ (ના) નકલ.
મુદ્રાછાપ (ના) બીબા-

છાપ.
શિળાછાપ (ના) પથરા ઉપર અક્ષર પાડી છાપવું તે.
પુસ્તકો (ના) ચોપડીઓ
સુમારે (અ) આસરે.
છાયલ, ચીંદડી (ના) બાયડીઓને પેહેરવાનાં સૂતરાઉ લૂગડાં
છીપા (ના) લૂગડાં ચેકનારા લોકો.
શાઇ (ના) રૂશનાઇ.
બેડોળ (વિ) ખરાબ આકારના, ઘાટવગરના,
સુધારો (ના) સારો ફેરફાર, ખામીમટાડવી.
છાપખાનું (ના) પુસ્તકો વગેરે છાપવાનું ઠેકાણું.
નકલ (ના) ઉતારો, પ્રત
હિકમત (ના)તદબીર

પાઠ ૧૨૬મો

કૃત્ય (ના) કામ.
શ્રેષ્ઠ (વિ) મોટો.
નિર્જીવ (વિ) જીવ વગરનાં.
વર્ગ (ના) જાતિ, પંકિત.
વનસ્પતિ (ના) લીલોતરી.
કરમાય(ક્રિ) ચીમળાય.
વેદના(ના) પીડા, દુઃખ.
પદાર્થ(ના) ચીજ,વસ્તુ.
મુદ્દલ(વિ) બીલકુલ.
ખરેખાતના (વિ) સાચે સાચા.

પાઠ ૧૨૭મો.

ટંટો(ના) ઝગડો.
પતાવનાર(ના) સમાધાન કરનાર.
ઝગડો (ના) ટંટો.
પરીક્ષા(ના) તપાસ.
પંચ (ના) પાંચ માણસની ટોળી.
ઇનામ (ના) ચોપડી વગેરેનોસરપાવ.
ઠરાવ (ના) નિશ્ચય.
નારાજી (ના) નાખુશી.
ડાવકી (વિ) ડાહી.
ફર્યાદ(ના) રાવ.
ગુનો (ના) વાંક.
મસ્તી (ના) તોફાન.
સાંખી (કૃ) ખમી.
ખબરદારી (ના) હોંશિઆરી.
ભલમનસાઇ (ના) દાનાઇ, સાલસાઇ.

પાઠ ૧૨૮મો.

ઉપરાણું (ના)તરફદારી
વહાલાં (વિ) હેતેસરી.
લાજતી (કૃ) શરમાતી.
બેનપણી (ના) સહિએર
વારી (ક્રિ) અટકાવી.
ઝંખવાણાં (વિ)ઝાંખાં, વીલાં.
ધન (અ) શાબાસ,
અસર (ના) લાગણી.
ભુંડી (વિ) ખરાબ.
ઝાઝી (વિ) ઘણી.

પાઠ ૧૨૯મો.

ભેજ (ના) ભીનાસ, સરદી.
સંધિવા (ના) હાથ પગ રહીજાયએવો વા.
સલેખમા (ના) સરકમ, મગજ બારેથાય તે.
વીનવુ (ક્રિ) વારી વારી ને સમજાવવું.
ભોંયતળીઉં (ના) પેહેલા માળ નીચેની જમીન.
રસોડું (ના) રાંધણી.
ખબરઅંતર(ના)સમાચાર.
સેહેતું (કૃ) સદતું, માફક આવતું.
અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વિ) નબળા.
ગ્રહપીડા (ના) ગ્રહના જોગનું દુઃખ.
નડેછે (ક્રિ) હેરાન કરે છે.
કીચડ (ના) કાદવ.
નસીબ (ના) ભાગ્ય.
મટયો (ક્રિ) દૂર થયો.

પાઠ ૧૩૦મો.

નામિચો (વિ) જાણીતો, પ્રખ્યાત.
રણ (ના) રેતીનું મેદાન.
સરેરાશ (વિ) સરાસરી.
લેખાય (ક્રિ) ગણાય.
જૈન ધર્મી—શ્રાવક લોકોના ધર્મના.
રળિઆમણાં (વિ) શોભાયમાન.
અખાત (ના) પાણીવાળી મોટી ખાડી.
તંગાસ (ના) તાણ, ખોટ.
રેતાળ (ના) રેતીવાળી.
જાર (ના) જુવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.
પંકાય(ક્રિ) સરસ કેહેવાય.
સરસ (વિ) સારા.

પાઠ ૧૩૧મો.

શોભાયમાન (વિ) સારૂં, શોભાવંતુ.
ધામ (ના મકામ.
ઇલાકો)ના જેમાં ઘણાં. સંસ્થાનો આવેલાં તે.
છાવણી (ના) પડાવ.
જીલ્લો (ના) જેમાંઘણા-એક તાલુકા આવેલા તે.
સંસ્થાન (ના) રાજાના વસાવેલા ખંડિઆ મૂલક.
રેસીડેંટ (ના) સરકાર તરફથી છાવણી નાંખી રેહેનારો.
ગાદી (ના) તખ્ત.
સરકાર (ના) હાકેમ.
સંઘ (ના) ટોળાં.
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો આબરૂદારગ્રહસ્થ.
કુંડ (ના છોથી બાંધી લીધેલો ગોળ ઝરો.
અધિકારી(ના) ઓદ્દેદાર, હાકમીવાળો.
મુદત (ના) ઠેરવેલા વખત.
પેડું(ના)તાબો, હવાલો.

પાઠ ૧૩૨મો.

વાઝોડું(ના) પવનનું તોફાન.
સૂઝી (ક્રિ) માલમ પડી.
વારો (ના) વખત.
તાપણી (ના) બળતું.
ગઠ્ઠો (ના) ઠરેલા રસનો ગાંગડો.
જુગતી (ના) તદબીર.
કારખાનું (ના) વખાર.
સોડા (ના) એક જાતખાર.
નિર્મળ (વિ) ચોખ્ખો.
લોંદો (ના) લચકો.
ઘેર (ના) ઘેરાવો, ફેર.

પાઠ ૧૩૩મો.

બિલોરી (ના) હાંડીની-જાતનો કાચ.
ખપોટી (ના) એક જાતની રેતી.
પારદર્શક (વિ) જેમાથી આરપાર જોવાય તે.
કંદીલ (ના) કાચનું પ્યાલું.
હાંડી (ના) દીવો સળગાવવાનો કાચનો હઓ.
પ્યાલા (ના) જામ. પવાલાં.
બરડ (વિ) ભાંગી જાય

એવો.
કણી(ના) રજ, રજકણ.
પ્રકાર (ના) જાત.
મેળવણી (ના) ભેગ.
પોટાશ (ના) એક જાતનો ખાર.
બાટલીઓ (ના) સીસીઓ.
આરપાર (અ) આગલા પડથીપાછલાપડ સુધી.
પૈસાદાર(વિ)તાલેવંત.

પાઠ ૧૬૪ મો.

ઊસ (ના) સાબુ બનાવવાનો ખાર.
કાંકણ (ના) ધોળા ટપકાવાળી કાળી ચપટી ધારવાળી બંગડી.
પ્રખ્યાત (વિ) નામીચા.
ખેતરવા (ના) ખેતરપૂર જગ્યા.
વોહોરા (ના) હોરા લોક.
બ્રાહ્મણવાડો (ના) બ્રાહ્મણ લોકોનો જથો.
પુષ્કળ (વિ) ઘણો.
કાપડાં (ના) ચોળી, કાંચળી.
ખાપો (ના) આરસી, આરસીના કાચના
ઝીણા ઝીણા કકડા.
મકાન(ના) ઘર, મુકામ.
મૂલ (ના) કિમ્મત.

પાઠ ૧૬૫ મો.

પડછાયો (ના) ઓળો.
સંતોષ (ના) આનંદ.
તીરે (ના) કાંઠે.
ભોગવવું (ક્રિ) વાપરવું.
ઇછે (ક્રિ) ચાહે.
અનીતિ (ના)ગેરરીતી, બીન વિવેક.
લોભે લક્ષણ જાય—લોભથી આબરૂ જતી રેહે.
મૂળગાં(વિ)સમૂળાં, બીલકુલ.
ઉદ્યોગ (ના) મેહેનત.
સ્થિતિ (ના) હાલત.
તકાવવું (ક્રિ) ધારી રેહેવું, તાકી રેહેવું.
ઠાલો (વિ) ખાલી.
બાળવો (ક્રિ) કુડાવવો.
લોભને થોભ નહીં—લોભનો કંઇ છેડો નથી.

પાઠ ૧૬૬ મો.

કાર (ના) વેહેવાર.
ગાઢી(વિ)મોટી, ઘણી.
હળવો (વિ) હલકો.
પોષાવું (ક્રિ) પંકાવું.
સમુળું (વિ) બધું.
ક્ષોભ (ના)દલગીરી.
મોહ (ના) મોહીણી.
ન્યૂન(ના) ખોટ, બકાદ.
વપુવાન (ના) શરીરવાળો.
માનમરજાદા(ના) આબરૂ.
ભાર (ના) વક્કર.
વેહેવાર(ના)આપ લેનો સંબંધ.
નવ (અ) નહીં.
પુણ્ય (ના) ધર્મ, દાનનું આશિષ.
લક્ષણ (ના) ગુણ.
શુળ (ના) પેટ ચુંથાય એવો રોગ.
બે લોક—આ લોક ને દેવલોક.
દોષ (ના) અપરાધ.
સંતોષી(વિ)આનંદી.
પૂરણ(વિ) પુરૂં, બધું.
મહીપતિ(ના) રાજા.
ધાન (ના) અનાજ.
અર્થ (ના) મતલબ.
ગાંડો(વિ) ઘેલો.
ગર્થ (ના) પૈસો.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૯).

લોભ કરવાથી ચાલતો વેહેવાર બંધ થઈ જાયછે, અને લોભથી ઇજત આબરૂ ઓછી થાયછે, લોભે સારી રીત રેહેતી નથી. તેમ લોભથી એક બીજામાં સારૂં હેત પણ રેહેતું નથી. (૧). લોભ કરવાથી બાર વક્કર રેહેતો નથી. ને લોભથી આપ લેનો સંબંધ ચાલતો નથી, લોભથી સઘળા ગુણ ઓછા થાયછે, ને લોભથી ભારેનો હલકો થાયછે. (૨). લોભથી વિદ્યા પંકાતી નથી, ને લોભથી પુન્ય કરેલું બધું જતું રેહેછે; લોભે કરીને સઘળા ગુણ શુળ જેવા જાણવા. અને લોભ એ સઘળા પાપનું મૂળ જાણવું. (એટલે અતિ લોભે સર્વ જતું રેહેછે). (૩). આ લોકને દેવલોક એટલે (મૃત્યુ લોક ને સ્વર્ગ લોક) એ બેમાં બુડાડે એવો લોભછે, પણ તેમાં મોહિણી મૂકેલી છે એ મોટી દલગીરીની વાત છે; લોભ કરવા વિષે ઘણા અપરાધ કહેલા છે, પણ સુખી થવાનો માર્ગ તો આનંદ રેહેવું તે છે. (૪). જે આનંદી છે, તેને બહુ માન આવકાર હોયછે. ને આનંદી માણસ શરીરે સારો દેખાયછે, આનંદી માણસને શી બાબતની ખોટ હોયછે ? (કશી વાતની ખોટ હોતી નથી), તેમ આનંદી માણસને પૂરૂં પુન્ય હોયછે એટલે તે પુન્યાત્મા કેહેવાયછે. (૫). આનંદી માણસને રાજાના જેવા માન આલિંગન થાયછે, ને આનંદીને ખાવાને પુષ્કળ ધન ધાન્ય હોયછે; આનંદીનો ઉપેર કહ્યો તેજ અર્થ છે, પછી ગાંડો થઈને નાણું શોધવા જાય નહીં (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.

દ્વારકા (ના) કાઠિયાવાડની પશ્ચિમે જાત્રાનું મોટું ધામ છે.

શંખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ — ચાર છાપનાં નામછે, વિષ્ણુના ચાર આયુધ્ય છે.

સ્થાપના (ના) મંડાણ.

ધાટ (ના) ઓવારો.

માથાદીઠ(વિ) માણસંદીઠ, એકેકા આદમીએ.

તપાવીને (કૃ)ગરમ કરીને, ઉનું કરીને.

ડામ (ના) ધગધગતો લોઢાનો ઉનો ચપકો.

વેરાગી(ના)સાધુ, બાવા.

મજલ (ના) દસ પંદર ગાઉનો ટપ્પો.

જાત્રાળુ(વિ)જાત્રા જનાર.

બોઢાણો(ના)એક રજપૂત ભક્ત થઇગયો.

પાઠ ૧૩૮મો.

ગુણકારી (ના) ફાયદાકારક, ફાયદાવાળી.

ખજૂર (ના) ખજૂરીનાં ફળ.
સાંથવો (ના) શીરા જેવા લચકો.
પેશી (ના) પીશી.
મુસાફર(ના) જૂદા જૂદા દેશમાં ફરનારા, પ્રવાસી.
ઘટા(ના)ફેલાવો, પથરાઇ જવું.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
દળિઓ(ના)કળિઓ.
નકામો (વિ)વગર ખપનો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

ઝુતારો (ના) સાવરણી.
નીરો (ના) ફેફ વગરની મીઠી તાડી.
બેવકૂફ(વિ)મૂરખ.
સાવરણી (ના) ઝૂતારો.
તાડી (ના) ખજુરીમાંથી ઝરપેલો રસ.
મેડો (ના) માળ.
પીઢીઆં(ના)ભારોટીઆં.
ગાદવા(ના) લાંબા મોંના કાદવનાં ઢોચકાં.
છેદ(ના) કાણું, વેહે.
ઘેલાઇ(ના) ગાંડાઇ, નાદાની.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજધાની(ના) રાજગાદીનું શેહેર.
રાજનગર(ના)રાજધાની
મસીદ (ના) હોરા, મુસલમાન વગેરેને નીમાજ ભણુવાનું ઠેકાણું-મકાન.
પુસ્તકશાળા(ના)પુસ્તકો રાખવાનું ઠેકાણું.
પ્રખ્યાત(વિ) પંકાયલું.
વચ્ચોવચ (અ) મધ્ય ભાગે.
ભદ્ર(ના)જેમાં ભદ્રકાળી માતાછે તે મકાન.
પ્રાચીન (વિ) જૂનું.
કેદી(ના)ગુનેહગાર લોકો, અપરાધીઓ.
તુરંગ (ના) કેદખાનું.
શુમાર (ના) અડસટ્ટો.
સૂતર (વિ)સેહેલ,સૂગમ.

પાઠ ૧૪૧ મો.

ઘાટીલાં(ના)ઘાટવાળાં.
વિશાળ(વિ)લાંબું પોહોળું.
તરેહતરેહવાર(વિ) જૂદી જૂદી જાતનો.
દેશાવર (ના) પરદેશ.
કિનખાબ(ના) રેશમનું-કસબના બુટ્ટાદાર લૂગડું.
મશરૂ (ના)એક જાતનું રેશમી કાપડ.
વખણાય (ક્રિ) પંકાય.
તોપખાનું (ના) તોપો રાખવાનુ ઠેકાણું.
ફરંજા (ના) પાણીનાં ફુવારા.
ઇમારતો (ના) ઉંચી બાંધણીનાં ઘરો.
ખંડેર (ના) જૂનાં મકાનો પડી ગયલાં તેની ખુલ્લી જમીન.
મ્યુનિસિપાલ (વિ) શેહેર સુધારાનું.
સૂધરાઇ (ના) સુધારો.
સડક (ના) કાચો બાંધેલો રસ્તો.
કાંપ (ના) છાવણી.
ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.

પાઠ ૧૪૨ મો.

મુખવાળાં—મોંઢાવાળા
સામગ્રી (ના) સામાન
કારમી(વિ)અજબ,ભારી
સ્વર્ગ (ના) કૈલાશ.
સ્કૂલ (ના) નિશાળ.
નર્ક(ના) જાહનમ.

દિસે (ક્રિ) જણાય.
ભયંકાર (વિ) બિયામણું.
કાળાં (વિ) નઠારાં.
કૃત્ય (ના) કામ.
જશ (ના) આબરૂ.
ઊજળા (વિ) પંકાયલા, સફેત.

જન (ના) માણસ.
સમાન (વિ) જેવું, બરાબર.
રત્ન (ના) કિમતી ઝવાહિર.
અમૂલ (વિ) જેની કિમ્મત થઇ શકેનહીં

મનરંજ (વિ) મનખુશ થાય એવું.
કારંજ (ના) ફુવારો.
ચડતે પોહોરે–દાહાડો ચડતાં. સૂરજ ઉગેને.
હરવાનું (કૃ) ખુશી થવાનું, ગમવાનું.

(કવિતાની સમજુતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કલ્યાણ એ સૌથી સારૂં નામ એવો અર્થ થાય છે તે તો બધી દુનિયાના લોકો જાણેછે. પણ કોણ જાણે કયા કારણે કાળાશથી ભદ્ર નજરે બિયામણું દેખાયછે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોંડાંવાળા (કેદી લોક) રેહેછે. તેઓ નઠારાં કામના કરનારા છે. તે કારણ કાળાશથી ભદ્ર નજરે બિયામણું માલમ પડેછે. (૨). તેનાં કરતાં દુનિયામાં જેની આબરૂ ઘણી છે તે જો, અને તેવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્તકશાળા જો. (૩). કાચા કાચના જેવા (એટલે ભણતા વિદ્યાર્થિ), કે જેઓ ભણેથી તેની ઘણી કિમ્મત આવેછે, અને પછી તેઓનું સારૂં મુલ આવેછે એટલે (સારા પગારદાર થઇ જાયછે) એવા ભણનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જો. (૪) સ્વર્ગ, નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સેહેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ ત્રણ દરવાજાછે, એટલે (અમદાવાદમાં ત્રણ દરવાજાછે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સુખનો બધો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળેછે. એવો તું વિચારી જો કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બનેછે, અને દરરોજ સહવારે સૂરજ ઉગતે માણેકચોકમાં સારો બજાર ભરાયછે (૭). એ ચોકના બજારમાં બે ઘડી બેસેથી જીવ ખુશ થાયછે, તે જોઇ. ને **દલપતરામ કવિ** મનમાં ઘણા ખુશ થયા છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩મો.

બહાદુર (વિ) હિમ્મત વાળો.
મડમ (ના) સાહેબ લોકની સ્ત્રી.
ઉતારૂ (ના) વહાણમાં બેસનારા લોકો.
સાહેબ (ના) યુરોપીયન ગ્રહસ્થ. ટોપીવાળો.
વીલો (વિ) સુનો, છુટા.
ગેલ (ના) લાડ.
ડોળ્યું (ક્રિ) વાંકું વળ્યું.
પાધરૂંજ (અ) તુરતજ.
મછવો (ના) નાની હોડી.
પાસે (ના) બાજુએ.
હલેસાં (ના) ચાટવા.
ભાન (ના) સુદ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪મો.

લંગર (ના) વહાણ અટકાવવાને પાણીમાં નાંખવાની લોઢાની બિલાડી.
કળતર (ના) દુખાવો.
ખલાસી (ના) ખારવા.
અણસારો (ના) ઇશારત.
તક (ના) વખત, દાવ.
સંકટ (ના) દુઃખ.
ડૂપકી (ના) બૂડકી.
દાંતીઆં (ના) ખૂરકીઆ.
લગભગ (અ) નજીક, પાસે.
જડબું (ના) ડાચું.
ઉગર્યો (ક્રિ) બચ્યો.

પાઠ ૧૪૫મો.

તરતબુદ્ધિ (ના) દુઃખની વખતે તુરત ઘટતો ઉપાય સૂઝે એવી અક્કલ.
કૂકડી (ના) મરઘી.
ખડો (ના) વાસ, રેહેઠાણ.
સપનું (ના) ઉંઘમાં આવતો ખોટો વિચાર.
સંદેહ (ના) વેહેમ.
હિંમત (ના) બહાદુરી.
હારતાં (કૃ) મૂકી દેતાં.
તોડ (ના) નીકાળ.

પાઠ ૧૪૬મો.

ખાતર (ના) ઘાસ છાણ વગેરે કોહી ગયલો કચરો.
ધરૂ (ના) તરૂ, ઝીણાં કુમળાં છોડ.
કોળા (ના) ચોડા.
હળ (ના) જમીન ખેડવાનું લોઢાનું અણીદાર હથિઆર.
વરાળયંત્ર (ના) બાફનો સંચો.
ધમધોકાર (વિ) ઝડપથી ઝપાટાબંધ.
પાક (ના) અનાજની નિપજ.
ચાસ (ના) હળ ફેરવીને જમીન પોચી પાડે છે તે.
વાવણી (ના) રોપણી.
હારદોર (વિ) હારબંધ.
કણસાં (ના) કણસલાં.
ઉબી (ના) કણસલું, કંડી
કયારડો (ના) પાણી ભરાયલો નાનો ખાડો.

પાઠ ૧૪૭મો.

જડ (ના) મૂળ.
ઉપણવું (ક્રિ) ઝાટકવું, ઝાપટવું.
માફક (વિ) ઠીક, અનુકુળ.
નીંદી (કૃ) સાફ કરી, કાહાડી નાંખી.
ખરીફ (ના) ચોમાસા પાકનું ધાન્ય.
રવી (ના) શિઆળા પાકનું ધાન્ય.
તર (વિ) તરપત.
વાવેતર (ના) રોપણી.
રોપા (ના) છોડવા.
ખળી (ના) દાણા કાહા

ડવાનું ઠેકાણું.
પાર (ના) કણસલાં, ક-
ઠી વગેરેમાંથી દાણા
કાહાડવાનું ઠેકાણું.
ફોતરાં (ના) છોતરાં.
લાગલાગટ (અ) વરસો-
વરસ.
હેરફેર (વિ) વારા ફરતી,
એકેકવરસને આંતરે
એકાદ (વિ) એક.
પડતર (વિ) ખાલી.
કસ (ના) રસ.

પાઠ ૧૪૮મો.

અમીર (ના) મોટો મા-
ણસ.
પાલણપોષણ (ના) ગુજ
રાન.
નાહર (ના) વરૂ, ફાડી
નાખનારાં જાનવરો.
મસ્ત (વિ) જબરા.
છે (ના) વિશ્વાસઘાત.
ઇતબારી (વિ) ભરોસા-
દાર.
ધણીઆણી (ના) બાય-
ડી, બઇરી.
કડકડતી (વિ) સખત.
ધણી (ના) શેઠ.
વચન (ના) કબુલાત.
ઇલાજ (ના) ઉપાય.
લાચારી (ના) નાચારી.
સાર (ના) મતલબ.
સંકટ (ના) આફત.
પાલણ (ના) પોષણ.

પાઠ ૧૪૯મો.

ગુલામ (ના) વેચાણ લી
ધેલો ચાકર.
સિંહ (ના) મોટું ચોપ-
ગું જાનવર, જાનવ-
રોનો રાજા.
ભયંકર (વિ) બિયામણો
મોતીઆં (ના) હાંઝાંજ.
ઇરાદો (ના) ધારણા.
અસલ (અ) અગાઉ.
જુલમ (ના) ગજબ.
વગડો (ના) વન, રાન.
ઢગલેઢગલા (વિ) ઘણું જ
રખડીરખડી (ક્રૃ) ભટકી
ભટકી.
ભચોભચ (અ) ઝપોઝપ.
આય (ના) શકિત,
નિરાશ (વિ) દલગીર.
શોર (ના) અવાજ.
રાંકડું (વિ) દયા ઉપજે
એવું, ગરીબડું.
અચંબો (ના) નવાઇ.
ધીરજ (ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦મો.

ટાંટિઆ (ના) પગ.
સુણેલો (કૃ) સૂઝેલો.
આજારી (વિ) માંદો.
કરાર (ના) સુખ, ચેન.
માયા (ના) હેત.
ભાઇબંધ (ના) દોસ્તદાર.
ઓચિંતો (અ) એકદમ.
નિર્દય (વિ) દયા વગરનો.
હવાલે કર્યો (ક્રિ) સોંપ્યો.
હાકેમ (ના) સરકાર.
જુલમી (વિ) સખત,
જુલમખોર.
કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧મો.

હિંસા (ના) હત્યા.
મેદાન (ના) મોટી ખુ-
લ્લી જગો.
કમકમી (ના) ધ્રુજારી.
તમાશો (ના) મેળો.
મેદની (ના) ઠઠ.
ઉદાસી (વિ) દલગીર.
ફાળ (ના) કૂદકો,
બરાડા (ના) બૂમ, મો-
ટો ધાંટો.
ફાડ (ના) ચીર.
કાચા હૈઆનું–નબળું
પોચું, નરમ.
હોશ (ના) હાંઝાં, ગાત્ર.
તલપ (ના) ડાફું.

લાડ (ના) ગેલ.
જાતિસ્વભાવ(ના) મુળ ખાશિઅત.
કથા (ના) વારતા.
માંડીને (કૃ) વિસ્તારીને.
વગડાઉ (વિ) જંગલના.
વીસરવો (ક્રિ) ભૂલવો.
બદલો (ના) પાડ.

પાઠ ૧૫૨મો.

પાસરા (વિ) સીધા.
કડકા (ના) ટુકડા, કકડા.
ખોસવી (ક્રિ) ઘોચવી.
અભિમાન (ના) અહંકાર.
વહેંચી(કૃ) ભાગ પાડી.
પેચ (ના) આંટો.
પોશાક(ના) પેહેરવાનાં લૂગડાં.

પાઠ ૧૫૩મો.

લોભિઓ(ના) લાલચુ માણસ.
બંદર (ના) નદીકે દરિઆ કાંઠે આવેલું શેહેર.
ટંગાવું(ક્રિ) લટકાઇ રેહેવું.
ત્રણ પૈસા–ત્રણ દોડીઆં.
ભાવ (ના) કિમ્મત.
પાઈ (ના) એક પઇ.
રાન (ના) જંગલ, વન.
રાની (ના) જંગલી.
મફત (વિ) પૈસો વગર.
ભરાવે (ક્રિ) ભેરવે, અડકાડે.
જાળવીને(કૃ) સાચવીને
લટકી (કૃ) ટીંગાઇ.

પાઠ ૧૫૪મો.

થોભ (ના) પાર, છેડો.
તૃષ્ણા (ના) તરસ.
ધરાવું(ક્રિ) તરપતથવું.
આજિજી (ના) કાલાવાલા, ખુશામત.
છોડીશ (ક્રિ) મૂકીશ.
પંડયાજી (ના) ભટજી.
સામટા(વિ) અકદમ, એક જથે.
પછડાઇને (કૃ) ઝીકાઇને.
અતિશે (વિ) ઘણાં.
લોભ (ના) લાલચ.
શોભા (ના) આબરૂ.
સદા (અ) રોજ, નિત્ય.
ધન (ના) પૈસો, દ્રવ્ય.
ધરાય–તરપત થાય.

(કવિતાની સમજુતી). (૨૧).

જ્યાં **લોભનો** છેડો નહીં એટલે અતિશે લોભ થાયછે ત્યાં સઘળી શોભા આબરૂ જતી રેહેછે, જે માણસ હરેક વાતની તૃષ્ણાથી રોજ તરસ્યો રેહેછે તે કોઇ દહાડો પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૫મો.

કડાકો (ના) અપવાસ.
મણા (ના) કસર.
ડાવકું (વિ) ડાહ્યું.
નિશા (ના) ખાતરી.
ભક્ષ (ના) શિકાર, ખાવાનું.
સડપ (અ) ઘપ, પાધરી.
મધુરો (વિ) સારો.
ચડપ (અ) ઝડપથી.
સૂર (ના) ગાવાનો સોર.
ખાલી (વિ) અમથા.
ખોળતું (કૃ) શોધતું.
દૈવજોગે (અ) પરમેશ્વરના કરવાથી.

રુપ (ના) શરીરની કાન્તિ.
રુપાળી (વિ) શોભિતી.
ઘાટ (ના) આકાર.
સાદ (ના) અવાજ.
ફૂલી (કૃ) ચહડી, ફૂલાઇ.
ઉપાડી (કૃ) ઉંચકી.

પાઠ ૧૫૬ મો.

ટટ્ટુ (ના) નાના ઘોડા.
મિઆ (ના) મુસલમાન.
બૂઢો (વિ) ઘરડો.
વાંસે (અ) પાછળ.
ભાગ્ય (ના) નસીબ.
ઘટગરત (વિ) લાયક.
અસવાર (ના) ઘોડે એસીને સ્વારી કરનાર.
કઠણ (વિ) વજ્જર.
હીંડાડે (ક્રિ) ચલાવે.
મેણાં (ના) ઠપકાનાબોલ
ઝોલું (ના) ટોળું.

પાઠ ૧૫૭ મો.

ગજબ (ના) જુલમ.
રેહેમ (ના) દયા.
ઠબકવું (ક્રિ) અટકવું.
જીવાળ (વિ) જીવવાળો, કસદાર.
ઝોળી (ના) ગાંસડી.
ખમતી (વિ) ઉંચકી શકે એવી.
આસામી (ના) માણસ.
સાહેત વાર—થોડોવખત.
અવિચારી (વિ) વગર વિચારના, અણસમજુ.
વળી (ના) સાકટી
પછાડા (ના) શરીર અફાળવું તે.
કરાડો (ના) કિનારો, પાણીમાં ઉંડો ખાડો.
લજવાઇને (કૃ) શરમાઇને.
સારા નરસા (વિ) સારૂં નઠારૂં.
રૂડું (વિ) સારૂં.

પાઠ ૧૫૮ મો.

ભૂંડું (વિ) બુરૂં, માઠું.
ભલું (વિ) સારૂં, રૂડું.
કાચકી (ના) પાણીના સોસથી ગળે બોલાય નહીં તે.
ભોટવો (ના) માટીનો કુંઓ.
મજેના (વિ) સારા.
સોબતી (ના) સાથી.
ટકોરા (ના) આંગળીના ટચકારા.
અફાળી (કૃ) પછાડી.
ભરીઆપ—એટેલા પૈસા આપ.
ન્યાત (ના) જાત.
ખાર (ના) અદાવત.

પાઠ ૧૫૯ મો.

હલકો (વિ) તુચ્છ.
પ્રજા (ના) રૈયત.
પરિવાર (ના) વંશ, વિસ્તાર.
ધનહીણા (વિ) પૈસા વગરના.
ધનવાન (વિ) પૈસાદાર
અભ્યાસ (ના) આમેપ
કુટુંબી (ના) કુટુંબના.
પિતા (ના) બાપ, તાત.
સમાન (વિ) બરાબર.
અવગુણ (ના) સારા ને બદલે નઠારૂં.
સજ્જન (ના) સારા માણસ.
સુવાસ (ના) સારીગંધ, સારી ખુશબો.
કાળ (ના) રીસ.
ખાળ (ના) અટકચાળું, ખોટું કામ.
અજ્ઞાની (વિ) અણ સમજુ.
દયાળ (વિ) રેહેમવાળા.

(કવિતાની સમજુતી). (૨૨).

આ દુનિઆમાંના બધા લોકો તે **પરમેશ્વરની** પ્રજા છે, અને આપણે બધા એક કુટુંબના, અને તે એક બાપના છોકરાં છૈઆં છઇએ. (૧).

તેમાં કોઈ શરીરે કાળાં હોયછે ને કોઇ ગોરા હોયછે તે કોઇ ગરીબ હોયછે ને કોઇ સરખા પૈસાદાર હોયછે, તે બધાને ગણવા, કોઇને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૨).

ભુંડાને બદલે ભલું કરવું (નઠારાને બદલે સારૂં કરવું) એ સારા માણસની રીત છે જેમકે સૂખડને સળગાવીને બાળીએ ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશબો નીકળેછે તેમ. (૩). વળી નાનું બચ્ચું જરા બાલ ખેંચે (કંઇ અટકચાળું) કરે તો રીસચડતી નથી. તેમજ કોઈ અણસમજુ માણસ કાંઇ નુકસાન કરે તો દીલમાં દયા રાખવી (ગુસ્સે થવું નહીં). (૪).

પાઠ ૧૬૦ મો.

રતીપૂર (વિ) જરાક.
આકરૂં (વિ) કપરૂં.
પરેજી (ના) કરી.
કરી (ના) પરેજી.
આપમત (ના) પોતાનું ડાહાપણ.
પાટણ (ના) ગૂજરાતની ઉત્તરે શેહેર છે.
મુળાડીઆં (ના) મૂળીઆં.
જોર (ના) મારો, જારી રાખવું.
મતલબ (ના) સાર.
પીડાય (ક્રિ) દુઃખીથાય.

પાઠ ૧૬૧ મો.

ઉપયોગ (ના)ખપ, વાપરવું.
માતબર(વિ) ફળદ્રપ.
નરાજ (ના) કોશ.
સુરંગ (ના) નેહેર, ભોંયમાં ખાડો ખોદીમાંહે દારૂભરી સળગાવે છે તે.
થર (ના) પડ.
ભાગળ (ના) દરવાજા જેવું.
ખડકો (ના) ખાણ કે સમુદ્રનીનીચેઆવેલા મજબુત પથરા.
ભડાકો (ના) અવાજો.
મિશ્ર (ના) ભેગ.
વખાર (ના) માલ ભરવાનું ઠેકાણું.
ગાળે (ક્રિ) રસ કરે.
જુદી(વિ)છુટી, નોખી.

ગૂજરાત દેશનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

(ચાવડા વંશ)

આપણા ગૂજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય વલ્લભીપુરનું ગણાયછે. એ વલ્લભીપુર કાઠિઆવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડા ગાઉઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની શડમાં હતું. એ રજપૂત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય કયાંથી તે કયાં સુધી ચાલ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત્ત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઇ આવેછે. એ શીલાદીત્ત રાજા ઇ૦ સ૦ ૩૨૯માં લડાઇમાં મરાયો. એ રાજા વેદ ધર્મી ને શિવ માર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં બહુ કંજુસ હતો. અને તેજ સબબથી એ વલ્લભીપુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગેછે. વલ્લભીપુરના નાશ થવાના કારણો બે કેહેછે. એક તો લોકો એમ કેહેછે કે વલભીપુરની પાસે ઇસાવળાના ડુંગરઆગળ એક સાધુ પોતાના ચેલા સાથ ઉતર્યો હતો તે સાધુ પછી વલભીપુરમાં ભીખ માંગવા ગયો પણ કોઇએ તેને ભીખ આપી નહીં તેથી તેણે શ્રાપ દઈ કહ્યું કે એ શેહેર ઉંધું વળજો ને ધૂળ મળજો, તે કેહેતાંજ વલભીપુર દટાઇ ગયું ને તેનો નાશ થયો, બીજું કારણ એ કેહેછે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શેહેરથી કોઇ કાકુ વેપારી આવીને વસ્યો હતો, તેની છોકરીપાસે જડાવ સોનાની કાંસકી હતી તે એક દિવસે ઉપલા શિલાદીત્ત રાજાની છોકરીએ જોઇ તે કાંસકી જોર જુલમથી શીલાદીત્તે તેની પાસેથી લઇ લીધી, તેથી તે કાકુ વેપારી મલેચ્છ લોકોપાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સોનૈયા આપવા કબુલ કરીને શીલાદત્ત રાજાઉપર ચઢાઇ કરાવી, જેમાં શીલાદીત્ત માર્યો ગયો અને વલભીપુરનો નાશ થયો.

વલભીપુરનો નાશ થયા પછી ચાવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ ગૂજરાતમાં રાજ્ય કર્યું. વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગા

દી કચ્છના રણ આગળ ઝીંઝુવાડાનીપાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી. ત્યાં ચાવડા વંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ઇ૦ સ૦ ૬૯૬થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એ રાજાનીપાસે ઘણીજ દોલત હતી, અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ ફુટડી હતી. એ વેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સોલંકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો બળવાન અને પ્રાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાઇ તથા બળની વાત કાને પડી તથા ગૂજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મ્હોડે તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામા લડવાનું નક્કી કીધું. અને પછી તેનીસાથે મોટી લડાઇ કરી. તે લડાઇ બાવન દિવસસુધી ચાલી તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને ગૂજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઇમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતી હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં તેના ભાઇ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મૂકીને પાછો ફરતાં પોતાના બનેવી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી. એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં ભરાઇ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુદરીએ વનમાં ફળ ફુલ ખાઇને દહાડા કાહાડયા. ત્યાં એક ભીલડીએ તે બાઇનું રક્ષણ કર્યું બાદ થોડેક દહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડયું. વનરાજ છ માસનો થયો તેવારે એક શીલગુણસુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આવ્યો તે જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાને ઘેર તેડી ગયો ને ત્યાં વનરાજને ઉછેરીને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શૂરો ને સમજણો થયો, એટલે પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદથી પોતાના બાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું ને ઇ૦ સ૦ ૭૪૬ માં એટલે સંવત ૮૦૨ ની સાલમાં અણ

હિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની કરી, અણુહિલવાડને હાલ સિદ્ધપોર પાટણુ કેહે છે, ને તે ગૂજરાતમાં સરસ્વતી નદીઉપર છે.

કોઇ અણુહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા બતાવેલા તેઉપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું-નામ અણુહિલવાડ પાડયું. શ્રીદેવી નામની કોઇ સ્ત્રીએ વનરાજની ચાકરી કરી હતી. તેથી તે બાઇ પાસે ગાદીએ બેસતી-વખતે વનરાજે ટિલક કરાવ્યું; અને ચાંપો નામે વેપારી આ-ગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન બનાવ્યો. એ ચાંપાએ ચાંપાનેર શેહેર વસાવ્યું ચાંપાનેર શેહેર રેવાકાંઠામાં હાલોલ કસબાનીપાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઈ૦ સ૦ ૮૦૬ માં મરણુ પામ્યો.

જેમ જશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ બેઠો, તેમ વનરાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ ગાદીએ બેઠો, યોગ્યરાજ પછી તેનો છોકરો ખેમરાજ, ખેમરાજ પછી તેનો છોકરો ભૂવડ, ભૂવડ પછી તેનો છોકરો વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ત અને રતનાદીત્ત, પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ બેઠો.

વનરાજ મોટો જોરાવર ને બાહાદુર રાજા થઇ ગયો. યોગ્યરાજ ઘણું ભણેલો હતો, ને તીર મારવાનું કામ સારૂં જાણતો હતો. ને તેણે ઉપજમાં વધારો કીધો હતો. ખેમરાજ જરામીજાસી સ્વભાવનો હતો, ને તેણે પણુ દેશની દોલત વધારી હતી, રતનાદીત્ત સાચો ને સારા ગુણુ વાળો માણુસ હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં, હમણાં બોલે કંઇ તો ફરીને બોલે જુદું. સામતસિંગ ચાવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઇ ગયો. ચાવડા વંશ ઈ૦ સ૦ ૬૯૬ થી સન ૯૪૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ ચાલ્યો. ચાવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઇ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજકર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

	કયારે ગાદીએ બેઠો.	કયારે ગાદી પરથી ઉઠયો.	કેટલાં વરસ રાજય કીધું.
જયશીખરી.	ઈ૦ સ૦ ૬૯૬	૭૪૬	૫૦
વનરાજ	ઈ૦ સ૦ ૭૪૬	૮૦૬	૬૦
યોગ્યરાજ.	ઈ૦ સ૦ ૮૦૬	૮૪૨	૩૬
ખેમરાજ.	ઈ૦ સ૦ ૮૪૨	૮૬૬	૨૪
ભૂવડ.	ઈ૦ સ૦ ૮૬૬	૮૯૫	૨૯
વિજયસિંગ. અથવા વિરસિંહ	ઈ૦ સ૦ ૮૯૫	૯૨૦	૨૫
રતનાદિત્ત.	ઈ૦ સ૦ ૯૨૦	૯૩૫	૧૫
સામંતસિંગ.	ઈ૦ સ૦ ૯૩૫	૯૪૨	૭

(પરિક્ષાના સવાલો).

ગૂજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય કયું ગણા છે? વલભીપૂર નગરકેણી તરફ છે? વલભીપૂર કયા રાજયની રાજધાની હતી? વલભી પૂરનું રાજય કયાંથી તે કયાં સુધી ચાલ્યું? શીલાદીત્તરાજા કયા સનમાં મરણ પામ્યો? શીલાદિત્તરાજા કયો ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલભીપૂરનો નાસ થવાનું કારણશું? વલભી પૂરનો નાશ થવાનું બીજુ કારણ લોકો શું કહે છે? વલભીપૂરનો નાશ પછી કયા રાજાઓએ ગૂજરાતમાં રાજ કર્યું? વલભીપૂર પછી ગૂજરાતની ગાદી કયા નગરમાં સ્થાપવામાં આવી? પંચાસર નગર કેણી તરફ છે? પંચાસરમાં ચાવડા વંશનો પેહેલો રાજા કયો થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી દોલત હતી? જયશીખરીની બાયડીનું નામ શું? રૂપસુંદરી દેખાતી કેવી હતી? જયશીખરી પંચાસર નગરની ગાદીએ બેઠો તેવારે કનોજ દેશના કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો? ભૂવડ રાજા કેવો હતો? ભૂવડરાજા જયશીખરી સાથે લડાઈ કરવાને શાથી ઉસકેરાયો? ભૂવડરાજાને ને જયશીખરીને પછી લડાઇ થઈ કે નહીં? તે લડા-

ઇ કેટલા દીવસ સુધી ચાલી? તે લડાઇમાં કોણ હાર્યું ને કોણ જીત્યું? પછી ગુજરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જયશીખરી ભૂવડ રાજા સાથે લડાઇમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી કેવી હાલતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં ક્યાં મોકલી દીધી હતી? કોની સાથે મોકલી દીધી હતી? સુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સાંભળી ત્યારે તે ક્યાં ભરાઇ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની બરદાશ વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દહાડા હતા તો તેને શું અવતર્યું? વનરાજ શાથી નામ પાડયું? વનરાજ છ મહિનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી ક્યાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કેવો રાજા થયો વનરાજે પછી પોતાના બાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વનરાજે પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું નગર વસાવ્યું? વનરાજે અણ-હિલવાડ કયા શાલમાં વસાવ્યું? વનરાજે પોતાની રાજધાની ક્યાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું કેહેછે? સિધ્ધપોર પાટણ કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ કેમ પાડયું? વનરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે ટિલક કઇ બાઇરી પાસે કરાવ્યું? તે બાઇરી પાસે ટિલક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજ ગાદીએ બેસતી વખતે પ્રધાન કોને બનાવ્યો હતો? ચાંપા પ્રધાને કયું શેહેર વ-સાવ્યું? ચાંપાનેર કણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું? વનરાજ કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? જયશીખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? યોગ્યરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખેમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભૂવડ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત્ત પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજા થઇ ગયો? યોગ્યરાજ કેવો રાજા હતો, ને તે શું કામ જાણતો હતો ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો? રતનાદીત્ત કેવો માણસ હતો? સામતસિંગ સારો માણસ હતો કેનહીં? ચાવડા રજપૂતોમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઇ ગયો? ચાવડા વંશ કેટલાં વરસ સુધી ચાલ્લો?

ચાવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજા થઈ ગયા? ચાવડા વંશના આઠે રાજા કયારે ગાદીએ બેઠા. કયારે ગાદી ઉપરથી ઉઠયા, ને દર એક જણે કેટલાં વરસ રાજય કીધું તે સામટું કહી જાઓ?

(સોલંકી વંશ).

ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે કાંઇ છોકરૂં હતું નહીં એટલે ચાવડા વંશના રાજયની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઇ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેહેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજા ભુવનાદિત્યના છોકરા રાજ સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળરાજ નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજ મૂળ નક્ષત્રમાં જનમ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજ પડયું. એ મૂળરાજે પોતાના મામા સામતસિંગને મારી નાખ્યો ને તેની ગાદીએ ઈ૦ સ૦ ૯૪૨ માં બેઠો. મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજા ચઢી આવ્યો. અને દક્ષિણથી તૈલંગણના રાજાએ પોતાના સરદાર બાર્પને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજે અજમેરના રાજાને તો કાંઇક ધન આપીને પાછોવાળ્યો, અને સરદાર બાર્પને લડાઇમાં હરાવી નસાડી મૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજે સોરઠના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરીને તેને હરાવી પોતાની આણ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો મૂળરાજે કેટલાંએક શિવાલય બંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળનું દેહેરૂં બંધાવ્યું અને ઔદીચ બ્રાહ્મણોને ગુજરાતમાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજ સોલંકી વંશનો પેહેલો રાજા લોભી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજય કરીને ઈ૦ સ૦ ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામુડ બેઠો, ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન દુર્લભસેન ને નાગરાજ), તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઇ રહ્યો. વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજય ભોગવી સૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના ભાઇ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેને સારી રીતે રાજય ચલાવ્યું, દેશની આબાદાની કરી,

અને તળાવ. દેહેરાં બંધાવ્યાં તથા બીજાં ધર્મનાં કામો કીધાં.

દુર્લભસેન પછી ચામુંડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ બેઠો એ ભીમદેવના વખતમાં ગિજનીના સુલતાન મહમૂદ બાદશાહે ઇ૦ સ૦ ૧૦૨૪ માં ગૂજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાઠો, ને મહમૂદે કાઠિઆવાડની નૈરૂત્ય દિશાએ પ્રભાસપાટણમાં સોમનાથનું દેહેરૂં છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી બહુ પૈસા મેળવી પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર શ્રાવકે આબુ ઉપર અને આરાસૂર ઉપર સારા આરસપાહાણના જૈન ધર્મનાં દેહેરાં બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા બાણાવળી ને જોરાવર રાજા હતો. તેને ત્રણ છોકરા હતા (કરણ, ખેમરાજને, મૂળરાજ), તેમાં ભીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ઇ૦ સ૦ ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્થવાસી થયો. કરણ રાજા ગાદીએ બેઠા પછી તેણે ધંધુકા, મેહેવાસ વગેરેના કોળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઇઓ થઇ નથી. એ કરણ રાજાએ પાટણની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણ સાગર નામે મોટું તળાવ બંધાવ્યું, તથા કરણાવતી શેહેર વસાવ્યું. એ કરણાવતી શેહેર ક્યાં છે તે માલમ પડયું નથી.

કરણ રાજા દક્ષિણ માંહેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકેશીની છોકરી મીનળદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સિદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણ રાજા મરણ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉમ્મરમાં બાપ મરણ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનળદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનળદેવીએ અમદાવાદ જીલ્લાના વીરમગામ કસબામાં મુનસર, ને ધોળકા કસબામાં મલાવ એવાં બે તળાવો બંધાવ્યાં સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનળદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાને એ રાજ્યપર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે બાર વરસ સુધી લડયો ને અંતે તે યસોવરમાન રાજાને હરાવીને કેદ કીધો બળી કોઇ કુંભારને ત્યાં

ઉછરેલી છોકરી નામે રાણીકદેવી કરીને હતી. તેની સાથે સિધ્ધરાજનો વિવાહ થયલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જોર જુલમથી લઇ જઇને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સારૂ સિધ્ધરાજને તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોટી લડાઇ કરી તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિધ્ધરાજે રાણીકદેવીને પાછી આણી પણ પછી તે (રાણી) રાણીકદેવી પાછી સિધ્ધરાજ સાથે પરણી નહીં ને વઢવાણ આગળ સતી થઇને બળી મરી. સિધ્ધરાજે પાટણમાં સહસ્ત્રલિંગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિધ્ધપોરમાં રૂદ્રમાળ બંધાવ્યું, ને બીજા ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા તેથી તેની ઘણી નામના થઈ. સિધ્ધરાજ એ હિંદુ રાજાઓમાં સૌથી મોટો વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઇ ગયો. તેણે રૈયતને સુખ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિધ્ધરાજ જયસિંહ કે સધરાજેસંગ કેહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને સન ૧૧૪૩માં મરણ પામ્યો.

સિધ્ધરાજને કાંઇ છોકરો હતો નહીં તેથી તેનું રાજ્ય તેના ઓરમાન કાકા ક્ષેમરાજના વંશમાં ગયું. ક્ષેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો, દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો અને ત્રિભોવનપાળને મહીપાળ, કીરતીપાળ, ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા–તેમાં સિધ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ તે ક્ષેમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો છોકરો કુમારપાળ બેઠો. કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની સિધ્ધરાજની તો મરજી હતી નહીં પણ સિધ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનોએ કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડયો. એ કુમારપાળે ઘણાં શિવાલય તથા પારસનાથનાં દેહેરાં બંધાવ્યાં. એ રાજા ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગત પીતના રોગથી મરણ પામ્યો. અને કેટલાક કેહેછે કે તેના ભત્રિજા અજેપાળે ઝેર દઇને તેને મારી નાંખ્યો. કુમારપાળ પછી તેનો ભાઇ મહીપાળનો છોકરો અજેપાળ ગાદીએ બેઠો. એ રાજા વૈશ્નવ ધર્મને માનતો તેથી જૈનધર્મનાં ઘણાંક દેહેરાં તેણે તોડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટલામાં એની દેવડીના કોઇ માણસે કટાર મારી એનો જીવ લીધો. એ-

૫

અજેપાળ પછી તેની ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મૂળરાજ બેઠો. એ મૂળરાજને બચપણમાં ગાદી મળી તેથી તેનું નામ બાળ મૂળરાજ પડયું. એની નાની ઉમ્મરને લીધે થોડી મુદત એની માએ રાજયનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ બાળમૂળરાજના વખતમાં મહમદ શાહબુદ્દીન ગોરી નામના મુસલમાન બાદશાહે ગૂજરાત ઉપર ચઢાઇ કરી હતી, પણ તેને બાળમૂળરાજના કાકા ભોળા ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાહાડયો. બે વરસ સુધી બાળમૂરાજનું રાજય ફકત નામનું ચાલ્યું. પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકો ભીમદેવ બેઠો. એ ભીમદેવ રાજા ચઢાઉ ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો ભીમદેવ કેહે છે. એ ભોળા ભીમદેવ ને ને દીલ્હીના ચોહાણ જાતના પૃથુરાજને મોટી લડાઇ થઇ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ જે આબુના રાજાની છોકરી સાથે થયો હતો તે કન્યા ભોળા ભીમને જોઇતી હતી, પણ તેમાં ભોળો ભીમ હાર્યો ને તેનું કાંઇ ચાલ્યું નહીં. ભોળો ભીમ- ૬૩ વરસ રાજય કરીને મરણ પામ્યો. ત્યાર પછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભોવનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો- રાજા થઇ ગયો. તેણે ફકત બેજ વરસ રાજ્ય કીધું એટલામાં વાઘેલા વંશના વિશળદેવ રાજાએ તેને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂકયો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્યપર વાઘેલા રાજાની સત્તા બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજાના વખતમાં કાંઇ જાણવા જોગ બીના બની નથી. સોલંકીવંશ ઇ૦ સ૦ ૯૪૨થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨ વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજા થઈ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

	ક્યારે ગાદીએ બેઠા.	ક્યારે ગાદીપરથી ઉઠયો	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
મૂળરાજ.	ઇ૦ સ૦ ૯૪૨	૯૯૭	૫૫
ચામૂંડ	ઇ૦ સ૦ ૯૯૭	૧૦૧૦	૧૩
વલ્લભસેન.	ઇ૦ સ૦ ૧૦૧૦	૧૦૧૦	થોડા મહિના

દુર્લભસેન. ઈ૦ સ૦ ૧૦૧૦.....૧૦૨૨..................૧૨
ભીમદેવ. ઈ૦ સ૦ ૧૦૨૨.....૧૦૭૨..................૫૦
કરણ. ઈ૦ સ૦ ૧૦૭૨.....૧૦૯૪..................૨૨
સિદ્ધરાજ. ઈ૦ સ૦ ૧૦૯૪.....૧૧૪૩..................૪૯
કુમારપાળ. ઈ૦ સ૦ ૧૧૪૩.....૧૧૭૪..................૩૧
અજેપાળ. ઈ૦ સ૦ ૧૧૭૪.....૧૧૭૭.................. ૩
બાળમૂળરાજ. ઈ૦સ૦૧૧૭૭.....૧૧૭૯.................. ૨
ભોળોભીમદેવ. ઈ૦સ૦૧૧૭૯.....૧૨૪૨................ ૬૩
ત્રિભોવનપાળ. ઈ૦સ૦૧૨૪૨.....૧૨૪૪.................. ૨

(પરિક્ષાના સવાલો).

ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ મુવા પછી ચાવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઇ? સામતસિંગની બેહેનનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મૂળરાજ કોનો છોકરો? મૂળરાજ શાથી નામ પડયું? સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? મૂળરાજ સામતસિંગનો શું સગો થાય? મૂળરાજને સામતસિંગે ખુશીથી ગાદી ઉપર બેસાડયો કે? મૂળરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગની ગાદીએ બેઠો? મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે કયા કયા રાજા ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજાઓએ શું કીધું? ત્યાર પછી મૂળરાજે કયાં ચઢાઇ કરી ને કોને માર્યો? મૂળરાજે ધર્મના શું શું કામો કીધાં? કઇ જાતના બ્રાહ્મણોને મૂળરાજે ગૂજરાતમાં વસાવ્યા? મૂળરાજ કેવો રાજા હતો? મૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ચામૂડને કેટલા છોકરા હતા તેના નામ દેઓ? ચામૂડ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલા વરસ રાજય કીધું? વલ્લભસેન શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેનની ગાદી કોને મળી? દુર્લભસેને કેવી રીતે રાજય ચલાવ્યું ને શું શું કામો કીધાં? દુર્લભસેન પછી કોણે ગાદીએ બેઠું? ભીમદેવ ના વખતમાં કયા બાદશાહે ગૂજરાત ઉપર સ્વારી કરી હતી? કયા વરસમાં સ્વારીકરી હતી?

તેમાં ભીમદેવનું શું થયું? સુલતાન મહમૂદે પછી કયું દેહેરૂં લૂટયું ? તે દેહેરામાંથી શું શું તેણે લૂટીલીધું? સોમનાથનું દેહેરૂં કેણી તરફ છે? ભીમદેવના વખતમાં આબુ ઊપર ને આરાસુર ઉપર કોણે દેહેરાં બંધાવ્યાં? ભીમદેવ કેવો રાજા હતો ? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેના નામ દેઓ? ભીમદેવે કેટલા વરસ રાજય કીધું, ને કયા સાલમાં રાજયની ગાદી છોડી? ભીમદેવેરાજ્યની ગાદી કોને સોંપી? કરણ રાજાએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વશ કર્યા? કરણ રાજાના વખતમાં લડાઇઓ કેવી થઇ? કરણ રાજાએ કયું તળાવ બંધાવ્યું ? ને કયું શેહેર વસાવ્યું? કરણસાગર તળાવ કયાં છે? કરણાવતી શેહેર ક્યાં છે? કરણ રાજા કોની સાથે પરણ્યો હતો? કરણ રાજાના છોકરાનું નામ શું? સિધ્ધરાજ કેટલાં વરસનો થયો ત્યારે કરણ મરણ પામ્યો? સિધ્ધરાજ નાની ઉમ્મરનો હતો ને તેનો બાપ મરણ પામ્યો ત્યારે થોડાં વરસ રાજય કોણે ચલાવ્યું? સિધ્ધરાજની માનું નામ શું ? મીનળદેવીએ કયા કયા તળાવો બંધાવ્યાં ? મીનળદેવી રાજય ચલાવતી હતી તેવારે તેના રાજય ઉપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે યસોવરમાન રાજાનું શું થયું ? સિધ્ધરાજાનો વિવાહ કોની સાથે થયો હતો? રાણીકદેવી કોની છોકરી હતી? રાણીકદેવીને કોણ પરણી લઇ ગયું હતું? રાણીકદેવીને સારૂ કોને કોને લડાઇ થઈ હતી? સોરઠના રાજા પાસેથી રાણીકદેવી સિધ્ધરાજને હાથ આવી કે નહીં? સિધ્ધરાજે, કયાં તળાવ બંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાળ કયાં બંધાવ્યું ? સિધ્ધરાજની નામના શાથી થઇ? સિધ્ધરાજ એ હિંદુરાજાઓમાં કેવો રાજા થઇ ગયો? સિધ્ધરાજ જયસિંહ અથવા સધરાજેસંગ કેમ કેહે છે? સિધ્ધરાજે કેટલા વરસ રાજય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો ? સિધ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા ? સિધ્ધરાજને કંઇ છોકરૂં હતું નહીં ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઇ? ક્ષેમરાજને કેટલા છોકરા હતા? દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા હતા? સિધ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? સિધ્ધરાજની મરજી કુમારપાળને ગાદીએ બેસાડવાની ખરી કે નહીં? કુમારપાળને સિધ્ધરાજની ગાદીએ કોણે બેસાડયો? કુમારપાળે શું શું ધર્મનાં કામો કીધાં કુમારપાળે કેટલાં વરસ રાજય કીધું? કુમારપાળ શાકારણથી

મરણ પામ્યો? કુમારપાળ પછી તેની તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? અજેપાળ કયો ધર્મ પાળતો હતો? અજેપાળને કોણે મારી નાંખ્યો? અજેપાળ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? બાળમૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું? બાળમૂળરાજ નાનો હતો તેથી થોડી મુદ્દત કોણે રાજય ચલાવ્યું. બાળમૂળરાજના વખતમાં કયા મુસલમાન બાદશાહે ગૂજરાત ઉપર ચઢાઇ કરી હતી? પછી તે ચઢાઇમાં શું થયું? બાળમૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજય કીધું? બાળમૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ભીમદેવને ભોળો ભીમદેવ શાથી કેહેછે? ભોળા ભીમદેવને કોની સાથે લડાઇ થઇ હતી? શાકારણથી ભીમદેવને પૃથુરાજ સાથે લડાઈ કરવી પડી હતી? પછી ભીમદેવનુંલડાઇમાં શું થયું? ભોળોભીમ કેટલાં વરસ રાજય કરીને મરણ પામ્યો? ભોળાભીમની ગાદીએ કોણ બેઠું? સોલંકી વંશમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઈ ગયો? ત્રિભોવનપાળે કેટલાં વરસ રાજય કીધું? ત્રિભોવનપાળને ગાદી ઉપરથી કોણે ઉઠાડી મૂકયો? સોલંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા? ત્રિભોવનપાળના વખતમાં શું શું જાણવા જોગ બીના બની? સોલંકી વંશ કેટલાવરસ ચાલ્યો? સોલંકી વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજાઓ થઇ ગયા? સોલંકી વંશના બારે રાજા કયારે ગાદીપર બેઠા ને કયારે ગાદીપરથી ઉઠયા, ને દરએક જણે કેટલાં વરસ રાજય કીધું તે સામટું કહી જાઓ?

(વાઘેલા વંશ).

કોઇ વાઘેલો રજપૂત લવણપ્રસાદ વાઘેલા ગ્રામમાંરેહેતો હતો તેથી વાઘેલા વંશ નામ પડયું. એ લવણપ્રસાદ સોલંકી વંશના ભોળા ભીમદેવ રાજાનો પ્રધાન બન્યો હતો. પાછળથી એકેકને અણબનાવ થયો તેથી લવણપ્રસાદે બંડ ઉઠાવી તેનો મૂલક બધો કબજે કરી લીધો. એ લવણપ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો, તેણે બાપના રાજયમાં વધારો કર્યો, એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા. તેઓ મોટા વડવૈયા હતા. વીરધવળ રાજા ઈ૦ સ૦ ૧૨૪૦ માં મરણ પામ્યો, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વિશળદેવ બેઠો. એ વિશળદેવ વાઘેલા વંશમા પેહેલો રાજા થયો. વિશળદેવે ઈ૦ સ૦ ૧૨૪૪માં અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લા સોલંકી રાજા ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનું રાજય જી-

તી લીધું. ને પોતે તેની ગાદી ઉપર બેઠો. પછી તેણે ગૂજરાત માંહેલા વીશનગર ને વીજાપોર એવાં બે શેહેરો વસાવ્યાં ને ડભોઇનો કિલ્લો બાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કર્ણાટકના રાજાની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો. વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુનદેવ, સારંગદેવ, ને કરણ ઘેલો એવા ત્રણ રાજાઓ થયા. વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કરણ ઘેલો ઈ૦ સ૦ ૧૨૭૯માં ગાદીએ બેઠો. એ કરણઘેલા રાજાનીપાસે માધવ અને કેશવ એવા બે પ્રધાન હતા, તેમાં માધવની બાઇરી ઘણી રૂપવંતી હતી તેને કરણરાજાએ જોર જુલમથી લઈ લીધી ને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીલ્હીના અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને ગૂજરાત ઉપર તે અલ્લાઉદ્દીનપાસે ચઢાઇ કરાવી. પછી કરણ રાજાની ને અલ્લાઉદ્દીનની મોટી લડાઈ થઈ તેમાં કરણ રાજા હાર્યો નેદક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્યએ અલ્લાઉદ્દીન ખીલચીએ જીતીલીધું વળી એ કરણ રાજાની રાણીઓને પકડીનેતેને દીલ્હી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવી કરીને હતી તેને અલ્લાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો બાપ કરણ નાઠો તેની સાથે હતી. કરણ રાજા તેને લઇને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે બાગલાણમાં ભાગયો હતો ત્યાં અલ્લાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. • એ રીતે વાઘેલા રાજાઓની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજા કરણ જયારથી લડાઇમાં અલ્લાઉદ્દીન ખીલચી સાથે હાર્યો ત્યારથી ગૂજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઇ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ-થયા તેમનાં નામ તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

	કયારે ગાદીએ બેઠો.	કયારે ગાદી પરથી ઉઠયો.	કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું.
વિશળદેવ	ઈ૦ સ૦ ૧૨૪૪	૧૨૬૨	૧૮
અરજુનદેવ	ઈ૦ સ૦ ૧૨૬૨	૧૨૭૫	૧૩
સારંગદેવ	ઈ૦ સ૦ ૧૨૭૫	૧૨૭૯	૪
કરણઘેલો	ઈ૦ સ૦ ૧૨૭૯	૧૩૦૪	૨૫

(પરિક્ષાના સવાલો).

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડયું? લવણપ્રસાદ કોનો પ્રધાન બન્યો હતો? ભોળા ભીમદેવનો મૂલક શાકારણથી લવણપ્રસાદે બધો લઇ લીધો? લવણપ્રસાદના છોકરાનું નામ શું? વીરધવળને કયા બે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દેઓ? વીરધવળ રાજા કયા વરસમાં મરણ પામ્યો? વીરધવળ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજા કયો થયો? વિશળદેવે કયાં સ્વારી કરી ને કયા વરસમાં? વિશળદેવે કોનું રાજય જીતી લીધું? વિશળદેવ રાજાએ કયા કયા શેહેરો વસાવ્યાં? વિશળદેવ રાજા કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો? વિશળદેવે કેટલા વરસ રાજય કીધું? વિશળદેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજાઓ થયા? વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કયો? કરણઘેલો કયા સાલમાં ગાદીએ બેઠો? કરણરાજા પાસે કયા કયા બે પ્રધાનો હતો? કરણ રાજાનું રાજય કોણે જીતી લીધું? કરણઘેલાને કોની સાથે લડાઈ થઇ હતી? કરણઘેલાને ને અલ્લાઉદ્દીન ખીલચીને લડાઇ થવાનું કારણ શું? રાજા કરણ લડાઇમાં હાર્યો તો નાશીને કયાં જતો રહ્યો! કરણ રાજાની રાણીઓને પકડીને અલ્લાઉદ્દીને કયાં મોકલી દીધી.? કરણની બધી રાણીઓમાંથી કઈ રાણીને અલ્લાઉદ્દીને પોતાની બઈરી બનાવી? કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે કરણ નાઠો તેની સાથે હતી કે અલ્લાઉદ્દીન પાસે હતી, કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલ્લાઉદ્દીને શી રીતે તેડાવી લીધી? વાઘેલા રાજાઓની પડતી કયારથી આવી? ગૂજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં કયારથી ગઈ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજાઓ થઈ ગયા? વાઘેલા વંશના રાજાઓનાં નામ, અને તેઓના રાજય કર્યાના વરસની વંશાવળી બોલી જાઓ?

THE ALPHABET(ધી ઍાલફાબેટ) મૂળાક્ષર.

A	a	*A*	*a*	એ	N	n	*N*	*n*	એન
B	b	*B*	*b*	બી	O	o	*O*	*o*	ઓ
C	c	*C*	*c*	સી	P	p	*P*	*p*	પી
D	d	*D*	*d*	ડી	Q	q	*Q*	*q*	ક્યુ
E	e	*E*	*e*	ઈ	R	r	*R*	*r*	આર
F	f	*F*	*f*	એફ	S	s	*S*	*s*	એસ
G	g	*G*	*g*	જી	T	t	*T*	*t*	ટી
H	h	*H*	*h*	એચ	U	u	*U*	*u*	યૂ
I	i	*I*	*i*	આઈ	V	v	*V*	*v*	વી
J	j	*J*	*j*	જે	W	w	*W*	*w*	ડબલ્યુ
K	k	*K*	*k*	કે	X	x	*X*	*x*	એકસ
L	l	*L*	*l*	એલ	Y	y	*Y*	*y*	વાઈ
M	m	*M*	*m*	એમ	Z	z	*Z*	*z*	ઝેડ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10